

MŰVELŐDÉS – HAGYOMÁNY

MŰVELŐDÉS

Elődeink mai lakhelyükre, Felcsík északi részére érkezve magukkal hozták azon hagyományokat, amelyek évszázadokon át részét képezték mindennapi életüknek. Az új helyzetben, új körülmények között meg kellett szervezniük önmagukat, hisz nélküle nem tudták volna megerősíteni, tartóssá tenni ittlétüket. Korábban megteremtett hagyományaik segítettek abban, hogy letelepedésükkor ki tudták alakítani a családok szervezett életmódját, a letelepedés rendszerét, az új környezetükhöz való alkalmazkodást. Kialakították az emberi kapcsolatok formáit, a közösség mindennapjait, a szomszédos településekhez való viszonyukat. Hagyományaik alapján szabták meg az egyének és családok jogait és kötelezettségeit. Meg kellett szervezni a gazdasági életformát, az állatok tenyésztését, a föld művelését, elő kellett állítani a megfelelő szükséges eszközöket. Katonánép lévén el kellett készíteni a hadviseléshez szükséges fegyvereket, már gyermek és ifjúkorban meg kellett tanítani a következő nemzedéket a fegyverek használatára és a harci módokra. Tovább folytatták, vagy újabbakkal bővítették a születéssel, a gyermek- és ifjúkorral kapcsolatos hagyományokat, az udvarlási és házasságkötési szokásokat, az élet mindennapjaihoz és különböző eseményeihez kapcsolódó tennivalókat, ünnepek megtartását. Folytatták azokat az énekeket, amelyek korábban is különböző eseményekhez kapcsolódtak, ha úgy adódott, zenéltek, táncoltak, vidáman töltötték napjaikat.

Nem tekinthetünk el amellett sem, hogy őseink az új helyen eddig ismeretlen szomszédnépekkel kerültek kapcsolatba, akikkel megfelelő viszonyt alakítottak ki, s akarva-akaratlan életvitelben, szokásokban is hatottak egymásra. De a kialakított közösség közé is érkeztek idegenek. Elődeink a harcok során gyakran megfordultak idegen földön is, az ott tapasztaltakat hazatérve hasznosították.

Őseink életében igen jelentős volt a római katolikus vallás felvétele. Bizonyára sok ellentmondás jelentkezett a régi hagyományok őrzése, a világszemlélet eltérése miatt az egyház és a hagyományaikhoz ragaszkodó letelepedettek között. Az addigiakkal ellentmondó szokásokat kellett kialakítani, amely gyakori elégedetlenséghez vezetett.

Őseink mindig képesek voltak a nagy bajban is az újrakezdésre, a további küzdelmekre megmaradásukért: hol a tatár, hol a török, hol a német, pusztított, hurcolta rabságba a lakosság ezreit, de mindmáig sikerült szülőföldünk megtartása.

Századok teltevel is megfigyelhető egyrészt az ősi hagyományok elemeinek megőrzése, másrészt az újabb korok követelményeihez való igazodás. Bizonyosság arra, hogy hagyományai is a fejlődésnek megfelelően bővültek, esetenként szűkültek.

Ha csak a XX. század tapasztalataira gondolunk, figyelemmel követhettük a fejlődés következtében változó szokásokat, hagyományokat. Az évszázadokig tartó nyomásos gazdálkodás a harmincas évek elején alig néhány év alatt Dánfalván és a szomszédos községekben is átalakult. E század az eszközök használatában is új helyzetet teremtett. Amíg még a századfordulón a sarlós, esetleg a kaszával való aratás, a kézi cséplés is szokásos volt, addig a század közepén már a cséplőgépet is a kombájn váltotta fel, amely egyszerre oldotta meg az aratást és cséplést.

Hasonló változásokat figyelhetünk meg a hagyományos viseletben is. A század elején még hosszú, bokáig érő szoknyában jártak a leányok, asszonyok, közepe táján már a fiatalok körében térdig rövidültek, színekben gazdagodtak, majd átalakultak nadrággá.

A századfordulón még igen nagy volt az írástudatlanok száma, bár számos példát láttunk a tudás megszerzéséhez való törekvésre korábban is, napjainkra azonban teljesen eltűnt, amióta valósággal közösségi követelménnyé alakult az írás elsajátítása.

Nem tudtuk kimeríteni a hagyományok összegezése során mindazt, amit őseink apáról fiúra hagytak. Sok feladat vár még azokra, akik a szülőföld iránti hálából arra adják fejüket, hogy tovább folytassák a hagyományok részletesebb feltárását, a mai életmód megőrkítését mind Dánfalván, mind a felcsiki hat faluban. Alázattal, kellő komolysággal, mélyszéges felelősségérzettel kell hozzájárulniuk az elkövetkező nemzedék tagjainak hagyományaink, értékeink további feltárásához. Mindez segítséget nyújthat jövőnk biztosabb, eredményesebb formálódásához.

ÍRÁSBELISÉG

A művelődési élet egyik sajátossága az írásbeliség tanulása és megőrzése is. A csíkiak ismerték azokat az íráshagyományokat, amelyet ma már rovásírásnak nevezünk. Elterjedése korai évszázadokra nyúlik vissza. Eredete a belső-ázsiai népek régi írásmódjára, a türkökére, kazárokéra vezethető vissza, őseink a népvándorlás korában már ismerhették.¹

Kézai Simon 1283 táján írta *Krónikáját*, amelyben közölte, hogy a székelyek a blakokkal „összeegyedve, mint mondják, azok betűit is használják”. A blakok a vándorlás időszakában a Káma vidékén is kapcsolatban voltak a magyarokkal. Közben kialakult a türkökkel való kapcsolat is.²

A rovásokat többnyire fába vésték, ezért írásakor jobbról balra haladtak. Időközönként kőbe is rögzítettek feljegyzést. Legtovább a Székelyföldön őrizték meg, bizonyos jelekkel még kiegészítették az ősi írást, és magyar szövegeket rögzítettek. Bizonyára az idők folyamán sok szöveg eltűnt, de még az utóbbi időben is újabb írások kerültek felszínre.³

S hogy a rovásírás Felcsíkon is ismert volt, bizonyosság rá, hogy ezekkel a rovásokkal írtak szöveget az 1501-ben készült csíkszentmiklósi-csíkszentmihályi templomban, majd 1680 előtti időszakban készülhetett a csikcsobotfalvi templom „írott” kőve is.

Két gyergyói emléket is találtak: az egyik a tászok-tetői írott kövek, a második Bolognai rovás emlék néven ismert. Az elsőt Ditró határában találták, írása a XIII. századra vagy még korábbi időszakra, a második az 1400-as évek második felére vezethető vissza.⁴

A székely rovásírás elterjedtségének bizonyága az is, hogy az 1500-as években két érsek is emlékiratában megemlékezett róla. Oláh Miklós esztergomi érsek az 1500-as évek közepe táján (1542?) azt írta, hogy a székelyek „lelkük érzelmeinek vagy akaratának kifejezésére papír, tinta s más nyelvek betűi helyett bizonyos jeleket vágnak fapálcákra, s ha egymásnak üzeni [akarnak] valamit, barátok és szomszédok követ vagy levél helyett ezek útján értekeznek”.⁵

Verancsics Antal, szintén esztergomi érsek, az 1550-es évek táján írt a székely rovásírásról: a székelyek vallása azonos a magyarokéval, beszédjük eltérő: „úgy beszélnek, mint a régiek”. Az írásról közli: „Betűk helyett négyszög-alakú jeleket vésnek botokra, s a sort jobbról balra vezetik”.⁶

Mivel napjainkban a székely rovásírás újból a figyelem központjába került, közöljük egyik ábécéjét.

SZÉKELY-MAGYAR ROVÁSÍRÁS

MAGYAR ADORJAN ÁLTAL

†	Λ	⊙	∫	∫	†	H	↑	X	4	4
GY	G	F	E	E	D	CS	C	B	Á	A
J	D)	∫	⊙	Λ	Z	◊	1	†	X
OO	NY	N	M	LY	L	K	K	J	LI	H
Y	H	M	∫	X	X	Y	I	Λ	H	∫
ZS	Z	V	UU	UU	TY	T	SZ	S	R	P

* * V X V III III
1000 100 50 10 5 4 3 2 1

**HONFOGLALÁS-
KORI**
ELŐDEINK
NŐI ÉS
FÉRFI
RUHA ÉS
FEGYVER-
VISELETE

A székelyek római katolikus hitre térése jelentősen elősegítette a nyugati kultúra megismerését és terjedését. Az 1009-ben alakult erdélyi püspökség főpapjai nagyrészt Európa tudományos, vallási központjaiban tanultak, s az ott szerzett ismereteiket próbálták hazájukban is terjeszteni. Csíkban már az 1200-as években megerősödött egyházakról beszélhetünk, másként nem lett volna lehetséges, hogy az 1300-as évek elején, a pápai tizedjegyzék készítésekor kialakult egyházak működjenek, és létszámukhoz képest fizessék az egyházi adót. A számbavétel szerint akkor 16 egyházközséget soroltak fel, bár akár 19-re, sőt többre is emelhetjük számukat, amelyet az I. kötetben indokoltunk. Továbbá: a falurendszer szempontjából azt is meg kell említenünk, hogy egy-egy egyházközséghez több település tartozott. Ha csak Nagyboldogasszony egyházközséget emlíjük, akkor fel kell sorolnunk Madarast, Dánfalvát, Karcfalvát, Jenőfalvát is mint az egyházközség tagjait, s tán már ekkor kiegészíthetjük Város, Oltfalva, Abránfalva, Tószeg megnevezésével is.

TANULÁS

A papság feladatának tekintette az egyházi műveltség terjesztését, a hívek felvilágosítását, lehetőleg a helyi lakosság köréből az utánpótlás biztosítását. Ezért bizonyos rendszerességgel tanították a fiatalokat. Olyan előképzést biztosítottak, a latin nyelvet annyira elsajátították, hogy azokkal az ismeretekkel esetleg külföldön is tanulhassanak.

Megállapítják, hogy Csíkban már az 1400-as években minden lelkészség mellett működött egy parochiális iskola, de ennél magasabb fokú oktatást ezekben az években nem tudtak biztosítani az ifjúságnak.⁷

A későbbiekben a papok mellett a fiatalok tanítását iskolamesterekre, tanítókra bízta. A bővülés ennek is köszönhető. Az 1500-as években kialakult iskoláztatási igény bizonyosága az is, hogy 1540-ig a római katolikus egyház 122 iskoláról gyűjtött össze adatokat.⁸

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy mindez arra az időszakra vonatkozik, amikor a reformáció eszméi gyorsan terjedtek, s az új szellemű iskolák is sorban alakultak.

Az esztergomi érsek, Oláh Miklós 1560-ban elrendelte, hogy minden plébános alkalmazzon tanítót, tanítsa meg a fiatalokat olvasni és a mise alatt elhangzó egyházi énekekre.⁹

Ennek nyomán az erdélyi püspökség is kötelezővé tette az oktatás bevezetését.¹⁰

Így tehát a hat község számára legalább három iskolamester működhetett, s hozzáuk jártak tanulni a hozzátartozó falvak gyermekei is. Az sem kizárt, hogy egy-egy külön egyházközséggel nem rendelkező településen is valamely formában biztosították a gyermekek tanulását. Az elemi oktatás további kibontakozásának bizonyosága, hogy Csíkban is minden településen megjelent a jegyző, aki írni tudó, jogot is ismerő személy, és egyes esetekben a falusi iskola rektora. Az ilyen feladatok vállalását elősegítette az is, hogy sem a tanítót, sem a nótáriust nem kötelezték hadbavonulásra.¹¹

Felcsíkon már az 1500-as évek első felében tanítókról szerezhetünk tudomást. 1540-ben Nagyboldogasszony egyházközség szülöttje volt az a pap, aki kelyhet is adományozott a templomnak, s aki bizonyára ott bizonyította kedvét és tehetségét a tanulásra.¹²

Szenttamáson is oktatták a fiatalokat. Egyik feljegyzés arról szól, hogy 1575-ben a faluban már iskolát működtettek.¹³

Hiába írták, hogy a Székelyföldön az 1500-as években „semmi vagy kevés gondot fordítanak a ’tisztességes tudomány’ elsajátítására”,¹⁴ számos adattal bizonyíthatjuk, hogy vidékünkön, ha szűk körben is, de a lakosok gondot fordítottak a fiatalok taníttatására.

Szenttamáson 1577. szeptember 13-án Lőrincz deákról írtak, tehát ez az adat is bizonyítja, hogy itt már korábban meg kellett kezdődnie az iskolai oktatásnak. Lőrincz deákot 1592-ben is iskolamesterként emlegették. Időközben 1585. március 20-án arról írtak, hogy Lőrincz deák Nagyboldogasszony egyházközségben tanított, Pál deák pedig Szenttamáson.¹⁵

Arról is vannak adataink, hogy felcsíki fiatalok előzetes tanulás eredményeként külföldön tanultak. Az első csíki külföldön, a krakkói egyetemen 1494–1502 körül tanult, de 1520-ig csak kétfőre emelkedett számuk.

A század végén újabb nevekre bukkanunk. A boldogasszonyi Ambrus 1591. augusztus 3-án iratkozott a jezsuiták brandenburgi kollégiumába, 1593. február 8-ig tanult ott. Szenttamási András 1591. augusztus 1-jén szintén ott tanult, ahonnan 1593. április 1-jén tért haza.¹⁶

Ha az eddigiekben bizonyos szervezethez kialakulására is utalhatunk, ha néhány fiatal külföldi egyetemen folytatta tanulmányait, ez nem jelenti azt, hogy nagyobb számban kezdtek volna tanulni a csíki fiatalok. Néhányan az elkövetkező időszakban is eljutottak külföldre tanulmányaik folytatására. Az 1600-as évek első időszakában felcsíki külföldön tanulókról jegyeztek fel adatokat. Nagyboldogasszonyi István nemes ember fia 1605 februárjában Olmützben iratkozott be az akadémiára. A bécsi egyetemen is tanult felcsíki fiatal, mégpedig 1624-ben madarasi Zavar Gábor, akit 1628-ban pappá is szenteltek.¹⁷

A helyi oktatás további fejlődését bizonyítja, hogy az 1600-as évek elején, 1602. augusztus 7-én Basta-féle összeírásban a jenőfalviak között szerepelt szabados „János Deák” neve, aki tanított a faluban. 1609. január 6-án Szenttamáson Literátus Miklós nevét említették.¹⁸

Két adattal ki kell egészítenünk a Csiksomlyóról szóló feljegyzéseket. Az egyik az, hogy Csikmadéfalvi Szentandrás István (Csiki István) püspök az 1576–1577-es években, a somlyói ferencesek iskolájában tanult. Innen indulva Bécsben folytatta tanulmányait, majd Lengyelországban, Samborban fejezte be. Valamely középfokú jellegűnek kellett lennie azon iskolának, ahonnan indulva felsőbb fokon lehetett tanulni. Az 1500-as évekre vonatkozik az is, hogy Báthori Endre bíboros 1591–1592-ben kétszer is bejárta a katolikus vidékeket, az ott szerzett ismeretek nyomán tájékoztatót küldött Rómába, majd Krakkóból 6–7 ferences szerzetest kért a somlyói zárda számára, akiknek szállításához szekereket és útiköltséget is biztosított, hogy segítsék a „nemes ifjak” oktatását. Báthori Endre a kolostor fejlődését is jelentősen támogatta, így szinte bizonyos, hogy a 12 ott működő szerzetes tanította is a csiki fiatalokat. Felcsiki tanult emberről szól az a feljegyzés, hogy a somlyói zárdában 1594-ben Szentdomokosi Miklós senior rector volt. Bár 1601 és 1603-ban Székely Mózes kétszer is feldúlta a somlyói kolostort, a szerzeteseket elűzte vagy kivégeztette, s ezáltal az iskola működését is lehetetlenné tette, de rövid idő elteltével a szerzetesek újjászervezték az iskolát. A somlyói iskola középfokú jellegéről tájékozódhatunk abból is, hogy 1608-tól itt egyházi szolgálatra világiakat képeztek, akik falusi kántor-tanítói teendőket láttak el, egyes helyeken vezették az istentiszteleteket. Elvégezheték a fiatalok esketését, a halottak temetését, kész prédikációkat olvashattak fel, esetleg a rátermettebbek maguk is megírhatták azt.¹⁹

Az 1614-ben készített lustra szerint Csikban 48 helységben 50 deákot írtak össze, akik a fiatalokat tanították.²⁰

Ebben az évben, 1614. február 17–23-án írták le, hogy Dánfalván Mátyás Deák Rector Scholae volt, akit a hadiszolgálat alól felmentettek. Továbbá a fejekötött jobbágyok között szerepelt László János, aki Gergely Deáknak „kötöte magát” „az had előtt”, ami azt is jelentette, hogy a hadba vonulástól menekülve vállalkozott bizonyos ideig a jobbágyi sorsra. Ezek szerint ekkor két deákot is nyilvántartottak Dánfalván. Madarason a zsellérek között írták össze „Mátyás Jan., Gergely Deák nevét”. Karcfalván „Gergely Deák, majd a lófők között „Isak Deák”, aztán „Istvan Deak” nevét írták le. A jenőfalvi számbavételben a lófők között található „Ladó Janos deak” neve, Szenttamáson „D. Bcoyte Georgj Rector Scholae” neve szerepelt. Két évvel később, 1616-ban Jenőfalván már „Mattias Deák” nevét olvashattuk az összeírtak között.²¹

Meg kell jegyeznünk, hogy a deák elnevezés nem mindig jelent tanítót is.

Azt is tudjuk, hogy gyergyószárhegyi gyermekkor után Bethlen Gábor fejedelemként is megfordult Csikban, 1617. május 7-én kiadott oklevele szerint segítette a csiki kolostort, ahol a papok, kántorok, iskolamesterek kiképzése folyt, s így biztosítani tudták minden akkori faluban az oktatást. Bethlen Gábor iskolapolitikájára azért is fel kell figyelni, mert külön rendeletet adott ki a jobbágyifjak tanításának biztosításáért.²²

Az 1619. július 13–14-i összeírásban ilyen feljegyzés található: Karcfalván István diák schola mester zsellére Lázár diák, Jenőfalván a gyalogok között szerepelt János diák, Szenttamáson őrálló János deák, a gyalogok között pedig Pál deák.²³

1633. január 25-én Szenttamáson Csomafalvi István Deák nevét írták le, aki itt iskolamester.²⁴

Az iskolamesterek említése mellett ki kell térnünk arra is, hogy a XVI., különösen XVII. században már egyre több olyan peres ügy került napirendre, amelyekben segédkeztek hitesek vagy más beosztású, de bizonyos iskolai képzettséggel rendelkező férfiak. A dánfalviak közül megemlíthetjük Domokos Pétert (1576), Petri Istvánt, Péter János és Istvánt, Lukács Pétert (1630).

I. Rákóczi György Erdély fejedelme 1627. szeptember 27-én azt közölte, hogy szenttamási Damokos Istvánné Lázár Judit peres ügyeinek védelmezésére a szentdomokosi Literati Jánost és a dánfalvi Lukács Pétert ügyvédül bizza meg. Két év múlva, 1639. november 10-én szenttamási iskolamester, Csák Ferenc szintén ilyen ügyben kapott feladatot.²⁵

Francesco Leone da Modica ferences szerzetes 1638-ban misszionárusként járta be Erdélyt. A Kongregációnak küldött jelentésében azt írta: minden székelyföldi plébánián 15–20 gyermekkel működik iskola. Külön írt a csíki oktatásról: a 16 plébánia majdnem mindegyikében van plébános – következtethetünk arra, hogy az oktatást a hozzátartozó falvakban is megszervezték.²⁶

Ismeretes az 1669-ben Somlyón tanuló diákok névsora. Megállapítható, hogy az említett évben 78 tanulója volt az iskolának, akik közül csíki 50, a többi más vidéki. E névsor arra is rávilágít, hogy a 78 diák közül 46 nemesi, 25 nem nemesi, 7 pedig szabados családhoz tartozott. Ebben a névsorban nem tüntették fel a származási helységet, de a későbbi névsorok alapján állíthatjuk, hogy akkor is mind a hat évfolyamon néhányan a felcsíki hat faluból érkeztek az iskolába.²⁷

I. Rákóczi György kétszer is összeíratta a székelyeket, az 1643-as számbavételkor ismételtlen fontos adatokat rögzítettek a közművelődésről. Ekkor Karcfalván újból leírták „Isáák Istvan Deák” nevét a régi lófők és „Georgj Deák Lőrincz”-ét a gyalogpuskások között. De az elhalálozottak és szolgálatra képtelenek jegyzékében is találunk karcfalvi két nevet: a gyalogos árvák között István Deák, a bujdosó puskások között Sándor János Deák nevét írták le. Megtalálható a szenttamási „Gurzo Gergely Junior Schola Mester”, valamint a szentdomokosi régi lófők között János Deák neve is.²⁸

A csíki összeírásokban találunk olyan személyneveket, akik már papok, és 49 név után azt írták, hogy Deák. 1645. szeptember 8-án Szenttamáson az iskolamester András deák volt.²⁹

Az 1600-as évekről még meg kell említenünk, hogy Várad János ferences szerzetes, aki már 1595–1598 között Somlyón rendházfőnök volt, 1625-ben Rómában részt vett a Ferences-rend Általános Gyűlésén, amelyen elhatározták, hogy minden körzetben tudományos iskolákat szerveznek. Várad János 1626-ban hét társával visszaérkezett Somlyóra, ahol rövid idő alatt az iskolában szintaxist és poézist is kezdtek tanítani.³⁰

Ezzel azt is biztosították, hogy magasabb képzettségű egyházi férfiakat, deákokat, nótáriusokat, más tanult embereket képezhettek Csík, így Felcsík számára. Annál is inkább szükségesnek látták a további fejlesztést, mert 1629-ben a 23 plébánián húsz-ezer katolikus élt.³¹

Továbbá figyelembe kellett venniük, hogy a plébániákhoz tartozó falvakban is működtek iskolák, szükség volt nótáriusokra és más vitatott ügyek kivizsgálására is.

Már az 1630-as évek feljegyzéseiből tudjuk, hogy a felcsíki hat falu lakói minden évben néhány fiatal elküldtek a somlyói scholába. Erre a későbbiekben még visszatérünk.

Sávai János kiigazítja a korábbi tanulólétszámról közölteket. Ő azt írta, hogy 1670-ben az iskolában 112 diák tanult: poetai osztályban 4, syntaxistában 6, grammatistában 10, principistában 12, major parvistában 23, minor parvistában 9, declinistában 15, legentesben 33. A felsorolt tanulókat két tanító tanította: Dukuczki Mátyás és Pollereczki János.

Arról is írtak 1674. május 29-én, hogy minden község tartott licentiatust és tanítót, ha papot nem is tudott fogadni.³²

1670-ben, 1673-ban is feljegyezték, hogy Szenttamáson a scholamester jenőfalvi Máthé István deák. 1674. július 20-án már Szenttamáson Siklódi Mihály deákot is megbízták tanúkihallgatás tartására.³³

Kiemelkedő esemény a csiki tanulás történetében, hogy Somlyón 1675-ben Kájoni János olyan céllal alapított nyomdát, hogy a csiki tanulókat tankönyvekhez juttathassa. Közben sorban adta ki saját műveit is. Kájoni János Somlyón 131 könyvet nyomtatott, 1676-ban megjelentette a *Cántionale Catholicum. Régi és új deák és magyar ájtatos énekek...* című művét. Így Felcsikra is eljuttatta a magyar egyházi énekeket.³⁴

1676-ban Apafi Mihály fejedelem bízta meg dánfalvi Bodor Pétert, hogy néhány társával tanúvallatást tartson, az eredményről írásban tájékoztassa. (Számos hasonló megbízatásról találunk adatokat a II. kötet 199–205. oldalán, a Perek fejezetben).

Említsük még meg, hogy 1683-ban, a bécsi hadjárat idején Karcfalván Gergely Deák tanított, majd 1685-ben György Mester Abaffi uram szolgája volt. 1685-ben Szentdomokoson Tamás Bálint volt a Schola Mester.³⁵

A templomba járásnak, az egyháznak erőteljes erkölcsi nevelő szerepe volt. Egyrészt lehetőséget talált arra, hogy az anyanyelvi műveltséget is fejlessze, másrészt tilalmaival, rendeleteivel az emberi viszonyokban mutatkozó káros következményekre hívta fel a figyelmet azzal is, ha csak arra gondolunk, hogy a templomba illető ünnepi öltözetben megjelenni, fegyelmezettnek lenni. A búcsúval kapcsolatban is bizonyos szabályt állítottak fel: az adósságot meg kellett fizetni, eltulajdonított javakat vissza kellett adni, a haragot nem szabadott tartani, a feladatokat pontosan el kellett végezni stb.³⁶

Az 1700-as évek első felében tovább erősödött az egyház, az iskolai oktatás, a műveltség terjesztése Felcsíkon is. Az 1702-ben a felcsíki számbavevésben (*Registrum sedis Siculicalis Csík Superioris*)-ban a karcfalvi lófők között szerepelt „Mich. Lit Scholae Mag.”, akit Literati Mihálynak nevezhetnénk mint scholamestert. Szenttamáson a nemesek közé írták „Mich. Literatus al. Ádám”, a lófők közé „Stefanus Deak és Thomas Deak” nevét, Szentdomokoson a lófők között „Petrus Literatus” neve szerepelt.³⁷

Karcfalván 1714-ben Gyergyószentmiklósi Csibi Márton nagyboldogasszonyi iskola-mester. Kolozsváron pedig azt jegyezték 1722. november 1-jén, hogy IV. Károly császár elrendelte: Oltfalvi Bodor Máté társaival tartson tanúvallatást.³⁸

Dánfalvi diákról, „Dobos Michael”-ről jegyezték fel, hogy 1724-ben, majd 1727-ben Okmützben tanult.³⁹

Szintén tanúvallatást tartott 1725. február 23-án szenttamási Ádám Mihály iskola-mester együtt dánfalvi Kovács György hites assessorral, majd 1732. január 19-ről már a szenttamási kántort is ismerjük Jánosi Péter személyében.⁴⁰

Szenttamáson templom építésébe kezdtek, de 1734. július 1-je előtt már Abaffi Sándor gyermekei nevében perbe idézte a lakosságot, mivel az építés az ő szerzett jogaiba ütközött.

Szenttamásról azt is megtudhattuk, hogy a kolozsvári bölcsészeti kar dékánja, Boros József 1741. augusztus 17-én olyan igazolványt állított ki, amelyben bizonyította, hogy szenttamási Abaffi Ferenc a bölcsészeti tanfolyamot dicséretesen elvégezte. Bizonyára Abaffi Ferenc felkészültségére mások is felfigyeltek, mert Haller János, Erdély kormányzója 1749. október 3-án főkormányászéki hites főjegyzőnek nevezte ki.⁴¹

1741. február 9-én Szárhogyen Gyergyószék országgyűlési küldötteinek utasításba adták, hogy – ami egész Csikra érvényes – a catolikus status a szegény diákokat a szemináriumba be nem fogadta, úgy intézkedtek „a tisztelendő pater jesuuta uramék”, holott „szép fundáció lévén Kolozsvárt”. Akiket befogadtak, csak fizetésért tették, amely

igen nagy hátramaradásoknak vagy a szegény tanuló ifjaknak, mivel hogy sok idegeneket is fogadta ő kegyelmek az erdélyi fundációra, s fogadnak most is”.⁴²

Dánfalvi Abos István karcfalvi, egy ideig madarasi iskolamestert, valamint Sándor Gergely nagyboldogasszonyi plébánost 1747. január 27-én azzal bízták meg, hogy írják össze dánfalvi Lukács Péter ingóságait.⁴³

A kápolna körüli pereskedés tovább is tartott. 1647. október 23-án újabb tanúvallást tartottak. Ekkor Böre István madarasi plébános is ott volt a megbízottak között.

A kápolna ügyében megszólalt Barabás Márton csiki főesperes is, és figyelmeztette Kristóf György szenttamási plébánost, hogy az Abaffiak kápolnája ügyében pártatlanul járjanak el.⁴⁴

1680-ban név szerint soroltak fel dánfalvi bányászokat István Deák és Gergely Deák idejéből. Csupán egy példát említünk: a két deák szabadulást biztosított dánfalvi Albert Péternek két tulokért.⁴⁵

Hogy a somlyói scholában megalakulása óta Felcsikről, Dánfalváról hány diák tanult, nem tudhatjuk, mert a tanulók nyilvántartásáról a lakhelyek megjelölésével csak 1770-től maradtak adatok. A korábbi létszámot egy-egy feljegyzésből ismerhetjük: 1693-ban 171, 1694-ben 200, 1734-ben 353, 1742-ben 265 diák tanult. Az évenkénti felsorolásban a végzős osztályok névsorát közölték, feltüntették a lakhelyeket is. Dánfalváról és a felcsiki hat faluból a következő végzős diákok nevét ismerjük: 1776-ban dánfalvi Adalbertus Vízi 20 évesen végzett. Ebben az osztályban tanult még szenttamási Josephus Bara 19 éves is. Az iskolában összesen 313-an tanultak. 1779-ben szenttamási gyalogkatonája fia, Adam Michael 25 éves korában fejezte be tanulmányait. 1780-ban dánfalvi gyalogos szülők gyermeke Fülöp Gregorius 19 éves korában végzett. Ekkor tanult még Szentdomokosról Bíró Nicolaus, lófő gyermeke 20 évesen, valamint gyalogkatonája szülők gyermeke, Kedves Ladislaus 19 éves és Bálintffy Stephanus szintén 19 éves. Ebben az évben az iskolában 264 diák tanult.

1797-ben nemes ember fia, dánfalvi Franciscus Bőjthe 18 évesen végzett, vele egy osztályban tanult szintén nemes ember gyermeke Szentdomokosról, Stephanus Török, aki 17 éves volt. Ebben az évben 278-an tanultak az iskolában.⁴⁶

Említsük még meg, hogy a korábbi pereskedés után 1769. szeptember 1-jén Abaffi Sándor családi kriptáját használatra a falunak Szenttamáson átengedte, amikor a plébános Róka Antal volt.⁴⁷

Az 1700-as évek végén nőtt a világi értelmiség iránti igény. Ekkor a teológiai tanok mellett jogi, orvosi, hadmérnöki, képzőművészeti stb. pályára is egyre többen készültek. Ez irányú tudást nagyrészt külföldön lehet megszerezni. Ezekben az években 66 csiki fiatal tanult külföldön.

A somlyói schola is igazodott az újabb követelményekhez. A régi épületet bővíteni kellett, hisz például 1661-ben a betörő török-tatár csapatok felégették. A somlyói szerzetesek szervezésében, a falvak lakóinak támogatásával, 1664-ben az iskolát ugyan újjáépítették, de 100 év után a faépületet átalakítani és bentlakással is bővíteni kellett. Az új iskola kőből való építését 1780-ban elhatározták, megvalósítását a katonai hatóságok is támogatták. A csiki nép művelődési törekvését bizonyítja, hogy minden falu tehetsége szerint hozzájárult az építéshez. A felcsiki falvak lakói is jelentős részt vállaltak belőle. Azt is mondták, hogy az új épület „nagy népi kalákával készült el”. Ekkor Dánfalva lakói 200 négyöles gerendát és szarufát, valamint Madarassal együtt kilenc ölnyi hosszú 50 szál gerendát és 100 padlónak való deszkát szállítottak Somlyóra. Madaras még adományozott 1000 szál lécet és 100 szál deszkát. Karcfalva, Jenőfalva, Szenttamás, Szentdomokos lakossága 1000 kőből

meszet és 150 ölnyi követ szállított az építéshez. Csík-, Gyergyó- és Kászonszék lakossága oly sikerrel támogatta az építést, hogy 1782 őszén az osztálytermekben már lehetett tanítani.⁴⁸

A II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának leverése után a bécsi udvar egyre erőteljesebben beavatkozott az iskolai oktatás korábban kialakult rendjébe

Somlyón az iskolai oktatás évente november 3-án kezdődött, majd az első fél év virágvasárnapkor ért véget. A második félévet a húsvét utáni első vasárnaptól számították, és Szent Mihály napig tartott. Aratás idején három hétre hazabocsátották a tanulókat, hogy szüleiknek segítsenek a termés betakarításában. A normális iskolát a tanulók 6–7 évig látogatták. Tanultak vallástant, olvasást, szép- és helyesírást, német nyelvet, fogalmazást magyarul és németül, a latin nyelv elemeit, főleg nyelvtant, számtant, a tisztesség szabályait. A tanítási idő délelőtt 2, délután is 2 óra. A normális iskola elvégzése után lehetett beiratkozni a gimnáziumba, általában 12 éves korban. Mária Terézia császármóként is beavatkozott az iskolák rendjébe, egyik követelése volt, hogy a székely gyermekek is az iskola elvégzése után képesek legyenek német nyelven fogalmazni. 1773. augusztus 18-án Mária Terézia elrendelte: a német nyelvet tanár, tanuló egyaránt tanulja, ezért az iskolákban németül jól tudó tanárokat alkalmazzanak. A diákok továbbtanulásához a katonai parancsnokság engedélye is szükséges.

Az új iskola felépítését követő évben a somlyói scholában 400 diák tanult, 1783 végén a fegyverviselésre alkalmas tanulókat a katonák közé hívták, aminek az lett az eredménye, hogy 1784-ben az iskolában már csak 31-en iratkoztak be.

Közben a katonai vezetés is változtatott álláspontján, az iskolába járó fiatalokat nem hívták be tanulmányaik befejezése előtt. Így az 1800-as évek első felében a tanulólétszám gyakran elérte a 200-at, különösen 1831-től kezdődően egészen 1848-ig.⁴⁹

A dánfalviak közül 1812-ben Ludovicus Kováts nemes ember fia 14 évesen végzett. Ebben az évben az iskolában csupán 65 diákot számoltak össze. Bizonyára befolyásolta a létszám alakulását az osztrák–francia háború, amelyben Felcsíkról, Dánfalváról is számosan részt vettek.

1826-ban végzett a következő dánfalvi tanuló, Bodor András, aki 18 éves volt, az iskolában 138-an tanultak. 1838-ban a dánfalviak közül Albert Ladislaus nevét tüntették fel a végzősök között, az iskolában 285 tanulót tartottak nyilván. 1841-ben az oltfalvi Ferencz Antoniusról írtak, aki 20 éves volt. Ebben az osztályban tanult a szenttamási Ferenczi Johannes, jenőfalvi Kosza Danianus, szentdomokosi Kristály Martinus és Márton Ludovicus. 1845-ben Bot Ferenc 19 évesen fejezte be tanulmányait. Összegezeképpen 1770 és 1848 között 7 dánfalvi, 5 madarasi, 1 karcfalvi, 8 nagyboldogasszonyi, 5 jenőfalvi 11 szenttamási, 22 szentdomokosi tanuló végzett a somlyói scholában. Rajtuk kívül többen is beiratkoztak, végzés előtt vagy hazatértek, vagy katonák közé kellett állniuk.⁵⁰

A jezsuiták által 1593-ban Székelyudvarhelyen alapított iskolában is tanultak felcsíkiak. Okát abban is kereshetjük, hogy ennek az iskolának régebből voltak hagyományai, s abban is, hogy itt korábban kezdtek bentlakásba befogadni tanulókat, amely biztonságosabb ellenőrzést jelentett. 1689 és 1848 között Csíkból 1260, Gyergyóból 1082, Kászonból 114 tanuló iratkozott be. Időközben sokan kimaradtak, ugyanis Csíkból 424-en, Gyergyóból 207-en, Kászonból 49-en fejezték be tanulmányaikat. Az is megállapítható, hogy a XIX. században lényegesen lecsökken a Csíkból Udvarhelyen tanuló diákok száma: 1808–1848 között Csíkból 22-en, Gyergyóból 16-an, Kászonból 2-en fejezték be tanulmányaikat. Összesítés szerint a felcsíki hat faluból 1689–1848 között a következő számban tanultak Székelyudvarhelyen: Szentdomokos 3, Szenttamás 5, Jenőfalva 1, Nagyboldogasszony 1, Karcfalva 3, Dánfalva 5.⁵¹

Ebben a században a dánfalvi fiatalok eljutottak Kolozsvárra is. 1804-ben ott tanult Pálffi Jacobus 21 éves, 1825-ben Albert Michael 18 éves és Kajtár Abrahamos 19 éves, 1827–1830 között Kováts Joannes 14 éves.⁵²

Külön meg kell említenünk a Csíkszékben 1842. május 18-án tartott gyűlést, amelyen Balási József főkirálybíró elnökölt. Tudomásul vették a Guberniumnak ama rendeletét, hogy Erdélyben mindenütt kötelesek a helyi vezetők a román gyermekek tanításáról gondoskodni, csupán azt kifogásolták, hogy a német tisztek a csiki gyermekek tanításába beleavatkoznak, sőt tanulásukat akadályozzák.⁵³

A XIX. század csiki iskoláztatásához hozzátartozott az is, hogy Csíkszeredában és Szentmártonban a határőrtisztek utánpótlásának biztosítására katonaiskolákat működtettek. A fiatal tisztjelöltek tájékozódni akartak a korabeli eseményekről, a magyar irodalom eredményeiről, ezért titokban társulatot alakítottak. 1840-ben a dánfalvi Balázs András, a csíkszentgyörgyi Gál Sándor a liberális eszmékről hallva a nemzeti öntudat ébresztőivé váltak. Olvasó társulatot szerveztek a magyar irodalom megismeréséért, a történelmi ismeretek elsajátításáért. Olvasták a Csíkba eljutó magyarországi újságokat, megismerkedtek a reformkori ifjúság mozgalmaival, hirdették az anyanyelvi műveltség fontosságát. A fiatal tisztjelöltek bekapcsolódtak a politikai mozgalmakba is. Amikor Csíkban is országgyűlési követek választására került sor, arról szereztek tudomást, hogy a főúri báró családtagját akarják megválasztatni. Ellene kezdtek szervezkedni, és a haladó gondolkodású Mikó Mihályt és Biális Ferencet javasolták követnek. A dánfalvi Balázs András egyik társával köriratot szerkesztett, amelyben felhívta, elsősorban a fiatalok figyelmét arra, hogy az említett jelölteket támogassák. Azt írta: „Igyekeztek alárendeltjeiteket megnyerni, hogy ez a két megnevezett hősi férfiú (Mikó és Biális) megválasztassék. Istenemre mondom, hogy ti ezáltal végrehajjátok azt, amit a nemzet jóléte és a kor szelleme megkíván”.

Az osztrák tisztek azonban csakhamar tudomást szereztek a titkos szervezkedésről, több fiatalot letartóztattak. Két évi vizsgálati fogságban tartották Balázs Andrást is, majd egyik társával együtt 6 hónapra börtönre ítélték.⁵⁴

Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc bukása után a csiki művelődési életben döntő jelentőségű volt az 1868-ban Eötvös József közoktatási miniszter által előkészített XXXVIII. törvény, amely kimondta az iskoláztatás kötelező voltát. Ebben közölték, hogy 6–12 év között az elemik, 13–15 év között az ismétlő osztályok kötelezően működjenek.

Annál is inkább indokolt volt a törvénybe foglalt intézkedés az ifjúság kötelező tanításáról, mert 1884-ben Csíkban még mindig igen sok volt az írástudatlanok száma. A férfiak 54,5, a nők 64,2 százaléka nem tudott sem írni, sem olvasni, ugyanakkor ebben az évben a 20 520 tanköteles tanulóból 5807-en, 28,3 százalék nem járt iskolába. Ismerjük az 1901-ben iskolaköteles gyermekek számát is, amely szám a felcsiki gyermekáldásnak is bizonyítéka. Csíkmadarason, a 2000 lakosú faluban, 124 iskolaköteles fiút, 118 leányt tartottak nyilván, Nagyboldogasszonyfalvában a lakosok száma 5380, iskolaköteles 443 fiú, 326 leány. (Ide tartozott Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva). Szenttamáson 2434 lakos volt, iskolaköteles 199 fiú, 188 leány, Szentdomokoson 3801-en laktak 212 fiú 142 leány volt iskolaköteles.⁵⁵

Az 1900-as évek elején folyamatosan növekedett az iskolába járó tanulók száma, bár még mindig akadtak olyan szülők, akik iskolaköteles gyermekeiket kora tavasszal, majd késő ősszel a mezőgazdasági munkálatok végzésére fogták.

Dánfalván is jó példáját láthattuk annak, hogy mennyire gyorsan növekedett az oktatás kötelezővé tételével az írástudók száma. Míg 1880-ban a 2266 fős lakosú faluban csupán 295-

en írtak-olvastak, 1910-ben, 30 év után kevéssel több lakos, 2700 közül 1464-re emelkedett az ími-olvasni tudók száma. Ennek ellenére még az 1940-es években is lehetett találni néhány írástudatlant.⁵⁶

A kialakult oktatási folyamatban törést az I. világháborút követően kötött békeszerződés idézett elő. Hiába fogalmazták meg már megelőzőleg, 1918. december 1-jén Gyulafehérváron, hogy „Teljes nemzeti szabadság az együtt élő népek számára. Minden népnek joga van a maga neveléséhez és kormányzásához saját anyanyelvén, saját közigazgatással, kebeléből választott egyének által” – nem tartották be. Még a Párizsban aláírt kisebbségi szerződésben is hangsúlyozottan szerepelt az anyanyelv használatának biztosítása az iskolákban és intézményekben. Ellenkezője történt.

Az 1920-as években egyre több román tanítót alkalmaztak általában Erdélyben, a Székelyföldön, a felcsíki teljesen magyar lakosságú falvakban is. Rövid idő alatt 340 regáti román tanítót helyeztek el, nagy anyagi előnyt és durva megkülönböztetést jelentő feltételek között. Feladatuknak jelölték meg: „az elmagyarosított székelyeket visszaramánosítani”.⁵⁷

Eredménye az lett, hogy a felekezeti iskolákat megszüntették, mert azokban magyar nyelven tanítottak, és kötelezővé tették a román nyelvű állami oktatás bevezetését.

A Csíki Lapok számos olyan eseményt tett közzé, amely a csíki falvakban az erőszakos románosításról nyújt bizonyítékot. Ha a szülők ragaszkodtak az egyházi iskolához, különböző indokokkal hivatalból írták át gyermekeiket a román állami iskolába. Az engedetleneket nagy összeggel büntették.

Csupán néhány eseményt sorolunk fel: 1925. november 22-i közlés: Paula Balotá bukaresti tanítónőt a csíkszeredai leányiskola igazgatójának nevezték ki. Azonnal megtiltotta, hogy a lányok anyanyelvükön beszéljenek. Ha megszegték parancsát, térdelniük kellett. Ha a tanulóknál magyar nyelvű könyvet talált, elégette.

1927. május 27-én a felcsíki tanítók szervezeten tiltakoztak a tanítók román nyelvből való vizsgáztatása ellen, mert a nyelv nem kellő ismerete miatt tömegesen függesztették fel őket állásukból.⁵⁸

Több megelőző vizsga után 1934-ben a felekezeti iskolák tanítói közül 125-öt jelöltek nyelvvizsgára. Nem jelentek meg 27-en, csak 32-nek sikerült, 66-ot elutasítottak.⁵⁹

A tanítóknak román nyelvből, történelemből, földrajzból, alkotmánytanból kellett vizsgáznuk. Könnyen találtak előre meghatározott céllal olyan hibát, amely állásukból való felfüggesztést jelentett.

De azzal is kellett számolniuk a felekezeti iskolákban tanítóknak, hogy fizetésük lényegesen kevesebb volt az államiakénál, gyakran azt is késve kapták meg.

1929. február 3-án a Gyergyói Újság közölte, hogy Jenőfalván Tracin nevű helyettes tanító (suplinitor) 10 gyermeket kegyetlenül megvert. A szülők hiába tiltakoztak Ionescu igazgatónál, mert őket bolshevikoknak nevezte, és a csendőrséggel fenyegette. Az ellentét odáig fajult, hogy a falu hajlandó volt 3000 lejt fizetni, csak a bűnös tanítót bárhová távoztassák el Jenőfalváról. 1928. június 17-én az összeg átvételét igazoló nyugtát is aláírta, de még 1929-ben is a faluban tartózkodott, és tanított.

A románosító törekvések 1929-ben tovább folytatódtak. Bukarestből rendelet érkezett arról, hogy Csíkban 40 román nyelvű óvodát kell felszerelni. Az óvodát a színmagyar lakosságú községek lakóinak kellett működtetniük, a gyermekek nyelvét nem tudó óvónőt kellett eltartaniuk. A tájékoztatót akkor közölték, amikor a végrehajtók rendszeresen foglaltak az elmaradt adó miatt.⁶⁰

E rendelet eredménye volt, hogy Dánfalván is román nyelvű óvoda működött, az óvónő egyetlen szót sem tudott magyarul.

A dánfalvi iskolába 1924-ben érkezett Vasile Iakob tanító. Hosszú ideig ő igazgatta az iskolát is, de azt a feladatot is kapta, hogy a szomszédos községekben szüntessék meg az egyházi magyar nyelvű iskolákat. Emlékezetes a karcfalvi óvoda bezáratása. Malinescu tanfelügyelő Vasile Iacobbal és két román csendőrrel megjelent a faluban, mivel arról értesültek, hogy 1930. szeptember 10-ig 46 gyermek iratkozott a katolikus óvodába. Korábban már állami óvodát nyitottak, ahová viszont csupán 4 gyermeket írtak be. A magyar óvodát bezárták, Sas Antal karcfalvi plébános tiltakozása ellenére is.⁶¹

A dánfalvi iskoláról írták a Csíki Lapokban: „Annakidején a liberális kormány közoktatásügyi minisztere, Angheliescu szintizta székely községek iskoláit megrakta a Regátból kivezényelt fiatal tanerőkkel. Ezek a fiatal tanerők hivatásuk magaslatán önkényűleg, durva eszközökkel kezdték példás működésüket”. Csikdánfalván hallotta az újságíró: „A gyermekek hiányzásaiért a szülők nagy összegekkel vannak büntetve, s ha nem tudnak fizetni, durva eszközökkel, végrehajtással igyekeznek az amúgy is elgyötört népet zaklatni”. Szigorúan büntették fegyelmi okokból a gyermekeket is.⁶²

Vasile Iacob részt vett a madarasi iskola átalakításában is. 1930. szeptember elején csendőrök kíséretében érkezett a faluba, mivel több szülő kérvényezte, hogy gyermekeiket ne kényszerítsék román iskolában tanulni. A küldöttek a napló átnézése után kiválogatták a Dombi, Horváth, Szöcs, Kozma, Salamon, Boér, Zsók, Hajdú családi nevű gyermekeket, akiket románnak nyilvánítottak, így maguk írták át az állami iskola naplójába. A román iskolába 35 tanulónak kellett átmennie, az egyházi iskolába a továbbiakban nem fogadhatták be. Ha pedig nem jelentek meg, a kialakított törvény szerint megbüntették a szülőket.⁶³

Néhány évvel később, 1934-ben a korábbi sikertelenséget látva Madarason 79 gyermeket azzal az indokkal utasítottak a román állami iskolába, hogy a tanítók nem tudnak románul.⁶⁴

A tiltások tovább folytatódtak, annyira, hogy 1936-ban a madarasi felekezeti iskolába végül 6 tanuló beiratását engedélyezték. Engedékeny látszatot próbáltak kelteni ezzel, mert jól ismerték a másik utasítást, miszerint egy osztály működéséhez legalább 30 tanulónak kell beiratkoznia, ezért „tanulóihiány” címen az osztályt meg kellett szüntetni.⁶⁵

Madarason a szülők újabb kérésére még 1939-ben is a minisztérium közölte, hogy a szülők gyermekeiket írassák a román iskolába.⁶⁶

Ugyanebben az évben Karcfalván is hasonlóképpen jártak el. 158 iskolás és óvodás gyermek szülője ismételtén kérvényezte, hogy egyházi iskolába írathassa gyermekét. Serpe igazgató 70 iskolás és 11 óvodás kérvényét elfogadta, a többi kérvényt azzal utasította vissza, hogy ők románok. Ráadásul 120-120 lejjel mindenik szülőt megbüntették. Mivel Sas Antal plébános bizonyította, hogy a visszautasított kérvényezők székelyek, vasárnap a csendőrségre hívták, sőt eljárást is indítottak ellene.⁶⁷

Azzal is igyekeztek el lehetetleníteni a magyar anyanyelvű oktatás biztosítását vállaló egyházi iskolákat, hogy próbálták bizonyítani, ott nem készítik jól fel a tanulókat. Bár Csíkszentdomokoson kénytelenek voltak engedélyezni az egyházi oktatást, de az iskolának nem adták meg a nyilvánossági jogot, ami azt jelentette, hogy az ott tanuló gyermekeknek idegen bizottság előtt kellett vizsgáznuk. Elnöknek Chirea Petret nevezték ki, a tanulók 41 százaléka elégtelen osztályzatot kapott.⁶⁸

De említsünk meg egy-két más vonatkozású eseményt is, amelyek szintén rávilágítanak arra a magatartásra, amellyel a magyarsághoz viszonyultak a román hatóságok.

Csatószezen 1934-ben a felekezeti iskola két tanítója: Borbáth István és Simon János kirándulni vitte tanítványait. A gyermekek néhány zöld ággal tértek haza, amelyre piros és fehér szalagokat kötöttek. A csendőrőrmester a magyar színekért feljelentette, a tanítókat ügyészség elé állították.⁶⁹

Ennél is csúfabb a következő büntetés. Újtsnádon Kóródi András Amália nevű leánya malacuk fülébe piros és zöld zsinórt húzott. A helyi csendőrőrmester a magyar színek használatát látta benne, mivel a malac teste szürkésfehér volt. Megbüntették.⁷⁰

A magyar iskolákban a román nyelv mellett a történelmet, földrajzot is román nyelven kellett tanítani. De ahová magyarul nem tudó tanítót neveztek ki, ott minden tantárgyat, emellett törvényt írta elő, hogy a kisebbségi iskolákban hetenként három napon át a tanulóknak szünetekben is románul kell beszélniük.

A román nyelv megfelelő ismerete hiányában próbálták ellehetetleníteni a középiskolák működését is, amelyekben a felcsíki ifjak is tanultak. Nem szabadott beírni a magyar anyanyelvű gimnáziumba azt a tanulót, akinek neve az ők megítélésük szerint románosan hangzott. Különböző fondorlatokkal: utolsó előtti napokban közölték, hogy mely tantárgyból kell románul vizsgázni, az érettségiző székely diákokat olyan bizottság elé utalták, amelyben egyetlen vizsgáló sem tudott magyarul. Ilyenkor a tanárok is visszaéltek helyzetükkel. Számos példáját lehetne felsorolni annak, hogyan akadályozták meg a diákoknak az érettségi diploma megszerzését. Volt olyan év, hogy egyetlen sem vagy csak egy-két diák tudott az érettségiben sikeresen vizsgázni.

A székelyföldi, így a csiki tanulóknak is román nyelven Brassóban kellett vizsgázniuk. Az 1924–1925-ik iskolai évben érettségiző szeredai 13 diákból 4 kapott átmenő osztályzatot, az 1927–1928-as tanévben 19-en álltak érettségi bizottság elé, de csak egynek sikerült a vizsgája.

Bevezették az úgynevezett kis érettségit is, amely tulajdonképpen felvételi vizsgát jelentett a gimnáziumba. Az idegen bizottságnak ekkor is nagyszerű lehetőség kínálkozott a székely fiatalok továbbtanulása megakadályozására.

Nem is beszélve az egyetemi tanulmányokról. Az eszközök sokaságával akadályozták, hogy a magyar értelmiség kellő utánpótláshoz jusson.

A korszak iskolájához tartozott az is, amit 1937-ben írtak: a székely gimnáziumok tanulóinak legnagyobb része a gazdák fiaiból került ki, akik csizmában, zsinórokkal díszített fehér harisnyában jártak az iskolába, mint a falusi székely legények. Érettségiben is csizmában, harisnyában, ujjasban jelentek meg a csiki diákok. Az 1940-es években még sok diák csizmában, bakancsban, harisnyában töltötte el a középiskolai éveket. Ugyanúgy jelentek meg még a kolozsvári jogászbálon is.

1940 őszén megszűnt ez a folytonos megalázás. Nem csoda, ha a felcsíkiak is kitörő ünnepséggel fogadták a bevonuló magyar katonákat. Fordulat állott be az iskolázásban is. 1941 őszén a csíkszeredai gimnáziumban 500-an, a polgári leányiskolában 240-en tanultak.⁷¹

Somlyón újból megnyitották a tanítóképzőt, de mezőgazdasági szakoktatást is biztosítottak.

Az 1942. év jelentős a dánfalvi fiatalok továbbtanulásában is. Bár 1940 után megnövekedett a szeredai gimnáziumban tanuló diákok száma, mégsem tudott minden tanulni vágyó diák a szeredai főgimnáziumba beiratkozni. 1942 áprilisában a madarasi plébános, Szabó Gyula javasolta a Magyar Pártnak, támogassák, hogy Karcfalván polgári iskolát nyissanak. Korábban az 1920-as évek elején 1928-ig ott még működött polgári iskola.⁷²

A javaslat nyomán 1942 őszén engedélyezték a karcfalvi polgári iskola megnyitását, ahol a dánfalvi diákok nagy számban tanulhattak. A következő évben már I–III. osztály is

működött, de 1944 márciusában a háború következtében be kellett zárni az évet. A háború után, 1945 telén újból megnyitották, működhetett 1948-ig, a tanügyi reformig. Ezekben az években Dánfalváról legalább 60–70-en tanultak ebben az iskolában.

A dánfalvi és felcsiki oktatásban új korszak kezdődött 1961-ben, amikor líceum nyílt a községben, amely líceum és a dánfalvi oktatás történetét részletesen megírta Ambrus-Mátyás Erzsébet Mária, a líceum igazgatóhelyettese az I. kötetben. (Adatok a csikdánfalvi oktatás történetéhez.)

Azt még meg kell jegyeznünk, hogy a diktatúra idején a nemzeti kérdés példaszerű megoldása állandó hangoztatása mögött fondorlatos eljárásokkal addig szorították háttérbe a magyar oktatást, hogy például a csikszeredai líceumban 32 osztály román tannyelvű volt, csupán 5 maradt magyar tannyelvűnek. A további intézkedésekre részleteiben nem térhetünk itt ki, de meg kell még jegyeznünk: az 1950-es években a magyar iskolákban a testvériség jegyében román tagozatokat nyitottak, 1972-ben a szakmai oktatást teljesen román nyelvűvé alakították, így a teljes magyar tanulókból álló osztályokban a magyar anyanyelvű tanármunkások román nyelven kellett tanítani a megfelelő szakmát. A magyar falvakban lehetőleg mindenütt román osztályokat kellett nyitni. Valemely székely faluban, ha csak egyetlen román gyermek van, többnyire a milicistáké, az egész osztálynak román nyelven kellett tanulnia minden tantárgyat. 1975-ben törvénybe iktatták, hogy a végzős egyetemistákat a minisztérium nevezi ki, és kötelesek a kijelölt helyet elfoglalni, ellenkező esetben diplomájukat visszavonják, és a tanítási költségeket vissza kell fizetni. 1978–1988 között a Marosvásárhelyen végzett orvosok 40 százalékát a Regátba helyezték. Magyar szakra alig 7-8 hallgatót vettek fel, diplomájuk megszerzése után mellékszakkal a Kárpátokon túli helységekre neveztek ki őket, viszont a Bukarestben végzett tanárok egyik részét a székely megyékben helyezték el. A tanár nyelvismerete szerint például a fizikát, kémiát is román nyelven kellett tanulniuk a tanulóknak.

Jelentős változás történt 1989 után a felcsiki oktatásban is, bár továbbra is a történelmet, földrajzot román nyelven kell tanítani, a román tankönyvek pedig azonosak azon tanulókéval, akiknek anyanyelvük a román. Az iskolákat a tantestületek és a szülők javaslatára közös határozattal nevezték el. A névadás bizonyosság arra, hogy a felcsikiak tisztelik a hagyományokat. Szentdomokoson Márton Áron, Szenttamáson Bálint Vilmos, Karcfalván Mártonffy György, Dánfalván Petőfi Sándor, Madarason Kiss Ferenc az iskola neve. Szentdomokoson Márton Áron-, Dánfalván Petőfi Sándor-, Madarason Kiss Ferenc-szobrot is állítottak.

Tanárok, diákok sikeresen kezdtek hozzá az iskolák sajátos arculatának kialakításához, és lépést igyekeztek tartani az európai irányzatokkal. Egyre több tanuló ismerkedett meg a számítógépek titkaival, a világháló tudást nyújtó lehetőségeivel, az elektronikus levelezéssel. Külföldi iskolákkal kerestek kapcsolatokat, amely találkozás mindkét intézménynek előnyére vált. Felcsik minden iskolájában nagy figyelemmel valósítják meg a tanulók önálló kutatásra való ösztönzését. Különösen kiemelkedik a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával szervezett KutDiák-mozgalomba való bekapcsolódás, amely kellő tanári irányítással kutatásra, önálló munkák megírására serkentette a tanulókat. Eredményeiről, általában a dánfalvi iskoláról a világhálón is részletesen lehet olvasni.

A dánfalvi diákok a magyar nyelvterületen hirdetett pályázatokon első és más díjakat nyertek. (Ambrus-Mátyás Erzsébet Mária beszámolt már az I. kötetben a 195–197. oldalon)

Számos eredményről számolhatnánk még be, amelyeknek rögzítése különböző szakterületeken még megvalósul az elkövetkezőkben. Összegezőképpen elmondhat-

juk, hogy dánfalva művelődési életében fontos szerepet töltött be az értelmiség, amely fokozatosan erősödött, napjainkban a középiskola működése gyors előbbrehaladáshoz vezetett.

1. Voigt Vilmos 1991. XII. 224.
2. László Gyula 1988. 124.
3. Vásáry István 1981. 376.
4. Ferenczi Géza–Ferenczi István 1978. 172–175.; Ráduly János 1997. 118–121.; Üö: 1998. 5–9.; 47–48.; 96–97.
5. Oláh Miklós é. n. I. 6.
6. Verancsics Antal é. n. I. 12.
7. Bándi Vazul (közli) 1896. 1.
8. Takács Éva (lejegyezte) 1999. 133–139.
9. Szöcs János. 2009. január 9.
10. Berecz Gyula 1893. 119.
11. Imreh István–Pataki József 1992. 243.
12. Szabó Miklós–Jakab Sámuel 2001. 120.
13. Dankanics Ádám 1970. 1734.
14. Kállay Ferenc 1829. 20.
15. Sándor Imre 1910. 2, 5. és 8.
16. Szabó Miklós dr. 2004. 7. és 56.
17. Szabó Miklós 2004. 57.
18. SZOTÚS IV. 77.; Sándor Imre 1910. 13.
19. Antal Imre 2000. 25–27.
20. SZOTÚS IV. 488–545.
21. SZOTÚS IV. 530–534.; VII. 168.
22. Antal Imre 2000. 128.
23. SZOTÚS IV. 698–700.
24. Sándor Imre 1910. 22.
25. Sándor Imre 1910. 27. és 29.
26. István György Tóth (EDETIT) 1994. 247.; Sávai János 1997. 53.
27. Antal Imre 2000. 118–122.
28. SZOTÚS IV. 226–227, 231, 277–278.
29. Sándor Imre 1910. 32.
30. Bándi Vazul 1896. 17.; Antal Imre 2000. 127–128.
31. István György Tóth (EDETIT) 1994. 237.
32. Sávai János 1997. 63.
33. Sándor Imre 1910. 43–44. és 162.
34. Székely László é. n. [1997]. 186.; Antal Imre 2000. 125.
35. SZOTÚS VIII. 307, 234, 241.
36. Székely László é. n. [1997.] 187.
37. Endes Miklós dr. 1994(1938). 520–521
38. Sándor Imre 1910. 58. és 61.
39. Bogdán Krisztina–Kiss József Mihály–Varga Júlia 2002. 2262. sz.
40. Sándor Imre 1910. 58, 63.
41. Sándor Imre 1910. 87. és 89.
42. SZOT VII. 412:1623. sz.
43. Sándor Imre 1910. 93.
44. Sándor Imre 1910. 94.
45. Pataki József 1971. 76.
46. Antal Imre 1994. 62, 67, 69, 71.; Bándi Vazul 1896. 280.
47. Sándor Imre 1910. 116–117.
48. Bándi Vazul 1896. 17.
49. Bándi Vazul 1896. 17, 24–25, 27, 127.
50. Antal Imre 1994. 64–93.

51. Albert Dávid 1983. 46–47.; Uő. 1993. 38, 40–41.
52. Varga Júlia 2000. 974, 2417, 2464, 2640. sorszám.
53. Endes Miklós dr. : 1994(1938). 260.
54. Király István 1978. 120–122.
55. Vitos Mózes II. 2003. 557.
56. Albert Ernő 1999. 34.
57. Csiki Lapok XLV. évf. 1. sz. 1933. január 1. 3.
58. Szöcs János 2000. 60.
59. Csiki Lapok XLVI. évf. 48. sz. 1934. november 25. 1.
60. Csiki Lapok XLI. évf. 45. sz. 1929. november 10. 2.
61. Csiki Lapok XLII. évf. 39. sz. 1930. szeptember 28.
62. Csiki Lapok XLI. évf. 13. sz. 1929. március 31. 4.
63. Csiki Lapok XLII. évf. 36. és 39. sz. 1930. szeptember 7. és 17. 1, 3.
64. Csiki Lapok XLVI. évf. 50. sz. 1934. december 9. 3.
65. Csiki Lapok XLVIII. évf. 39. sz. 1936. szeptember 27. 3.
66. Csiki Lapok LI. évf. 35. sz. 1939. augusztus 27. 1.
67. Csiki Lapok XLVIII. évf. 39. sz. 1936. szeptember 27. 3.
68. Csiki Lapok XLIX. évf. 26. sz. 1937. június 27.
69. Csiki Lapok XLVI. évf. 25. sz. 1934. június 17. 3.
70. Csiki Lapok XLVI: évf. 28. sz. 1934. július 8. 4.
71. Csiki Lapok LIII. 39. sz. 1941. szeptember 28. 3.
72. Csiki Lapok LIV. évf. 19. sz. 1942. április 19. 2.

SZÍNJÁTSZÁS

Ha a csiki színjátszás gyökereit akarjuk keresni, elsősorban a máig élő gyermekjátékok egyik részéhez fordulhatunk, de a szertartásos más népi hagyományok is őrzik a színjátszás elemeit. A gyermekjátékok sokszínűsége, a népi szokások évente vagy eseményhez kapcsolódó ismétlődése mindmáig élteti a népi hagyomány egyik részét.

ISKOLAI SZÍNJÁTSZÁS

Amíg nem volt hivatásos magyar színjátszás, addig a különböző felekezeti iskolák művelték. Meghatározták egy-egy vidék viszonyát a színjátszáshoz. Egyrészt a különböző falvakból ott tanuló diákok elsajátították, azt terjesztették, másrészt az iskolai előadásokat a helyi lakosok, sokszor egész körzet népe különböző ünnepeken megtekintette. Minden előadás mind a szereplőknek, mind a közönségnek maradandó élményt jelentett.

Csikban az iskolai színjátszás megteremtői a csiksomlyói schola tanárai és diákjai voltak. A tanárok – többnyire ferences barátok – megírták az előadásra kerülő játék szövegét, azt a szívesen szereplő, többnyire nagy számú diákoknak megtanították, majd néha szűkebb, de többnyire nagyobb létszámú közönség előtt az iskola színpadán vagy szabadtéren bemutatták.

Az előadásra kerülő színdarabok Jézus életéről, szenvedéseiről, tanításairól szóltak, de a tragikus történetekbe a szerzők szívesen ágyaztak be tréfás jeleneteket, különösen, amikor egy-egy részben ördögöket, katonákat tömegesen szerepeltettek. Volt olyan előadásuk, hogy száznál is több diák színpadra állt. Néha énekes, táncos jeleneteket is beillesztettek. A diákok nagy kedvvel vettek részt az előadásokon. Néha annyira belcéltek szerepükbe magukat, hogy a megjelölt rész a nézőknek valóságosnak tűnt. Előfordult, hogy a Jézust bántalmazó diákokat meg akarta az összegyűlt közönség verni.

A somlyói színjátszás összegezésekor megállapították, hogy 137 színmű készült el, az előadásokra 1721-től 1774-ig került sor.

A somlyói diákszínjátszásnak nagy érdeme, hogy az előadott misztériumjátékok között egyetlen latin nyelvű volt, a többi magyarul írtak.

Előadásokat vidéken is tartottak, a szövegeket a barátok falusi mestereknek is kölcsönözték, így széles körben terjesztették a magyar nyelvű színjátszást.¹

A szerzetes-írók gyakran felhasználták korábbi élményeiket, a szokások motívumait, a vidék nyelvi fordulatait, a korabeli fejlett rigmusok egyik részét is. A katonák mézes pálinkát ittak, vidáman társalogtak.

A barátok rendszerint bevezetőket is írtak. Egyik ilyen kezdő versezet így hangzott:

Cincogás, kacagás itt ne hallattassék,
Hanem szomorodás, sóhajtás láttassék.
Ne is vélje senki aztot semmiképpen,
Hogy komédiázzunk ebben az időben,
Melyben szegény hazánk vagyon nagy ínségben,
Mert isten ostora mindenfelől rajtunk,
Melyet vétkeinkkel országunkra vontunk.²

A későbbi folytatásról tudomásunk szerint nem maradt semmilyen feljegyzés. A II. világháború után a pünkösdi búcsú idején Kovács Dénes és Kocziány László tanítóképzős és gimnáziumi diákok tömeges szerepeltetésével a templom előtt elhelyezett szabadtéri színpadon élő képekben sorozatot mutattak be Jézus életéről. Egyik évben a somlyói búcsú történetét is megírták, s a diákokkal együtt szerepelve előadták.

1971-ben a csíki líceum tanulói sikerrel újították fel az egyik somlyói iskoladrámát. 1981-ben Balogh Elemér–Kemény Imre *Csíkсомlyói passió* címen dolgozták fel új köntösbe öltöztetve az iskoladrámákat, amely előadást hosszú ideig nagy sikerrel tartották műsoron.

A diákok a későbbiekben is, egészen napjainkig éltetői és állandó szereplői voltak a színjátszásnak.

A dánfalvi diákok a II. világháború idején is, de különösen utána jó ideig minden nyáron előadtak egy-egy színművet, amelyeket Csutak Magdolna tanítónő nagy hozzáértéssel és kedvvel irányított. A karcfalvi polgári iskolában tanuló dánfalvi diákok is szereplői voltak az 1946-ban előadott *János vitéznek*, amelyet Bálint Barna tanár rendezett.

VIDÉKI SZÍNJÁTSZÁS

A vándorszínészek a XIX. században időközönként a Székelyföldre is ellátogattak. Inkább városokban tartották meg előadásait, amikor kultúrtermeket kezdtek építeni, falvakra is ellátogattak. A XX. század elején Karcfalván volt megfelelő színpad, az ott tartott előadásokat a szomszéd falvak lakói is megnézték.

Bizonyára ezen szereplések is hozzájárultak, hogy Csík szinte minden helységében valószínűségi hagyománnyá alakult a népszínművek és más színdarabok előadása. Az újságok sorozatban írtak arról, hogy Felcsikon, Alcsikon, Gyergyóban, Kászonokban melyik faluban mikor tartanak műkedvelők előadást. A karcfalvi kereskedő ifjúság 1909. január 16-án a község háza nagytermében a csík-szeredai első zenekar közreműködésével táncmulatságot rendezett. Előtte bemutatták Géczy István *Amit az erdő mesél* című énekes népszínművet, sok szereplővel.³

Ilyenkor meghívták a dánfalviakat is az előadásra és bálba.

Dánfalván akkor került sor előadásokra, amikor Antal Gyula lakását kibővítette, színpaddal ellátott dísztermet építtetett. Itt rendszeresen mutattak be színműveket, rendeztek bálakat. Helyi műkedvelők előadott színműveiből sorolunk fel néhányat: Szigligeti Ede *A szökőit katona*, Csíkós, Cigány, *A lelenc*, Szigeti József *A vénbakancsos és fia, a huszár*, Gárdonyi Géza *A bor*, Annuska, *Ida regénye*, Csepreghy Ferenc *A sárga csík*, *A piros bugyellár*, Farkas Imre *Túl a Nagy Krivánon*, Géczy István *Amit az erdő mesél* stb.

A Csíki Lapok a dánfalviak egyik nagysikerű előadásáról részletes hírt közölt 1930-ban. A *Páros Csillag* színmű előadásának szereplőit is megörökítették: Julika – Vízi Ferencné, Miska, csaposlegény – Bíró András, fogadósné – Zsigmond Istvánné, patikus – Ambrus Mátyás, állatorvos – Albert Elek, Knézics Gyurka – Both József, ügyvéd – Szabó József, állomásfőnök – Dobos Péter, Székács Bálint jegyző – Ambrus Mihály, Örzi János – Kristóf Bandi, Juliska – Szöcs Vilma, plébános – Szilágyi Ferenc, Szabóné Nagy Juliánna – Antal Regina, özv. Sántáné Nagy Juliánna – Lukács Boriska, Lehoczkyé Nagy Juliánna – Lukács Katalin, trónörökös – Bálint Áron, spanyol infánsnő [királyi hercegnő] – Ambrus Mátyásné, Diabelli grófnő – Bíró Jolánka, Eriska Hellén – Abos Erika, miniszterelnök – Zsigmond Károly, udvarmester – Jakab József, tanácsos – Vízi Ferenc, örnagy – László János, főhadnagy – Both István, Corporal Szekeres – Eröss Mihály, lakáj – Eröss János. A Csíki Lapok azzal a bevezetővel közölt hírt az előkészületekről, hogy a Római Kath. Népszövetség dánfalvi tagozatának műkedvelő ifjúsága 1930 évi február hó 15-én tartja az előadást.⁴

A következőkben a dánfalvi műkedvelők is nagy sikerrel mutatták be Géczy István *Amit az erdő mesél* című népszínművét. Szereplői voltak a plakát sorrendjében: Paláncz Sándor nyugalmazott tanító, János Idus, Bálint Áron, Ambrus Mátyás, Juhász Boriska, Ambrus Mihály, Szöcs Ferenc, Albert János, Antal Regina, Albert Elek, Both József, László

János, Bálint Boriska, Zsigmond Vilma, Lukács Amália, Albert Dávid, Antal Katalin, Antal Dénes, Albert?, Eröss János.⁵

Azt is meg kell jegyeznünk, hogy a színjátszási kedvet a két világháború között, fokozottan a 930-as években, a román hatóságok igyekeztek gáncsoskodó eszközökkel letörni, hisz a székelyek közös összefogását, kulturális igényeik gyarapodását, az anyanyelv-művelés erősödését gyanakodva nézték. 1930-ban közölték, hogy ha valamely helységben műkedvelő előadást akarnak tartani, 14 nappal előbb a kolozsvári „Inspectoratul Teatrelor din Ardeal și Banat”-nak címezve kérvényt kell benyújtani. Ha engedélyezték, a helyi hatóságok még mindig megakadályozták egyes színművek bemutatását. 1932-ben már az előadásra tervezett színművet legalább 25 nappal korábban 2 példányban el kell juttatni Kolozsvárra.⁶

1932-ben azt is közölték, hogy a műkedvelő előadásokat tovább szigorították, engedélyezéséért a kérvényt Bukarestbe a kultuszminisztériumba kellett eljuttatni, de előzőleg a helyi rendőrségnek vagy csendőrségnek kellett jóváhagynia. Természetes következménye, hogy egyre kevesebben kezdtek ily bonyolult eljárásokba. Olyan veszéllyel is járt, hogy az előkészített előadásra nem érkezett meg időben az engedély.⁷

Bözödi György írta az 1930-as évek szenttamási életéről: semmi kulturális összejövetelt nem engedélyeznek a hatóságok, az ifjúság így a kocsmában gyűl össze. A vasárnapi táncokat a kocsmárosok rendezik, a tánc tehát az italfogyasztáshoz kapcsolódik.⁸

Egy bizonyos időben Dánfalván is több helyen tekepályát is építettek a kocsmá udvarán, sőt egyik helyen tánctermet is megnyitottak.

Mіндеzen akadályok ellenére Felcsik minden községében konokul kitartottak a műkedvelő színjátszás mellett.

A Csiki Néplap hézagpótló színdarabnak ajánlotta a csiki műkedvelőknek a szenttamási pap, Bálint Vilmos írta *Dúsgazdag* című művet, amely Kolozsváron nyomtatásban jelent meg a Magyar Nép könyvsorozatban.⁹

A *Dúsgazdag* történetének ismeretét és megjelölését Csikban már az 1600-as évekig visszavezethetjük. Kájoni János énekeskönyvében is megtalálható egy ének, Bálint Sándor szövegét is közölte,¹⁰ de az újabb feldolgozás különböző falvakban való előadásáról sorban számolnak be a csiki újságok. Terjedését az is megkönnyítette, hogy bemutatásához nem kellett engedélyt kérni. Emlékezetes az az előadás, amelyet a csíkszentdomokosiak 1942-ben Somlyón, a Nyeregben szabadtéren tartottak a KALOT ünnepségén, nagy tömeg előtt.¹¹

Legutóbb a *Dúsgazdag* történetét, az előadásokat Molnár Erika doktori értekezés témájának választotta.

Csíkdánfalva művelődési életében a továbbiakban is fontos szerepe volt a színjátszásnak. A 940-es évek végén Sebők Béla tanító szívesen rendezett színdarabokat, maga is sikerrel szerepelt. 1946-ban adták elő *Az abbé, a Lelenc* című színműveket.

Az 50-es évek közepétől Csibak László, Bándi Albert, Balla Rozália, Salló István, Ambrus Ilona, a Kész házaspár (Csaba és Magdolna) egyéb műkedvelő tevékenység mellett viszonylag magas szintre emelték a színjátszást. Az 1960-as évek elejéig mutatták be a *Szerelem, ne siess!*, a *Fecskeszárnyú szemöldök*, a *Zsuzsi*, a *Boci, boci tarka* vagy éppen az *Úri muri*, a *Különös házasság* című nagyobb lélegzetű darabokat. A felsorolt tanárok egy része maga is vállalt szerepet a rendezésen kívül is, de a falusi műkedvelők Albert Márton, Albert Imre, Antal Jenő, Eröss Béla, Antal Borcsa és sokan mások bármikor szívesen vállalták a szerepeket.¹²

A 1960–70–80-as években is sikerrel éltették a korábbi hagyományt. Egy időben ugyan megszabták még a címét is egy-egy előadásnak, de Dánfalván a tantestület, majd Szász János kultúrigazgató vezetésével találtak módot a korábbi közkedvelt hagyományok folytatására. Mind a két világháború között, mind a későbbi időszakban a színművek betanításában a mindenkori tantestület rendszeresen kivette részét.

A 1960-as években az újonnan alakult líceumba egymást követő években fiatal, az egyetemről különböző szakokon végzett tanárok érkeztek Dánfalvára, akik a „községi kultúrotthon színpadján is mozgalmas életet teremtettek” – írta Szász János. A dánfalvi kulturális élet irányítását egymást követően Szász János, Miklós Márton, Hegedűs János sikerrel végezték, újjászületett ismét a színjátszás. Egymás után mutatták be a *Sári bíró*, *Boldogság merre vagy*, *Az utolsó vonat* című színműveket

Külön is meg kell említenünk Móricz Zsigmond *Sári bíró* című színművének bemutatását. Ambrus Mária tanítónő vezetésével sikerre vitt előadás újabb műkedvelőket csábított színpadra. Gidró József, Gáll Béla, Both Dónát, Albert Tibor, Zerkula János, Gáll Joákim, Gál Zoltán, Böjte Jakab, Kovács László és sokan mások ekkor szerepeltek sikerrel, majd folytatták szereplésüket Salló István egyfelvonásos darabjaiban (*Fekete ribiszke*, *Postán nyert vőlegény*), vagy nagyobb lélegzetű darabokban.

A dánfalvi műkedvelő színjátszás csúcspontját az 1972-ben bemutatott Sombori Sándor *Gábor Áron* című darabja jelentette. Színrevitelében jelentős szerepet játszott Szász János, Albert Imre, Szász Erzsébet, Urszój Magdolna.¹³

A *Gábor Áron* színművel a dánfalvi műkedvelők mintegy negyvenszer szerepeltek ott-hon, a szomszédos falvakban, Gyergyóban, Gyimesekben.

Az 1970-es évek végén az Albert tanító-házaspár folytatta tovább a színjátszási hagyományokat, majd a 1980-as években a régebbi műkedvelők: Albert Imre, Gál Joákim, Szekeres Gusztí mellé kapcsolódtak a Szász-leányok, Albert Imréné, Simon Dénes, Antal Zoltán és mások.¹⁴

Ezekben az években még sikerrel mutatták be Szigligeti Ede *Csikós*, Gárdonyi Géza *A bor*, *Lámpás*, *Fehér Anna*, Csíky Gergely *Nagymama*, Sütő András *Fecske-szárnyú szemöldök*, Tamási Áron *Csalókaszivárvány* művét.

Külön is meg kell említenünk a *Csalókaszivárványt*, amely minőségileg is nagy próba elé állította a dánfalvi műkedvelőket. A Szász Erzsébet irányításával bemutatott színmű itthon is nagy sikert aratott, de a 1990-es évek elején a darabot bemutatták Magyarországon, a Balaton környékén: Csajad, Üröm, Balatonfüred színpadjain is.

Még néhány előadás szereplőit soroljuk fel:

Úri muri –

1961-ben.

Tanította Molnár Erzsébet.

Szereplők: Böjte László, Imre Károly, Molnár Magdolna, dr. Lőrinczy Dengezics, Miklós Márton, Ambrus János, dr. Lovász Zoltán, Balázs József, Antal Joákim, Kaszap János, Györgycze Vilmos, Böjte László, Böződi Ferenc, Antal Gábor, Albert Imre, Dobos Vilma, Ábrahám Ilona, Gál Borbála, Kaszap Rozália, Lovász Zoltánné, Benedek Márta, Albert Márton, Pál Gergely, Antal Jenő, Gál Emma, Kajtár Sándor, Both Vilmos.

Csalókaszivárvány

1982-, 1991-ben.

Simon Ferenc, Szekeres Ágoston, Gál Joákim, Gál Vilmos, Gál Zoltán, Antal Árpád, János György, Albert Imre, Antal Lajos, Zsigmond Etelka, Bartó Gizella, Kész Piroska, Antal Mária, Ambrus Mária, Kajtár Gizella, Both Ilus, gyerekek: Antal László, Eröss Attila.

Zsuzsi

Albert Imre, Abos Gergely, Szekeres Ágoston, Márton Anna, Vízi Vilmos, Szabó Anna, Antal Béla, Gál Ida, Gál Joákim, Kató Ibolya, Csáki Jenő, Csutak Lajos
Tanítónők: Csutak Anna, Ambrus Mária.

Égig érő vascsicsergő

1988 – 1989

Albert Anna, Szöcs Jolán, Márton Anna, Ambrus Zoltán, Márton Zsófia, Antal Zoltán, Szász Judit, Szekeres Ágoston, Holló István, Szász Csilla

Gábor Áron

1970 – 1971

Szász János, Szabó Sándor, Zerkula János, Bőjte Jakab, Csáki Jenő, Kurkó János, Kovács

László, Imre József, Kovács Albin, Berekméri Domokos

Manapság a Csíki Játékszín előadásait a dánfalviak az új kultúrotthonban nézhetik meg, amelyre bérletet váltottak. Kedvezményes bérletet biztosítanak a diákoknak, nyugdíjasoknak.

1. Ajtony Zsuzsa 1997. 109–110.
2. Takáts Sándor 1896. I. 490–492.
3. Csíkvármegye V. évf. 4. sz. 1909. január 13. 2.
4. Csíki Lapok XLII. évf. 5. sz. 1930. február 9. 3.
5. A plakátot Ambrus-Mátyás Mária közölte.
6. Csíki Lapok XLIII. évf. 12. sz. 1931. március 22. 3.; Gyergyó XX. évf. 23. sz. 1932. június 5. 4.
7. Gyergyó XX. évf. 9. sz. 1932. február 28. 3.
8. Böződi György: Székely bánja. Magyar Élet kiadása. Budapest, 1943. 291.
9. Csíki Néplap II. évf. 3. sz. 1932. február 24. 2.
10. Bálint Sándor 1976. 177–181.
11. Csíki Néplap II. évf. 3. sz. 1932. február 24. 2.; uo. április 6. 3.; 11. sz. 1932. április 20. 2.; uo. III. évf. 4. sz. 1933. január 25. 2.; uo. 16. sz. 1933. április 19. 4.; Csíki Lapok XLIV. évf. 10. sz. 1932. március 6. 2–3.; uo. 48. sz. 1932. december 18. 3.; uo. XLV. évf. 16. sz. 1933. április 16. 2. stb.
12. Szász János Művelődés 2010. (Kézirat).
13. Szász János Művelődés 2010. (kézirat).
14. Szász János Művelődés 2010. (kézirat).

DÁNFALVA NÉPRAJZÁRÓL

Csikdánfalva néprajzáról, különösen népköltészetéről mindmáig vajmi keveset hallhatunk, olvashattunk különböző gyűjteményekben, folyóiratokban, napilapokban. Pedig mindaz, ami a felcsíki népi életben, népköltészetben értéként megtalálható, azt Dánfalva lakói is ismerik, mindennapi életük részévé formálódott, hisz Felcsíkon hat község teljes néprajzi egységet alkot, s Madarast kivéve szorosan egybe is épült. Mintegy tíz kilométeren át csak a község kezdetét és végét jelölő tábla választja el egymástól Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva, Szenttamás és Szentdomokos lakosságát. Bár mindegyik falunak megvan a sajátos arculata, árnyalatokban eltérő népviselete, mégis ezen falvak népének közös sorsa, életmódja, egyazon vallása, a vidéknek földrajzi fekvése, a föld minősége, azonos éghajlati viszonyok, hagyományok hasonló szokások kialakulását eredményezte. Egymáshoz jártak vásárokbá, gyakran összejövetelekre, közös lakodalmakba, keresztelőkbe, időközönként táncokba is, régebb együtt indultak csatákba, így megtanulták az énekeket, meséket, szólásokat, közmondásokat és még sokminden más olyant, amit aztán a saját községükben terjesztettek, őriztek, sajátjukká alakítottak.

Felcsíkiakról, Dánfalváról is, a korábbi okmányokban megemlékeztek, azonban azok többnyire történelmi vonatkozásúak. A népi életről részletesebb feljegyzést találhatunk a Kolozsváron megjelenő *Nemzeti Társalkodó* 1840. évi számában. A szerző utal a felcsíki öltözetre, más körülményekre is. Szembetűnőnek tartja, hogy a nők is „legalább sokan férfias fekete kalapot viselnek”.¹

Szentiváni Mihály korábban leírta a gyergyói viseletet, s Felcsíkra érkező az ott leírtakra hivatkozik: „Gyergyóban már elmondottak egészen tartoznak a’ közel Csíkra is”. Mivel ezen időszakban kevés leírásunk van a székelyek akkori öltözetéről, ezért egészében közöljük: „Öltözködésre nézve az úgy nevezett „posztó köntösök” között többé semmi nemzeti sajátos. A katonák öltözete meglepő mindennek, ki katonát csak egyenruhában tud elképzelni. Egy durva fekete posztón, szemre görbedő ellenbőrű suta sapka, egy nagy fekete zeke vörös szegélylyel gallérmál császár szín (fekete, sárga) sinorokkal öszve kötve, ’s egy széles fekete szarvas bőr szíjú által nyakába vetett nehéz löszertárral (patron tasche) ’s péterkés (bajonét) tokkal megnyomtatva; egy vastag fekete nyakra való, fejr harisnya (jegyzet: Harisnya erdélyi értelemben: czondra posztóból szőtt durva nadrág) s egy csoszogó bakkancs vagy bocskor teszi a costumejüket.

A’ női öltözetéről is az asszonyságokra, kisasszonyokra stb. A’ székely hölgyek’ testét az alakot teljes deliségében mutató székely öltözet borítja t.i. újas vagy kis mellény, nyakkendő, felsing, előruha, piros kesztyű. A lányok hajokat egy tekercsbe hátra eresztik, hátok közepén czifra pántlikába fonva. Az asszonyok kontyba szedik, ’s még divattal ismeretlen kis magyar főkötő alá rejtik. Az előkelőbb katona leányok hosszú viganokat kezdettek viselni, mellyek ügyetlen csinalatok, olcsó kelmők, ’s a’ viselők szellemével rosszul egyező szabásuk miatt ízetlenül neznek ki.”²

A fenti ismertető szerzője a felcsíki nyelvi sajátosságokra is próbált figyelni. Ugyanott írta: „Hanglejtésök olyan sajátos, hogy 3–4 szóból már rájuk ismerhetni. Sokan éltökon keresztül nagy városokban laknak s még sem szokják el az eredeti éneklő kiejtést. Két z között az első helyett j-t mondanak pl. Fejr liliomszál, szépen virágojzál, nekünk illatojzál sat.”³, amely egyben utalás egy felcsíki népdalra is.

A népköltészet gyűjtésének kezdetén azonban nem csak Dánfalva, hanem az egész Csík népi alkotásai szinte teljesen kimaradtak a gyűjteményekből. Erdélyi Jánosnak

1846–1848-ban megjelent a magyarság egészét átfogni igyekvő három népköltészeti kötetében, *A népdalok és mondákban* találunk székelyföldi gyűjtésekre utalást, sőt a második kötetben olyan énekeket is, amelyeknek a szövegében Csíkról olvashatunk, mint például:

Csíkszék közepében	Fel-Csík nagy bánatja,
Egy arany galicka;	Madéfalva kára,
Annak közepében	Siskovics járása,
Két ritka madárka. (318: 527.sz.)	Bukov álnoksága. (335: 545.sz.)

Csíki tarka tarisznya
Van, látom a nyakába; (328: 537.sz.)

A *Székely dalok* fejezetben találhatóak a fentiek, amelyekben 21 ének szövegét közölték a gyűjtési hely megjelölése nélkül.⁴

Erdélyi János ezen kötet bevezetőjében leírta azoknak nevét, akik az I. kötet megjelenése óta megtisztelték „kézirati gyűjteményükkel”. Közöttük található Székely Ádám református papjelölt neve is, aki egy mondát és 17 „különvidéki dalt” küldött a szerkesztőnek. Nevét azért tartottuk fontosnak megemlíteni, mert ő azon népi életet ismerők közé tartozott, akik már időben megértették a népköltészet gyűjtésének fontosságát, észrevették szépségeit, és kezdettől fogva hiányolták a csíki népköltészet értékeinek kimaradását a székely népköltészeti közleményekből. 1846. július 12-én vagy 13-án Székely Ádám levelet küldött Erdélyi Jánosnak. Ebben azt írta: „Most ugyan adatik-ki egy gyűjtemény »*Vad rozs*« cím alatt Kolozsvárt unitárius pap T. Kriza János urtul [...], de mint többször említé csak Udvarhely székről gyűjtögeté, pedig az úgy nevezett »*Szentföldön*« t.i. Gyergyó- és Csikban számtalan szép hymnusok élnek, mellyek mivel a nép ott túl buzgó, a legnagyobb buzgóság bélyegét hordozzák magukon.”⁵

A továbbiakban arról írt, hogy e vidéken mennyire kedvelik, sőt alkotják a népdalt: „a dalok eredetisége, szívből omló szózata sehol sem olyan jellemző, mint a székel földön [...]. Tudom én, mert ott nevelkedtem föl, s csak egy éve, hogy hátrahagytam hegyes völgyes vidéküket. Történjen ott csak egy véletlen halál, vagy szerencsétlenség, szerelem, vagy megcsalás 's eff. [éle], már másnap legény, leány, faluban, erdőn, mezőn, kutaknál a tegnapi esetet sajátosságos hanglajtással dalolják.”⁶

Mindezen megállapítást Felcsíkra, Dánfalvára is értjük, azonban az ottani népköltészet rögzítésére akkor a figyelmeztetés ellenére sem került sor.

A *Vadrózsák* 1863-ban Kolozsváron megjelent, de egyetlen csíki népköltészeti alkotás sem található benne, így csonkán maradt az alcímnek feltüntetett „*Székely népköltési gyűjtemény*”.⁷

Tán ennek tudatában Kriza János később arra törekedett, hogy gyűjtését kiterjessze Csíkra is, sőt Gyulai Pált már 1862. október 29-én, a *Vadrózsák* nyomtatásakor arról értesítette, hogy csíki katolikus papok ígérték, küldenek népdalokat, balladákat.

Orbán Balázs 1869-ben közzétett kötetében ismertet több csíki vonatkozású népi hagyományt.⁸ A Magyar Népköltési Gyűjtemény I. (1872) és III. (1882) kötetében utalást találunk a csíki népköltészetre, sőt már megjelennek balladák, népdalok is, majd hasonlóképpen a Magyar Nyelvőrben közölnek több műfajban Csikból népköltészetet. Ezek a közlemények azért is figyelmet érdemelnek, mert most már folyamatosan leírják a gyűjtések időpontját és a helységek nevét is.

Tudomásunk szerint az első Dánfalván gyűjtött két szokás leírása a Kézdivásárhelyen megjelenő Székely Hírlapban látott napvilágot 1908-ban.⁹ Ugyanezt az ismertetőt másodszer Balázs Márton közölte *Adatok Háromszék vármegye néprajzához* című kötetében, amely Sepsiszentgyörgyön jelent meg.¹⁰

Ágner Béla a pünkösdi szokás leírásakor utal az „Akkor szép az erdő, mikor zöld” kezdetű dánfalvi népdalra is.

A csiki népköltészet megimertetésében kezdetben igen fontos szerepet vállalt Bartók Béla, majd Kodály Zoltán, Lajtha László, Bodon Pál stb.

Bartók Béla 1907 júniusában felcsiki tanítóknak válaszlappal ellátott levelet küldött, amelyben arról érdeklődött: helységükben található-e megfelelő szállás és étkezési lehetőség.

Bartók Béla előkészítő levelét Dánfalvára is elküldte, amelynek tartalmára a válaszlevélből következtethetünk. A csikdánfalvi tanító a következőket írta:

Nagyságos Tanár Úr!

Becsés soraira van szerencsém kiváló tisztelettel értesíteni: Községünkben csak szerényebb igényeknek megfelelő szállást és étellemezést lehet találni, azonban alig 1/4-ed órányi járásra eső Karczfalván eléggé tisztességes szállás és jó étellemezés található. A népdal gyűjtésénél – ha hon leszek – szívesen állok rendelkezésére, ha pedig távol leszek a községből, Zsigmond Márton fiatal tanítót ajánlom igénybe venni, aki szívesen tesz eleget a felhívásnak vagy esetleg a nő tanító is. [utalás Balló Veronika első dánfalvi tanítónőre].

Csikdánfalva 1907.VI/24.

Teljes tisztelettel
Gál Márton tanító

Ebből a levélből és a többi Felcsikra küldött négyből kiderül, hogy Bartók Béla a tanítók segítségével képzelte el népköltészeti gyűjtését, amelyhez meg is kapta az ígéreteket.

Hogy Bartók Béla Dánfalva népköltészetének gyűjtését is tervezte, a levélen kívül bizonyítja, hogy Felcsikra érkezésekor továbbra is a község a kijelölt helységek között szerepelt. Úgy tűnik, gyűjtése szervezésekor Bodon Pált előre küldte, hogy felkutassa a kijelölt községben található értékeket, s így időt nyerjen, gyorsabban haladhasson.

Az említett Bodon Pál júliusban Csikmadarásról küldött levelet Bartók Bélának, amikor ő Csikrákoson gyűjtött.

Nagys. Bartók Béla zeneakadémiai tanár úrnak
poste restante. Csik-rákos. Hétfő

Kedves Tanár úr!

Csikmadarason vagyok, s előreláthatólag egy-két nap múlva teljesen kiaknázott területnek fogom Madarast tekinteni. Az eredmény elég kielégítő[.] Kilenc balladát találtam s a többi dologgal együtt 30-32 darabot számolok eddig. Semmi különös újság nincs.

Üdvözli
Bodon Pál

Innen Dánfalvára megyek (Geyer Stefíől egy levele érkezett ide) Szerdán átmegek s átviszem.¹¹

Hogy aztán mi történt: Bodon Pál vagy Bartók Béla hozzákezdett-e a dánfalvi népköltészet gyűjtéséhez, nem tudhatjuk, hisz a későbbiekben egyetlen adatot sem említenek innen, esetleg a fennmaradt jegyzetek ha szolgáltathatnak némi tájékoztatásul.

A felcsíki és gyergyói gyűjtése befejezése után Bartók Béla arról írt, hogy az itteni gyűjtés alapján ismerte fel a magyar népdalok régi stílusát. A Gyilkos-tótól 1907. augusztus 17-én sietve írta meg csíki tartózkodása eredményét Freund Etelkának egy képeslapon: „Elég különös felfedezést tettem a népdalgyűjtés közben. Megtaláltam a székely dallamtípusokat, amikről nem hittem, hogy léteznek.”¹²

Kodály Zoltán is a magyar népzene kutatásában fordulópontot látott Bartók Béla csíki útjának eredményeként: „Hogy az ötfokú hangsor, annyi régi nép, talán minden népek zenéjének kezdete nálunk is él és virágzik, 1907 óta tudjuk, mikor Bartók Béla először talált nagyobb tömegben efféle dalokat a Székelyföldön.”¹³

Talán a Bartók Béla gyűjtési eredményeit ismerve 1910 márciusában Kodály Zoltán is Csíkba érkezett népdalok gyűjtéséért. Ekkor Gyergyó öt községében fordult meg, majd két év múlva, 1912-ben Kászon öt községét kereste fel. Kodály Zoltán Felcsík falvaiban nem gyűjtött népköltészetet.

Ha eddigi ismereteink szerint a csíkdánfalvi énekek nem kerültek a Bartók Béla gyűjteményébe, mégis úgy véljük, hogy a Felcsíkban lejegyzett énekek jelentős része ebben a községben is ismert volt. Különösen akkor állíthatjuk ezt, ha számba vesszük azon népdalokat, balladákat, amelyeket Bartók Béla és Bodon Pál az 1907-es gyűjtés során Csíkmadarason, Karcfalván, Jenőfalván, Szenttamáson jegyzett le, hisz az említett énekek mindmáig élnek Csíkdánfalván is.

A csíki gyűjtés befejezése után Bartók Béla és Kodály Zoltán válogatást tett közzé a század eleji lejegyzésekből, amelyben a döntő részt a gyergyói és csíki, kászoni alkotások teszik ki. Kísérjünk figyelemmel néhány Felcsíkon lejegyzett alkotást.¹⁴

Bartók Béla 1907-ben Karcfalván jegyezte le:

1. Elment az én babám
Idegen országba,
Írja levelében,
Menjek el utána.

2. Nem megyek utána
Idegen országba,
Inkább meggyászolom
Fekete ruhába. (68:47. sz.)

Szintén ekkor jegyezték le Karcfalván:

1. Most kezdtem egy bécsi kendőt viselni,
Most kezdtem egy szőke kislányt szeretni,
Úgy akartam szeretni, hogy ne tudják,
Jó barátim rám világosították. (70:49. sz.)

Dánfalvától a harmadik falu Szenttamás. Bartók Béla ott jegyezte le a következő éneket:

1. Felsütött a nap sugara,
Minden ember ablakára;
Jaj Istenem, mi az oka,
Nem süt az enyémre soha?

2. Talán meg vagyok átkozva,
Istencmtől ostorozva,
Ne legyen szerencsém soha,
Semmi ifjúságomba.

Csikmadarason Bodon Pál szintén 1907-ben a *Magyarosi Tamás* című balladát jegyezte le, amelyet később Vargyas Lajos *A visszavitt menyasszony* típuscímmel közölt.¹⁵ Azért is figyelünk ezen balladára, mert a ritkán megtalált alkotások közé tartozik, változatai vagy motívumai alig ismertek a magyar népköltészetben. Vargyas Lajos keletkezési idejét a XIV. századra teszi.¹⁶

Jenőfalván Bartók Béla 1907-ben *A hegyi tolvaj* típusú balladát is leírta. Csíkban még 15 változatát jegyezték le. A Dánfalvával szomszédos falvakból Madararól, Jenőfalváról, Szenttamásról ismerjük.¹⁷

Bartók Béla Jenőfalván jegyezte le a *Mikor engem férhez adtak* kezdetű dalt.¹⁸ Szenttamási ének a következő:

1. – Hogyha elmész katonának,
Mon meg, fiam, hol kaplak meg?
– Jere ki Galíciába,
S ott megkapsz egy korcsomába.¹⁹

Bartók Béla 1924-ben megjelentette híres tanulmányát *A magyar népdal* címen, amelynek úttörő szerepe volt a magyar népzene tanulmányozásában: megállapította, milyen a magyar népdal, melyek jellegzetességei? stb. Ebben 320 dallamot és szöveget közölt, köztük 44-et Csíkból, a Dánfalvával szomszédos falvakból, Karcfalváról az azóta közkedvelté vált *Októbernek, októbernek elsején* kezdetűt (60.sz.) és a *Kedvese után haló legény típusú* ballada egyik változatát (165.sz.); Jenőfalváról a *Mikor engem férjhez adtak* (64.sz.) a *Halálra táncoltatott lány* típusú balladának egyik változatát (176b), valamint a *Szőrnyű nagy romlásra készül Pannonia* (213.sz.) kezdetű dalt; Szenttamáson írták le az *Édesanyám, mi vagyok a zsebébe* (65.sz.), a *Nem láttam én télbe fecskét* (197.sz.), majd a *Híres város, Kolozsváros* (204.sz.), a *Végigmentem a rózsám udvarán* (223.sz.) kezdetűeket.

Bartók Béla kötete végén táblázatban tüntette fel, mely megyében és helységben a gyűjtők hány éneket írtak le. A kimutatás szerint Csíkból 28 helységben 834 dallamot sikerült összegyűjteniük.²⁰

Kodály Zoltán szintén alaposan vizsgálta a magyar népzene sajátosságait. Összegező tanulmányának címe *A magyar népzene*, amelyet 1937-ben jelentetett meg, majd bővített kiadását Vargyas Lajos példatárával kiegészítve külön kötetben többször is közzétették, 1971-ben már az ötödik kiadása jutott el az olvasókhöz.²¹

Kodály Zoltán ebben a tanulmányában írta: „A legszebb és legrégebbi székely dallamokat Csíkban még jó módú gazdaktól is hallani... Balladát Csíkban, Moldvában, Bukovinában majd mindenki tud.”²²

Kodály Zoltán Bartók Béla megállapításai igazolására használta fel egyik Csikmadarason gyűjtött éneket:

Volt nekem egy kecském, tudod-e?
Kertbe rekesztettem, tudod-e?
Megette a farkas, tudod-e?
Csak a szarvát hagyta, látod-e?²³

A példatárban felsorakoztatott gyergyói, felcsíki, alcsíki, kászoni, gyimesi énekeken kívül a dánfalvával szomszédos falvakból csak az énekek találhatóak, amelyeket előbb Bartók Béla gyűjtésével kapcsolatban említettünk.

A huszas években, az első világháborút követően, egyszerre megszakadt a korábbi érdeklődés a csíki népköltészet iránt. Trianon eredményeként, Erdélynek Romániához való csatolása következtében a megye elszakadt a magyar kultúra központjától, s az itteni visszaszorító, intézményfosztó, anyanyelvet üldöző, minden magyar kapcsolatot ellen-szenvvel néző intézkedések következtében az erdélyi magyarságnak kellett kialakítania a maga műkedvelő, avagy megfelelő képzettséggel rendelkező szakembereit a gyűjtések folytatásáért, az itteni értékek felszínre hozataláért.

Itt kell megemlítenünk Antal Áron nevét, aki dánfalvi születésű középiskolai tanár volt Csíkszeredában, s aki a tanári teendői mellett talált módot arra, hogy a tudományt és a szépirodalmat művelje. Megírta a moldvai csángók egyházközségeit meglátogató és 1868-ban ottani tapasztalatait közreadó, a székelység múltját kutató Imets Fülöp Jákó életrajzát, aki a múlt század végén 21 éven át a csíksomlyói gimnázium igazgatója volt,²⁴ s kutatásai során értékes történeti vonatkozásokat tárt fel Csík múltjából. Ifjúsági történelmi regényt írt *A török diák* címen (1926), majd a részünkre legfontosabb elbeszéléskötetet jelentetett meg Kolozsváron 1927-ben *Köderdő mellől* címen. E kötetet a dánfalvi népköltészet vizsgálata szempontjából azért tartjuk fontosnak, mert elbeszéléseiben az erőltetett, modoros népiesség helyett a Nyíró József-szerű, Uz Bence típusú személyek már a 920-as évek elején megjelentek írásaiban. Ezen elbeszélésekben a helyi hagyományokat, anekdotákat felhasználva, népi szokásokat részleteiben bemutatva dánfalvi vidám történeteket írt meg.

Ferencz Béla 1935-ben *Csikvármegye monográfiája* címen megjelent könyvében mutatta be a felcsíki falvakat. Dánfalváról néhány adatot közölve a patakokra épített fűrészeket, a kerámia művelését, a borvízfürdőt említette meg.²⁵

Az 1930–40-es években Vámszer Géza több tanulmányban írt a csíki festékesekről, a juhászatról, földművelésről, külön fejezetben a településekről.²⁶

Összegyűjtött tanulmányait 1977-ben jelentette meg. Ebben a kötetben Dánfalván készített rajzot láthatunk az olajtörőről, majd csepeszékszítő dánfalvi asszonyokat említ: János Andrásné és Abos Ferencné. Ismerteti a madarasi és dánfalvi fazekasságot, rajzokkal kiegészítve mutatja be a mintákat, továbbá fénykép látható a szegényebb rendű asszony vetett ágyáról, a Dánfalván agyagból készített vasalóról (1936), csíkdánfalvi fazekas lakásáról koronggal és száradó agyagedényekkel (1933).

Vámszer Géza felsorolja a csíki falvakat s azok telepédési rendszerét, így említi a csíkdánfalvi és a felcsíki hat falu tizeseit.

A harmincas évek dánfalvi és felcsíki kutatásainak eredményeit Venczel József 1936 és 1937-ben tette közzé az *[Erdélyi] Iskola*, illetve a *Hitel* című folyóiratokban, amelyek később *Az önismeret útján* című kötetében is megjelentek.²⁷

Venczel József tanulmányaiból tájékozódhatunk Dánfalva népi mozgalmairól 1800–1935 és születési statisztikájáról 1906–1935 között stb., amelyek igen fontos adalékul szolgálnak egy felcsíki falu társadalmi, gazdasági kérdéseiről. Bemutatja egyetlen, a János család férfi ágon való leszármazottait 1786-tól.

Az öt Olt menti székely község népmozgalma tanulmányában Szentdomokos, Szenttamás, Jenőfalva, Karcfalva, Dánfalva népesedését vizsgálta 1869-től 1929-ig.

Számba vette a művelhető terület állandósága és a lakosság számbeli növekedésének viszonyát, 1860-tól a házasságkötések, születések, halálozások alakulását, a természetes szaporulatot, amelynek eredményeként csak az említett öt felcsiki községből 1870 és 1934 között körülbelül 6000-en vándoroltak ki különböző vidékekre vagy országokba, ami az 1935. évi lakosság 37,5%-át teszi ki, vagyis azt is jelenti, hogy több mint minden harmadik ember más vidéken keresett otthont.

T. Nagy Imre 1902-ben írta le Csík vármegye gazdasági életének jelenségeit, s ekkor is Dánfalvát a legnépesebb községek között említette, „miken annyi száz év viszontagsága és vihara erőt venni nem tudott”.²⁸

Dánfalva bemutatására törekedve csupán olyan szempontból kell megemlítenünk Dincser Oszkár művét, hogy amikor vizsgálta a muzsika és gardont mint csiki hangszert,²⁹ akkor megemlítette a dánfalvi kiváló zenész Szeder Péter Pulika nevét is, majd hozzátette, hogy „valamennyi mozsikás a feleségével jár táncot muzsikálni. Az utóbbi a gardonos”. S bizonyíthatjuk, hogy valóban Pulika Péter és felesége a dánfalvi táncokban, lakodalmakban, más összejöveteleken hosszú időn át a népzene életői közé tartozott, mindvégig közkedvelt volt az egész család a községben.

A két világháború között kellő összefogással alakítottak fúvószenekart is Dánfalván, 8–10 taggal. Többnyire szabadtéri táncokban zenéltek, de gyakran nagyobb teremben is. Felleptek összejöveteleken, ünnepségeken, temetéseken, sőt elkísérték a keresztalját a csíksomlyói búcsúra. Amikor a háború után, az 1940-es évek végén, az 1950-es években kultúrversenyeket rendeztek, később is, ők zenéltek Csíkszeredában a dánfalvi táncosoknak.

Napilapokban, folyóiratokban a továbbiakban is gyakran foglalkoztak Dánfalva belső életével, de kellő nyilvántartás hiányában ezek pontos bemutatása az elkövetkező nemzedékre vár.

1951-ben írt tanulmányát közölte dr. Kós Károly a madarasi és dánfalvi fazekaságról a *Tájak, falvak, hagyományok* kötetében.³⁰

Amellett, hogy részletesen bemutatja a madarasi és dánfalvi fazekasságot, kiterít történeti fejlődésükre is, majd számos fényképpel és rajzzal bizonyítja a szövegben megállapítottakat.

A 950-es évek végén, a 960-as évek elején mind a fazekasokat, mind a szövő-asszonyokat szövetkezetbe tömörítették. Rövid idő alatt mindkét népművészeti ág országos hírnévre tett szert. A fazekasok termékei Európa szinte minden országába eljutottak. Czíkó Lőrinc 1958-ban már így írt a dánfalvi fazekasságról: „Alig nyolc hónapja, hogy a dánfalvi műhelyt üzembe helyezték, s az árukat máris külföldre szállítják, a Német Demokratikus Köztársaságba, Belgiumba, Svájcba, Norvégiába. A közelmúltban érkezett egy svédországi és egy izlandi rendelés.” A dánfalvi kerámia eljutott az ENSZ székházába is.³¹ A későbbiekben szállították az Amerikai Egyesült Államokba, Japánba is.

Mind a fazekasság, mind a szövészet eredménye a község gazdasági fellendülésében is megmutatkozott. Ezen két ága a dánfalvi népművészetnek külön-külön is szakszerű feldolgozást igényelne.

Visszatérve a népköltészetre: 1969-ben Hargita megye megalakulása után egy évvel *Csíkdánfalva* címmel egész oldalas ismertető jelent meg a községről: népművészetéről, népköltészetéről – a *Hargita* napilapban.³²

Ezen az oldalon *A falu szava* bevezetőben a Dánfalva népi életsajátosságairól olvashatunk. Szemelvényként a falu népköltészetéből három balladát, két népdalt és egy verses levelet mutattunk be. Ebből a két balladát Ferencz Károlyné 1953-ban, a harmadikat, a Ferenc Károlyról szólót Kedves Borbála 1952-ben énekelte. A népdalok egyikét B. R. [Bíró Regina] füzetében találtuk, amelyet még 1945-ben írt le. Mivel legszebb népdalaink közé tartozik, itt is közöljük:

Szabad a madárnak ágról ágra szállni,
Csak nekem nem szabad szeretőmhöz járni.

Áldd meg, Isten, áldd meg a szeretőm házát,
Verd meg, Isten, verd meg a benne lakóját;

Azt se mindegyiket, csak az édesanyját,
Mért nem adta nekem az ő kedves fiát?

Ha neki fia volt, nekem szeretőm volt,
Ha neki kedves volt, nekem kedvesebb volt.

A második *Olyan piros* címen jelent meg, amelyet Both Amália énekel 1953-ban.

A dánfalvi, csikdánfalvi bíró kiskertjében
Megbotlott a kis pej lovam lába.
Kis pej lovam meg nem botlott volna,
Ha a bíró büszke lánya eszembe nem jutott volna.

A dánfalvi, csikdánfalvi bíró kiskertjében
Megérett a ropogós cseresznye.
Olyan piros, mint a csepegő vér,
Meghalok a, meghalok a csikdánfalvi szeretőmér.

A dánfalvi népköltészeti alkotások bemutatása egy verses levéllel zárult, amelyet szintén Bíró Regina írt le 1944-ben. Erről csupán annyit jegyzünk meg, hogy gyökerei visszanyúlnak az 1905. esztendőre, s amelyre a későbbiekben még visszatérünk.³³

A szövegek között 12 fénykép is található: Gál József jellegzetes arcképe, székely kapu, a Pál Joáchiméké, faragott asztal és két szék, fali szőnyeg, szövőasszonyok, fekete kerámia-váza, négy edény, edényeket díszítő asszony, majd egész csoport.

A menasági népköltészetéről értékes mű jelent meg 1970-ben, amelyet Imets Dénes tett közzé a csíkszeredai Népi Alkotások Háza kiadásában. Ez annyiban kapcsolódik Dánfalvához is, hogy a dánfalvi Imets László készítette hozzá a balladai hangulatot oly sikerrel megtaláló fametszeteket.

A *Háromszéki népballadák* című kötet 1973-ban jelent meg. Ebben a kötetben négy változatát olvashatjuk a Ferenc Károlyról szóló balladának. Erről a balladáról azt kell megjegyeznünk, hogy hőse dánfalvi, az esemény is Dánfalván történt. A jegyzetekben kitértünk eredetére, elterjedése körülményeire is.³⁴

A Falvak Dolgozó Népében Herédi Gusztáv 1973-ban írt a dánfalvi fazekasságról,³⁵ majd ugyanitt Zágoni Attila a fazekasságot kiegészíti a szövészettel.³⁶

Az 1970-es években jelent meg Martini György *Magyar tánc típusok* című műve, amelyben csikdánfalvi verbunkosokról írt.³⁷

Romániai magyar népdalok címen 1974-ben összefoglaló kötetben tették közzé a kolozsvári Folklór Intézet gyűjtésének egyik részét, de ebben sem található Dánfalván gyűjtött népdal vagy ballada.³⁸

Az 1976-ban megjelenő *Népismereti Dolgozatok* folyamatos kutatásra, történeti visszatekintésre serkentő időszaki kiadványban Vámszer Géza a két világháború közötti csiki néprajzi mozgalmakra kitérve említi a dánfalvi szövészetet és fazekasságot, valamint az *Ezer Székely Leány Napja* mozgalmat, amelyen a dánfalvi táncosok is részt vettek.³⁹

1977-ben a *Művelődés* 8. számában Szász János új népi szokásról, az ezekben az években a magyar lakta vidékeken elterjedt ünnepségről, az 50 évesek dánfalvi találkozásairól számolt be.⁴⁰ A *Népismereti Dolgozatok*ban Miklóssy V. Vilmos ismertette a csiki festőnövényeket, amelyek érvényesek a Dánfalván készített festékesekre is.⁴¹

A *Falvak Dolgozó Népében* 1979-ben Gy. Szabó Gyula dánfalvi fafaragóról, Molnár Antalról írt.⁴² Az országos magyar napilapban szintén a dánfalvi kiváló ffaragóról, Ambrus Árpád igazgató-tanítóról írnak részletes ismertetőt. Időközben Simon András a Hargita 1973. november 13-i számában Ambrus Árpád iskolaszervezői, közéleti tevékenységét méltatta, s közben bemutatta fafaragói művészetének jelentőségét.⁴³

1987-ben román folyóiratban is bemutatták Dánfalvát. Ion Preda és Alexandru Condescu részletesen írt a falu életéről: történeti feljegyzéseket sorakoztattak fel visszamenőleg az 1332-es pápai jegyzékig, amelyről adatokat Ambrus Árpád szolgáltatott. Monográfiáról, múzeumi tárgyakról beszélgettek. A szerzők arról is tájékozódtak, hogy azokban az években a község lakói közül mintegy 400-an alkalmazottjai a csíkszereda központtal működő háziipari szövetkezetnek a kerámiai és szövészeti részlegen. Megemlítik, hogy a dánfalvi kerámiát Japánba, Észak- és Dél-Amerikába is elszállítják. Az oldalt színes fényképekkel díszítették. Látható a község egyik része, játszó óvodások, székely kapu előtt beszélgető leányok, János Anna szövőasszony munka közben.

1989-ben jelent meg a Herder-díjas kiváló magyar néprajztudós Balassa Ivánnak *A határokon túli magyarok néprajza* című könyve, a maga nemében első ilyen jellegű, páratlan értékű mű, amelyben a szerző több vonatkozásban is foglalkozik Csík néprajzával, népköltészetével. Külön figyelmet szentel a dánfalvi kerámiának. Ha eddig általában említettük a dánfalvi fazekasság jelentőségét a székelyföldi kerámiában, Balassa Iván könyvében külön is felhívja a figyelmet a „holyagos csuprok”-ra. Azt írta: „Dánfalván készítettek holyagos csuprokat is, amelyeket ezenkívül egész Európában még csak a Torda melletti Járán és Morvaországban készítettek”. S hogy pontosabban is ismerhessük, milyenek is a holyagos csuprok, idézzünk tovább Balassa Ivántól egy 1716-i adatot: benne „az éték és ital a hideget, meleget egyaránt jól megőrizte”. A holyagos fazekakról írtakat megerősítik vagy bővítik, bizonyos esetekben forrásul szolgálnak más írások is. Ezekben azt is közlik, hogy az 1716-i és 1758-i háromszéki adatokban említett holyagos „csuprok” és „fazekak” feltételezhetően csikdánfalvi eredetűek. A dánfalvi fazekasságról gyakran írtak folyóiratokban, napilapokban, más kiadványokban is.⁴⁵

Balassa Iván kitért arra is, hogy amíg Madarason egyre fogyott, Dánfalván szaporodott a fazekasok száma. Könyvében négy fényképet is közöl Dánfalváról: Székely

kapu (1942), Székely telek épületekkel (1942), Székely juhász nyájával (1942), A mázas edények leggyakoribb formái.

A csiki népköltészet megismertetése szempontjából hiánypótló két kötet jelent meg Duka János gyűjtésében. Az első 1982-ben *Kilenc kéve hány kalongya?* címmel,⁴⁷ majd ezt követte 1995-ben az *Üti Páké Barátost* című, amelyet már ifjú Duka János tett közzé édesapja hagyatékából.⁴⁸ Ebben Csík-, Udvarhely-, Maros-, Aranyos-, Háromszékről közöl vidám történeteket. Két szempontból is meg kell említenünk Duka János nevét. Egyrészt az 1940-es években Csikdánfalván volt tanító, amikor az anekdotákat elkezdte gyűjteni, másrészt, mert külön fejezetet szentel Csikdánfalvának. Egyik vidám története így hangzik:

Egy fukar gazdánál szolgált Félix, a szolgálégény, akit az embertelen gazda nagyon sokat éheztetett. Egy vasárnap aztán megunva a sok koplalást és méltánytalan bánásmódot Félix összekapott a gazdájával, és otthagya. Az útkereszteződésnél, a Porondnak nevezett tágas térségen éppen akkor gyülekezett a fiatalság – ünnep lévén –, hogy a szokott módon szórakozzon, míg az idősebbek csoportokba verődve beszélgettek. A sarkon egy ütöttkopott, napégette keresztfa állt, rajta fából faragott, összeropedezett, megfakult feszület. A szolga megállt a feszület előtt, és fennhangon, hogy mindenki hallja, elsóhajtotta magát:

Édes Jézusom, de megszáradtál,
Bizonyára Te is Erős Gergénél szolgáltál.

Ezt a mondást ma is alkalmazzák a nagyon sovány emberre.

Duka János leírta a felcsiki falucsúfolót is:

Sóstejes Szentdomokos,
Meszes Szenttamás,
Bicskás Jenőfalva,
Csaló Karcfalva,
Deszkás Dánfalva,
Habaró Madaras. stb.⁴⁹

Nemrég csikdánfalvi diákok tanáraik irányításával néprajzi ismereteik bővítéséért kezdtek hozzá a község népi hagyományainak összegyűjtéséhez. Dolgozataikkal különböző fórumokon pályáztak, és számos díjat nyertek.

Vofkori László 1998-ban *Székelyföld útikönyve* címen két kötetben megjelent művében összefoglalta mindazt, amit Dánfalváról tudnia kell az utazónak. A község történetének fontosabb adatait, a fekete kerámiát, szövészetet, szövetkezetté alakulásukat említette.⁵⁰

Székely László a *Csiki áhitat* című könyvében számos néprajzi adatot közölt Dánfalváról. Megemlítette, hogy a községben 1928-ban a Szentkereszt Hadseregének 25 csoportja, 300 tagja volt. Hozzátehetjük, hogy ezen egyházi szokás ma is hagyományként él a községben.⁵¹

Ebben a könyvben részleteket találhatunk a dánfalvi lakodalmas szokásokról. A jegyzetekben közli, hogy az adatokat Kajtár Pétertől gyűjtötte, aki 1945-ben 74 éves volt.⁵²

Székely László részletesen foglalkozik a csiksomlyói pünkösdi búcsúval s a dánfalviak szerepével ezekben a napokban.⁵³

Sepsiszéki Nagy Balázs a *Székelyföld falvai a huszadik század végén* című művében Csík-, Gyergyó- és Kászonszék falvait mutatja be, külön fejezetben tárgyalja Csikdánfalva múltját, elsősorban jelenét. A lakosság adatait követve megállapította, hogy 1977 és 1992 között 212 fővel csökkent a község lakossága.

Ahol korábban évtizedenként jelentősen növekedett a gyermeklétszám, most évente kétszer annyi halottat temetnek, mint ahány újszülöttet anyakönyvbe írnak be.

Nagy Balázs megemlékezik a csíksomlyói búcsúról, arról is, hogy a ditrói és szár-hegyi keresztalja csíksomlyói útra indulva, a Hargitán átjőve Dánfalván száll meg éjszakára – tán évszázadok óta.

Utal egyes kialakult szokásokra: a rendszeres táncösszejövetelekre, a még ma is élő szüreti és pityóka bálokra, a Katalin-napi mulatságra, a lassan már kiveszőben lévő szénagyűjtő farsangi maszkurázásra és a május elsején szokásos Jakab-ág állításra. Megemlíti az újabban kialakult, gyorsan terjedt 40–50 évesek évente megrendezett falutalálkozóit, amelyre messze földről hazaérkeznek az abban az évben Dánfalván születettek. Külön kitér a dánfalvi fazekasságra és a szövészetre, amely néhány évtizede még virágzóban volt, mára már igen leapadt az ezen népi mesterségekkel foglalkozók száma.

1989 után e vidéken is kialakult a testvérfalvak, testvérvárosok kapcsolata. Nagy Balázs közli, hogy Csíkdánfalva lakossága ilyen kapcsolatot alakított ki Nógrád megyében Tömörkény, Veszprémben Ádánd községek lakóival, de előkészítették Doba községgel is a kapcsolatot. Az iskola tantestülete is hasonló baráti viszonyt alakított ki a csongrádi és bicskei (Fejér megye) hasonló jellegű iskoláival.⁵⁴

Tovább folytatva: a dánfalvi iskola rendes szerződéssel a kétegyházi Mezőgazdasági Szakképző Iskolával tart kapcsolatot, ahol 19 diák 2005-ben mezőgazdasági technikus diplomát szerzett távoktatási formában, hároméves posztliceális oktatási rendszerben. Hasonló testvériskolai viszony alakult ki a szekszárdi Egészségügyi Szakképző Iskolával, valamint az ACEAS nemzetközi program keretében a törökszentmiklósi Hunyadi Mátyás Oktató Központtal és a szlovák Karvina-i Iskolával.

Még be sem fejezhettük a csíkdánfalvi néprajz, népköltészet ismertetését, máris újabb feladatokkal kell előállnunk: egyrészt pontosan fel kell kutatni azt a forrásanyagot, amely az idők folyamán a községről megjelent, másrészt további kutatásokkal, gyűjtésekkel ki kell egészíteni a községről szükséges tudnivalókat, harmadrészt össze kellene gyűjteni az egész falu népköltészetét, amely igen fontos lenne az egységes magyar népköltészet bővebb ismerete szempontjából, negyedrészt egy helyre kellene gyűjteni, elkallódás előtt, azokat a tárgyakat, amelyek a dánfalvi földművelésre, fazekasságra, szövészetre, a község életére vonatkoznak stb. stb.

Sepsiszentgyörgy, 2000. szeptember 20.

1.Vándor 1840. 113.

2.Uo. 1839. 161.

3.Uo. 1840. 113.

4.Erdélyi János II. 1847. 316–335: 525–545.

5.Uő. 1960. 276.

6.Uo. 275.

7.Kriza János 1863.

8.Orbán Balázs 1869.

9.Ágner Béla 1908.

10.Balázs Márton 1942. 50.

11.László Ferenc 1980. 24–26. A Dánfalván válaszként írt levélben a „nő tanító” megjegyzés Balló Veronikára, a későbbi Imre Józsefné utal.

12.Uo. 27.

13.Kodály Zoltán 1964. 65.

14. Bartók Béla–Kodály Zoltán [1923].
15. Vargyas Lajos II. 1976.554: 83/165.sz. és Bartók Béla–Kodály Zoltán [1923].
157: 121. [Bodon Pál gyűjtése.]
16. Vargyas Lajos II. 1976. 555.
17. Uo. 230: 20. 55.sz.
18. Bartók Béla–Kodály Zoltán [1923]. 170: 129.
19. Uo. 185: 144.
20. Bartók Béla 1924.
21. Kodály Zoltán 1971
22. Uo. 15.
23. Uo. 22
24. Antal Imre 1994. 119.
25. Ferencz Béla 1935.66–67.
26. Vámszer Géza 1977.
27. Venczel József 1980. 74–105. és 106–118.
28. T. Nagy Imre 1902. 9.
29. Dincsér Oszkár 1943. 6.
30. Dr. Kós Károly 1976. 218–276.
31. Czikó Lőrinc 1958. 62–63.; Hargita Kalendárium 1982. 53–55.
32. Albert Ernő 1969a. 3.
33. Kevés változtatással megjelent: Mailand Oszkár 1905. 352–355.
34. Albert Ernő–Faragó József 1973. 462–464:406–409; 541–542:406–409.
35. Herédi Gusztáv 1973. 11.
36. Zágoni Attila 1973. 11.
37. Martin György é. n. 240.
38. Jagamas János–Faragó József 1974.
39. Vámszer Géza 1976. 41–46.
40. Szász János 1977. 60.
41. Miklóssy V. Vilmos 1978. 91–100.
42. Gy. Szabó Gyula 1979. 4.
43. Ambrus Árpádról – Simon András: 25 év a nép szolgálatában. Hargita
1973. november 13.
44. Ion Preda–Alexandru Condescu 1987.
45. Balassa Iván 1989. 178.; Sánta Imre 1967. 393–299.; Dr. Kós Károly
1976. 224.; Végh Olivér 1981. 65.; Farkas Irén 1997–1998. 83–131.
46. Uo. 143, 167, 170, 177.
47. Duka János 1982.
48. Uő. 1995.
49. Uo. 68–69. és 81.
50. Vofkori László II. 1998. 51–53.
51. Székely László é. n. [1997] 14.
52. Uo. 79, 80, 83, 85, 88, 89, 93, 187.
53. Uo. 187–199.
54. Sepsiszéki Nagy Balázs 2000. 176–180.

NÉPBALLADÁK

A népballadára mint műfajra csak a XIX. század közepén kezdtek felfigyelni. Erdélyi János 1846–1848-ban megjelent három népköltészetet tartalmazó kötetében már balladákat is közölt, sőt elvétve különösebb figyelem nélkül korábban is írtak le egyet-egyét, de csak 1852-től számítjuk a műfaj a tulajdonképpeni felfedezését. Székely balladák voltak ezek. És székely balladákkal mutatták be igazi értékeit e műfajnak akkor is, amikor Kriza János közzétette híres művét, a *Vadrózsákat*. De ekkor még semmi hír nincs a csiki népballadáról, legfennebb annyi, hogy Kriza János is érdeklődik irántuk. S ha időközben csiki balladák napvilágot láthattak, dánfalvi még sem került nyomtatott lapokra.

Amikor a század elején Bartók Béla a Dánfalvával szomszédos falvakban lejegyzett néhány balladát, akkor csak a véletlenen múlt, hogy gyűjtésébe nem került dánfalvi is. De a közöltekből sejtihettük, hogy Dánfalván is hasonlóaknak kellett lenniük, hisz az akkor ott gyűjtött énekek mindmáig ismeretesek ebben a községben is. A következőkben utalunk a Felcsíkon 1907-ben gyűjtött balladákra, de dánfalvi létükre esetleg csak következtetni tudhatunk belőlük. Következtetésünket alátámasztja az is, hogy gyűjtésünk során ugyan nem találtuk meg sok klasszikus ballada szövegét, dallamát sem, de érdeklődésünkre többen arra hivatkoztak, hogy apáik, nagyapáik ismerték például a tizenkét kőművesről szóló éneket, *Kádár Katát* vagy *A nagy hegyi tolvajt*.

Úgy tűnik, hogy a klasszikus balladák egyik része már Dánfalván feledésbe merült, amikor a 1952-ben a község népköltészetének gyűjtéséhez hozzákezdtünk, bár az is megtörténhetett, hogy nem találtunk rá esetleges ismerőjükre. Így meg kellett elégednünk az alább felsorolásra kerülő népballadákkal, amelyek így is a maguk nemében értékes változatokat képviselnek. Annyit mindenképpen már az elején megállapíthatunk, hogy Dánfalva népe kedvelte e műfajt, és mindmáig megőrizte, amelyet „*hoszszú ének*”-nek nevezett, s amely a lakosság műveltségének évszázadokon át részét képezte. A dánfalvi balladákról szólva nem célunk, hogy teljes felmérést, összehasonlítást végezzünk a magyar népballadákkal, az sem, hogy elterjedtségüket is bemutassuk, ezért elsősorban a Vargyas Lajos *A magyar népballada és Európa* című művének Csikra vonatkozó adatait használjuk fel egy-egy ballada közlésekor.¹ Vargyas Lajos összegezte az 1972-ig nyomtatásban megjelent vagy kéziratban gyűjteményekből ismert balladákat, számba vette az európai közleményeket, s azok alapján állapította meg eredetüket, keletkezési módjukat, idejüket, elterjedtségüket stb. A későbbiekben szintén Vargyas Lajos és Küllös Imola *A magyar néprajz* V. kötetében részletesen foglalkozott a magyar népballadákkal.²

Az említett művekben közöltek kiegészítjük a romániai magyar népköltészet gyűjteményeiben található dánfalvi népballadák egyik részével.

1.
JÓ ESTÉT, BARNA
(A megesett leány)

1.– Jó estét, barna lány, mi bajod érkezett,
Talán a vacsorád nem igen jól esett?
Hoztam egy liter bort, hogy igyál belőle,
Bánatos bús szíved vigasztald meg tölle.

2.– Nem kell nekem borod, idd meg hát azt magad,
Ha nem sajnáltad megcsalni lányságomat.
– Addig sajnáltalak, míg meg nem csaltalak,
Immár a nagy Isten viselje gondodat.

3.– Anyám, te jó anyám, engedj a szobába,
Felvevő ruháim lássam utoljára.
Ruháim, ruháim, mind földre hulljatok,
Mert a gazdátokat utoljára lássátok.

4.Anyám, te jó anyám, engedj a kapuba,
Leánybarátaim lássam utoljára.
Leányok, leányok rollam tanuljatok,
A szép legénynek csókot ne adjatok,
Mert ha csókot adtok, meglátszik rajtatok,
Kilenc hónap múlva megnő a hasatok.

5.Anyám, te jó anyám, engedj a konyhába,
Hogy szép edényeim lássam utoljára.
Kiment a konyhába, kést tett ruhájába,
És azzal elindult utolsó útjára.

6.Kiment az erdőbe, egy tölgyfa tövébe,
Rávágta a nevét a tölgyfa tövére.
– Az erdei vadak tépjék szét testemet,
Ezzel a szép késsel kiontom véretem.

Csikdánfalva – Antal Anna kb. 30 éves – füzetből – 1953. szeptember 10.

2.
JÓ ESTÉT, BÖZSIKÉM
(A megesett leány)

1.– Jó estét, Bözsikém, mi bajod érkezett?
A szoknyád eleje úgy megrövidedett.
– Szabó nem jól szabta, varró nem jól varrta,
Verje meg az Isten, ki annak az oka!

2.– Szabó is jól szabta, varró is jól varrta,
Drága jó Bözsikém, a babád az oka.
– Hojérok, hojérok, vigyétek lányomat
Az akasztófára, legmagasabbjára!

3.– Anyám, édesanyám, csak azt engedje meg,
Házamba menjek be, párnáim nézzem meg.
Párnáim, párnáim, gyászba boruljatok,
Engem sírassatok!

4. Anyám, édesanyám, még azt engedje meg,
Fonóba menjek el, a lányokat nézzem meg.
Leányok, leányok, gyászba boruljatok,
Engem sírassatok!

5. Anyám, édesanyám, csak azt engedje meg,
Kertembe menjek ki, virágim nézzem meg.
Virágok, virágok, feketét nyíljatok,
Engem sírassatok!

Csikdánfalva – Albert Antalné Juhász Anna 47 éves – 1952. június 15.

Vargyas Lajos kötetében 299 változatának helyét sorolta fel, és még hely nélkül megemlített három adatot.³ Erdélyben csupán 50 változatát tették közzé, ami a gyűjtés hiányával magyarázható, hisz Csikban is mindmáig a közismert balladák közé tartozik. Dánfalva szomszédságában, Karcfalván is lejegyezték, mégpedig Bartók Béla 1907-ben. 1972 óta egészen 1989-ig újabb száz változat adatait sikerült közzétennünk.⁴ Ezek között felsoroltuk azokat a változatokat is, amelyeket a Hargitában,⁵ illetve a Falvak Dolgozó Népeben⁶ jelentettünk meg.

Mai elterjedtségét bizonyítja, hogy néhány gyűjtő az utóbbi időben is megjegyezte: még számos változata ismeretes gyűjtési területükön. Nemrég Zsók Béla közölte egy csernakeresztúri változatát.⁷

Az utóbbi számbavétellel a változatok száma 402-re emelkedett, amelyben viszont meglepően kevés a csiki: 15, dánfalvi pedig 3.

Vargyas Lajos a ballada első feljegyzésének idejét 1872-ben állapította meg. Újabb adatok előkerülése során módosult ez az évszám, hisz a *Kolozsvári Közlöny*ben már 1864-ben megjelentették változatát.⁸

Kiderült az is, hogy egyes motívumait már az 1800-as évek elején leírták, kéziratos lejegyzését pedig 1863, 1864-ből is ismerjük.⁹

Vargyas Lajos megállapítása szerint ez a balladánk francia eredetű, de hasonló történetről szólnak a portugál, katalán, spanyol, angol, német balladák is, sőt bizonyos orosz kapcsolatra is rávilágított Lengyel János.¹⁰

A balladában találhatók ezen sorok:

– Hojérok, hojérok, vigyétek lányomat
Az akasztófára, legmagasabbjára!

még azon büntetés emlékét őrzik, amikor a teherbe esett leányt halállal büntették. A férfi halálbüntetéséről szól az 1791-ik törvény,¹¹ de alkalmazásáról nem lehetett hallani. A teherbe esett leányt később már börtönbe zárták, vagy a családtól elkergették. Gyakran állították pellengérré, amelyet városokban vagy falvak központjában helyeztek el még a XIX. század első felében is. „Előfordult, hogy a megcsett lány sárga ruhában, sárga gyertyával a kezében volt köteles a pellengér mellett állni”¹² Meg is vesszőzték a bűnösnek kimondott leányt. Az egyházi iratok tanúsága szerint a XVIII. század végén és XIX.század elején gyakori volt ezen vétség miatt az eklézsiakövetés, ami azt jelentette, hogy megbocsátásért a lánynak az egyház vezetői előtt kellett beismernie bűnösségét.

Idők folyamán új típusa is kialakult ezen balladának, amikor az énekben nem is esik szó a bűnbeesésről, csak a kedvesét kereső völegényről, majd a leány és a legény haláláról. Ilyen változat a következő:

3. FELMEGYEK A HEGYRE (A kedvese után haló legény)

1.Felmegyek a hegyre,
Lenézek a völgybe,
Ott látok egy asszonyt
Tiszta feketében.

2.– Jó napot, jó napot,
Te ismeretlen anyám!
Hol van a szép lányod,
Hol van a Mariska?

3.– Elment az erdőbe
Gyöngyvirágot szedni,
Gyöngyvirágot szedni,
Koporsóba tenni.

4.– Nincsen ottan, nincsen
Te ismeretlen anya.
Hol van a szép lányod,
Hol van a Mariska?

5.– Bent van a szobában,
Márványkoporsóban.
Kést vett a kezébe,
Szúrja a szívébe.

6.Harangoznak délre,
Nem csak az ebédre,
Most visznek egy kislányt
Gyászos temetőbe.

7.Harangoznak délre,
Nem csak az ebédre,
Most visznek egy bányászt
Gyászos temetőbe.

Csíkdánfalva – Szöcs Mária kb. 20 éves – füzetből – 1965.

Az előbbinél népszerűbb *A halálra táncoltatott leány* típusú ballada.

4.
JÓ ESTÉT, JÓ ESTÉT
(A halálra táncoltatott leány)

1.– Jó estét, jó estét, csaflárosné asszonyság!
Hol van az a Bözsi lány, talán le is feküdt már?

2.– Lefeküdt, lefeküdt szép paplanos ágyába,
Hadd pihenje ki magát csendes nyugodalmára.
– Költse fel, költse fel, engedje el a bálba,
Piros bársony cipejét húzza fel a lábára!

3.Fel is kel, fel is kel, el is mene a bálba,
Akkor az a két betyár rákacsint a cigányra.
– Húzzátok, cigányok, estétől szép reggelig,
Míg a babám cipeje piros vérrel megtelik!

4.– Na most lányok, na most lányok, rólam példát vegyetek,
Két fi betyár szeretőt soha ne szeresettek!
Mer én kettőt, mer én hármat, mer én négyet tartottam,
Édes-kedves jó anyám, halálomra táncoltam.

5.Átkozott az apa, de még jobban az anya,
Ki egyetlen leányát a bálba elbocsássa.
Este elbocsássa, szép reggelig nem látja,
Reggel kilenc órakor halva viszik az ágyba.

6.Harangoznak délre, de nem déli ebédre,
Azt a híres Bözsi lányt viszik a temetőbe.
Két betyár kíséri, azok tették a sírba,
Apja, jó édesanyja haláláig síratja.

Harmadikos voltam, amikor édesapámtól tanultam ezt a dalt kint az erdőben. Mesélte édesapám, hogy valamikor megtörtént dolog volt, amikor a legények, betyárok egy lányt halálra táncoltattak – mondta Antal Erzsébet.

Csikdánfalva – Antal Erzsébet 20 éves – 1971. május 16.

Vargyas Lajos 1972-ig összegyűjtött 431 változatát sorolta fel. Ezek között Erdélyből 75-nek közölte gyűjtési helyét. Viszonylag kevés a csiki lejegyzések száma, mindössze 16, ami szintén a gyűjtés hiányával magyarázható, hisz minden helységben a kedvelt „hosszú ének”-ek közé tartozik.

1989-ig ezen balladának is újabb 105 változatát találtuk meg,¹³ amelynek eredményeként 1989-ig 536 változat lelőhelyét és más adatait sikerült megismernünk. Legutóbb 2 változatát Csemakeresztúron Zsóka Béla jegyezte le.¹⁴

A Dánfalvával szomszédos helységek közül még csak Jenőfalván írták le, és egy változatát 1969-ben Csikmadarasról közöltük.

Legelső lejegyzésére 1846-ban került sor. Vargyas Lajos megállapítja, hogy ezen balladánk is francia eredetű, de maga a történet megtalálható az olasz, angol, német énekekben is (II. 280–281.)

5.
FEHÉR LÁSZLÓ
(A halálraítélt húga)

1.Fehér László lovat lopott,
De nem egyet, hanem hatot.
Kettőt fogott soroglyába,
Úgy vágatott Gyöngyvárába.

2.Ott lefoglák a zsandárok,
Rátették a börtönajtót.
Ezt a húga meghallotta,
Rögtön a kocsisnak mondta:
– Fogd be, kocsis, a lovamat,
Keressem fel szép bátyámat!

3.Bíró, bíró, Horvát bíró,
Hová tetted szép bátyámat?
Szabadítsd ki szép bátyámat,
Adok egy véka aranyat.

4.– Nem kell nékem az aranyad,
Csak egy éjjeli hálásod.
Háljál velem az éjszaka,
Megszabadítom bátyádot.

5.Fehért Anna nem nyugodott,
Elment a börtönajtóhoz:
– Bátyám, bátyám, Fehér László,
Hallod-e, mit mond a bíró?
Háljak vele az éjszaka,
Megszabadít a rabságból.

6.– Húgom, húgom, Fehér Anna,
Ne hálj vele az éjszaka,
Szüzességed is elveszi,
Bátyádnak is fejét veszi.

7.Fehér Anna nem nyugodott,
Elment vissza a bíróhoz:
– Bíró, bíró, Horvát bíró,
Veled hállok az éjszaka.
Veled hállok az éjszaka,
Szabadítsd ki a bátyámat!

8.Fehér Anna nem nyugodott,
Éjfél tájba zergést hallott.
– Bíró, bíró, Horvát bíró,
Mi zereg az udvarodon?
– Lovam viszik itatóba,
Annak zereg a féklánca.

9.Erre feleli a visszhang:
– Ne itt keresd szép bátyádot,
Sűrű erdő közepébe,
Akasztófa tetejébe.

10– Bíró, bíró, Horvát bíró,
Egyéb átkot nem kívánok,
Mosdóvizet vérré váljon,
Törülköződ lángot hányjon!

Csikdánfalva – Szabó Ferencné Both Ilona 36 éves – 1971. május 16.

Vargyas Lajos 445 változatának közölte lelőhelyét, amelyek között 73 erdélyi, 18 csiki adat. Csikból a gyergyói és gyimesi énekeket jegyezték le legtöbbször; további lejegyzésre várnak a még ma is szinte minden csiki helységben élő változatok.

1972 óta is számos kötetben viszonylag sok változatát közölték. Háromszékről 16 teljes szöveget jelentettünk meg, mellette felsoroltuk még 18 változat adatait.¹⁵ Tizenegy évvel később szintén háromszéki gyűjtést tartalmazó kötetben újabb 6 teljes szövegét, a jegyzetekben pedig 21 változat adatait találjuk.¹⁶

Faragó József 1974-ben 4 változatát közölte: egyik csikszentdomokosi gyűjtés. A jegyzetekben kitért arra, hogy „Szatmár környékétől Kászonig további változatok tucaitait őrizzük”.¹⁷ 1975-ben Kibédén 2 változatát jegyezték le,¹⁸ 1979-ben pedig valamivel rövidebb szövegét.¹⁹ A ballada Szatmár vidéki népszerűségét bizonyítja az, hogy 1978-ban Bura László 7 teljes változatát, a jegyzetek között 8 adatait közölte.²⁰

Legkorábbi lejegyzésére 1846-ban került sor.

A balladában foglalt történetről először a Sárváron lakó Perneck György 1547-ben egy latin nyelvű levélből szerezhetett tudomást, amelyet Makarius József Bécsből küldött. Nem sokkal később 1578-ban Bornemisza Péter is leírta ugyancsak az eseményt, sőt Shakespeare a *Szeget szeggel* című drámájában a Fehér László balladához hasonló történetet jelenített meg.

Vargyas Lajos a Milánóban közismert történet Magyarországra kerüléséről feltételezi, hogy az ott és más olasz városokban állomásozó magyar katonák hozhatták magukkal leszerelésükkor. Azt is megjegyzi, hogy „Legrégibb, 14. századi francia eredetű balladáink közé tartozik”, és ismeretes olasz, katalán, dán változatokban is (II. 284–301.).

6. EGYSZER EGY KIRÁLYFI (Szerelem próbája)

1. Egyszer egy királyfi
Mit gondolt magában,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Mit gondolt magában.

2. Fel kéne öltözni
Kocsisi ruhába,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Kocsisi ruhába.

3. Meg kéne kéretni
Gazdag bíró lányát,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag bíró lányát.

4.– Jó estét, jó estét,
Gazdag bíró lánya,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag bíró lánya.

5.– Üljön le minálunk,
Szegény kocsislegény,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Szegény kocsislegény.

6.– De nem azért jöttem,
Hogy én itt leüljek,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Hogy én itt leüljek.

7. Hanem azért jöttem,
Hozzám jössz-e, vagy sem,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Hozzám jössz-e, vagy sem?

8.– Nem megyek, nem megyek,
Szegény kocsislegény,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Szegény kocsislegény.

9.– Ha nem jössz, hát nem baj,
Gazdag bíró lánya,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag bíró lánya.

10.– Van a szomszédodba
Kosárkötő lánya,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Kosárkötő lánya.

11.– Jó estét, jó estét,
Kosárkötő lánya,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Kosárkötő lánya.

12.– Jó estét, jó estét,
Szegény kocsislegény,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Szegény kocsislegény.

13. Üljön le minálunk,
Szegény kocsislegény,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Szegény kocsislegény.

14.– De nem azért jöttem,
Hogy én itt leüljek,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Hogy én itt leüljek.

15. Hanem azért jöttem,
Hozzám jösz-e, vagy sem,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Hozzám jösz-e, vagy sem?

16.– Elmegyek, elmegyek,
Szegény kocsislegény,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Szegény kocsislegény.

17. Akkor felöltözött
Királyi ruhába,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Királyi ruhába.

18.– Jó estét, jó estét,
Gazdag bíró lánya,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag bíró lánya.

19.– Üljön le minálunk,
Gazdag királyúrfi,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag királyúrfi.

20.– De nem azért jöttem,
Hogy én itt leüljek,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Hogy én itt leüljek

21. Hanem azért jöttem,
Jösz-e hozzám, vagy sem,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Jösz-e hozzám, vagy sem?

22.– Elmegyek, elmegyek,
Gazdag királyúrfi,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag királyúrfi.

23.– Van a szomszédodban
Kosárkötő lánya,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Kosárkötő lánya.

24. Jó estét, jó estét,
Kosárkötő lánya,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Kosárkötő lánya.

25.– Üljön le minálunk,
Gazdag királyúrfi,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag királyúrfi!

26.– De nem azért jöttem,
Hogy én itt leüljek,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Hogy én itt leüljek,

27. Hanem azért jöttem,
Hozzám jösz-e, vagy sem,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Hozzám jösz-e, vagy sem?

28.– Nem megyek, nem megyek
Gazdag királyúrfi,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag királyúrfi.

29. Van már nékem egy más,
Szegény kocsislegény,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Szegény kocsis legény.

Csikdánfalva – Búzasi Béláné Páll Amália 44 éves – 1972. február 23.

Kevésbé elterjedt balladáink közé tartozik. Vargyas Lajos 85 változatának adatait közölte, amelyek között Csikból 2 található. 1989-ben a korábbi adatokat még 32 változattal egészítettük ki, ezzel egyben szaporodott a Csikból közölték száma is, hisz 4-et jegyezhetünk innen. Vargyas Lajos eredeti magyar balladának tekinti, amely a XIV. századtól a XVIII. század közepéig bármikor keletkezhetett (II. 516.) Legrégibb feljegyzését Stoll Béla közölte 1809-ből, majd a pontos háromszéki, albisi-lelőhelyét Faragó József tisztázta.²¹ Változatát Erdélyi János gyűjteményének I. kötetében találhatjuk.²²

7.
SÍRDOGÁLÓ JÁNOS
(A gyáva legény)

1.– Gyere hozzám vacsorára,
Apró vágott káposztára,
Bejöhetsz, szívem, bátran!

2.– Hej, nem merek én bemenni,
Én édes angyalom,
Ajtónak a nyiforgásán
Észrevesznek, csillagom.

3.– Hájazd meg az ajtósarkát,
Nem hallik meg a nyiforgás,
Bejöhetsz, szívem, bátran!

4.– Hej, nem merek én bemenni,
Én édes angyalom,
A kutyának ugatásán
Észrevesznek, csillagom.

5.– Vess egy darab csontot neki,
S az ugatást elfelejti,
Bejöhetsz, szívem, bátran!

6.– Hej, nem merek én bemenni,
Én édes angyalom,
A csizmámnak kopogásán
Észrevesznek, csillagom.

7.– Köss kezkendőt a sarkára,
Nem hallik a kopogása,
Bejöhetsz, szívem, bátran!

8.– Haj, nem merek én bemenni.
Én édes angyalom,
Az ajkunak cuppanásán
Észrevesznek, csillagom.

9.– Hát te vitéz, hát te mit érsz,
Ha még csokolózni is félsz?
Elmehetsz már a dógodra,
Nem szorultam a csókodra!
Elmehetsz már, nem kellesz,
Nem vagy előttem kedves!

Csikdánfalva – Both Amália 18 éves – 1952. szeptember 7.

Vargyas Lajos az 1972-ig közzétett, vagy kéziratban maradt gyűjtésekben 13 változatára talált. (II. 438.) Ezek között egyetlen csiki volt. 1989-ig még 2 változat adatait rögzítettük,²³ a mostanival a csiki változatok száma 3-ra emelkedett. Vargyas Lajos megállapítása, hogy ezen balladánk is francia eredetű, s megtalálható még a breton, lengyel, litván, jakut, német, dán népköltészetben is. Keletkezési idejét a XIV. századra teszi.

8.
HAJNALSZIK, HAJNALSZIK
(A megszólaló halott)

1.Hajnalszik, hajnalszik,
De nem jóra hajnalszik,
Dorohóji kaszárnyába,
De nem jó hír hallszik.

2.Megöltek egy legényt
Harminc forintjáért,
Belédobták a Nyeszterbe
Piros pej lováért.

3.De a Nyeszter nem szerette,
Partjára kivette,
Arra járt egy halászlegény,
Hálójába vette, partjára kivette.

4.Odament az apja,
Köti, de nem hallja:
– Kelj fel, kelj fel, édes fiam,
Gyere, menjünk haza!

5.– Nem bírok felkelni,
Mer meg vagyok halva,
A fehér varrott bundám
A fejemre van fagyva.

6.Odamegy az anyja,
Köti, de nem hallja:
– Kelj fel, kelj fel, édes fiam,
Gyere, menjünk haza!

9.– Nem bírok felkelni,
Mer meg vagyok halva,
Gesztenye színű hajam,
Vállamra van fagyva.

7.– Nem mehetek haza,
Mer meg vagyok halva,
Kerek himes fehér gagyám
Száromra van fagyva.

8.Odamegy babája,
Köti, de nem hallja:
– Kelj fel, kelj fel, én kedvesem,
Gyere, borulj a vállamra!

Csikdánfalva – Simon Károly 25 éves – füzetből – 1952.

E változat színhelye teljesen átalakult. Amíg a szövegek döntő többségében a legényt a Tiszába vetették, ebben az énekben a Dnyeszterbe dobták, s még a dorohóji kaszányát is említették. Talán annak is tulajdonítható, hogy a dánfalvi legények közül gyakran vittek katonának a dorohóji kaszányába, s ennek nyomán a népdalokban is többször előfordul a város neve.

Vargyas Lajos 328 változat adatait összegezte, amelyek között 11 csiki, és pedig egy a szomszédos Karcfalváról való.

Ezen balladának is számos változata jelent meg 1972 után. Háromszékről 15 teljes, közben két esetben betyárballadával összefonódott szöveget közöltünk, kiegészítve még 52 változat adataival.²⁴ További háromszéki közlések 1984-ből: 4 változat teljes szövege és 16-nak adatai.²⁵ Ráduly János Kibédről 3 változatát, egynek adatait jelentette meg.²⁶

Az előzőkhöz hasonlóan Szatmár környékén is a kedvelt balladák közé tartozik. Itt 4 változat teljes szövegét, 10-nek pedig adatait sorolták fel.²⁷ Legutóbb Csermakeresztúrról is közölték egy változatát.²⁸

9.

HA BEMEGYEK CSÍKSZEREDÁBA

(A rab)

1.Ha bemegyek Csíkszeredába,
A nagy törvényszék szobájába
Ott látok sok urat ülni,
Azok fognak elítélni.

2.– Anyám, anyám, édesanyám,
Jöjjön, nézze meg a cellám!
Csupa vasból a nyossolyám,
Itt halok meg, édesanyám.

3.Ha itt meg találok halni,
Ki fog engem megsírítani?
Megsírát az én jó anyám,
Aki gondot viselt reám.

4.Erdő, erdő, sűrű erdő,
Közepében rabtemető,
Közepében halálmadár,
Egyik dombról a másra száll.

5.Erdő, erdő, de magas vagy,
Szülőföldem de messze vagy.
Azt az erdőt levághatnám,
Szülőföldem megláthatnám.

6.Ha majd egykor kisüt a nap,
Sötét felhők eloszlanak,
Megnyílnak a börtönajtók,
S hazafelé visz az utunk.

Csikdánfalva – Both Amália 18 éves – 1952. szeptember 7

10.
SZOMORÚAN SÜT FEL A NAP
(Igazat valljatok)

1.Szomorúan süt fel a nap húsvét szombatjára,
Csender cirkál a faluban nálunk minden este,
El is indul az autó Csíkszereda felé,
Csender ugrik a falukon minden utca elé.

2.Azt kérdezik: – Honnan hozzák ezket a fiúkat,
Talán bizony összeverték a jó barátjokat?
– Pajtásaim, jó társaim, igazán valljatok,
Rabéletem a fogházban ne hosszabbítsátok.

3.Szeredai gyűjtőfegyház külső udvarában
Szomorúan szól az anya a szép két fiához:
– Ó, ártatlan gyermekeim, mit kellett megérem?
Gyermekimmal a fogházban nem szabad beszélnem.

4.Szeredai gyűjtőfegyház magas kerítése,
Isten verte annak sorsát, aki bejut ide.
Még a madár is kivágyik a drótkalitkából,
Én Istenem szabadíts ki ebből a fegyházból.

A férjem volt a bátyjával bezárva. Biztosan ott hallották a fegyházban, s azután így általformálták.

Csikdánfalva – Szabó Ferencné Both Ilona 36 éves – 1971. május 16.

Faragó József megállapítása, hogy a rabénekekben akár három történeti réteget is megtalálhatunk. Az elsőbe azok tartoznak, amelyek a klasszikus régi balladáink kialakulásával egyidőben formálódtak, a másik a betyárballadákkal közös emléket őriz, de van egy legújabbnak nevezhető réteg is, amelyekben a II. világháború utáni időszak bizonyos vonatkozásainak szimbóluma, a „a fekete autó” is megjelenik.

Ezek a rabénekek az elterjedt és közkedvelt balladák közé tartoznak.1973-ban Háromszékről 13 változatát tettük közzé, és még felsoroltuk 7-nek adatait.²⁹ Szintén háromszéki rabságról szóló balladák jelentek meg 1984-ben. Ekkor 14 változat teljes szövegét, 18-nak adatait közölték.³⁰ Csikban Imets Dénes jegyezte le egy menasági változatát.³¹ Ráduly János Kibédén gyűjtötte össze 3-nak teljes szövegét és 3-nak adatait,³² majd 1979-ben még egy változatát.³³ Ismeretes Szatmár környékén is, ahonnan Bura László 1978-ban 4 változatát tette közzé, illetve 4-nek az adatait írta le.³⁴

Rabénekeket közöltek a *Romániai magyar népdalok* kötetben is. Faragó József azt írta, hogy a Kolozsvári Folklór Intézet Archivumában még 15 dallamváltozat található.³⁵

11.
RÓZSA SÁNDOR
(Lova lába megbotlott)

1. Esik eső, szép csendesen csepereg,
Rózsa Sándor a csárdában kesereg.
– Kocsmárosné, sört ide az asztalra,
Legszebb lányát állítsa ki strázsára!

2.– Édesanyám, nem állok én strázsára,
Amott jönnek a fegyveres zsandárok.
Rózsa Sándor nem vette ezt tréfára,
Felugrott a selyemszörű lovára.

3. Felugrott a selyemszörű lovára,
Kivágtatott a hortobágyi pusztára
Lova lába megbotlott egy fenyőbe,
Ott fogták meg Rózsa Sándort fehérbe.

4.– Arra kérem a jó zsandár urakat,
Engedjék el bár csak a jobb karomat,
Engedjék el bár csak a jobb karomat,
Hadd fogjam meg selyemszörű lovamat.

5. Megüznem a jó feleségemnek,
Gondját viselje három gyermekemnek.
Se tüzérnek, se huszárnak ne adja,
Mind a kettőt betyárnak taníttassa.

Csikdánfalva – Both Amália 18 éves – 1952.

Vargyas Lajos 1972-ig ezen balladatípus 229 változatának lelőhelyét közölte.³⁶ Csikból csupán 3 változat található.

Bizonyára később jutott el a Székelyföldre, mint ahogy más vidéken elterjedt, de egészében napjainkig a legkedveltebb és szélteben-hosszában ismert betyárballadák közé tartozik. 1973-ban Háromszékről 13 változat teljes szövegét és 28-nak adatait soroltuk fel.³⁷ Az előbbi folytatásaként 1984-ben szintén Háromszékről 6 változatának teljes szövegét és 7-nek adatait közölték.³⁸ Ráduly János Kibédéről 3 teljes szövegét gyűjtötte össze,³⁹ majd 1979-ben is közzétette egyik kibédi változatát.⁴⁰

12.
TISZA PARTJÁN ELALUDTAM
(Itt az utazólevelem)

1. Tisza partján elaludtam,
Aj de szomorút álmodtam.
Megálmodtam azt az egyet,
Hogy a babám mást is szeret.

2. Szeress, szeress, csak nézd meg, kit,
Mert a szerelem megvakít,
Mert engemet megvakított,
Órökre megszorított.

3. Reggel, mikor felébredtem,
Kilenc zsandár áll előttem,
Kilenc zsandár kérdi töllem,
Hol az utazólevelem?

4.– Állj meg, zsandár, megmutatom,
S csak a lábim kigombolom.
Kigombolom mellényemet,
Eléveszem fegyveremet.

5. Egyet-kettőt fejbe löttem,
Ilyen szerencsétlen lettem.
– Jaj Istenem, mi csináljak,
Elfussak-e, vagy megálljak?
Ha elfutok, fejbe lönek,
Ha megállok, megkötöznek.

*

6. Erdőbe halok meg,
Megesznek a vadak.
Hej, el is énekelnek
Az égi madarak.

Csikdánfalva – Imre Ferencné Csutak Veronika 71 éves – 1972. február 23.

Vargyas Lajos 1972-ig *A betyár utazólevele* típuscímnel (II. 879.) 155 változatának lelehelhelyét vette számba, közöttük 2 gyimesi lejegyzés. 1973-ban Háromszékről 3 teljes változatát jelentettük meg,⁴¹ további 2 változatát szintén Háromszékről 1984-ben közölték, s felsorolták 7-nek adatait.⁴² Kibédrről 5 szövegét közölték.⁴³ Szatmár vidékéről egyet jegyeztek le. Ilyen típusú balladát itt még az adatok felsorolása részen 13-at találunk, azonban ezek kapcsolódtak más típusúakhoz is.⁴⁴ Legutóbb Csemakeresztúrról jelent meg 2 változata.⁴⁵

13.

ELALUDTAM BRASSÓ SZÉLÉN (Itt az utazólevelem – Sárga csikó nem eladó)

1. Elaludtam Brassó szélén,
Jaj, de rosszat álmodoztam.
Megálmodtam azt az egyet,
Hogy a babám mást is szeret.

2. De amikor felébredtem,
Kilenc zsandár áll mellettem,
A tizedik kérdi tőlem,
Hol az utazólevelem?

3. – Állj meg, zsandár, megmutatom,
Csak a lágybim kigombolom.
Jobb lábamon van a fegyver,
Ez az utazólevelem.

4. Ti, zsandárok, mit akartok?
Talán vasazni akartok?
– Mi vasazni nem akarunk,
Sárga csikót kantározzunk.

5. – Sárga csikó nem eladó,
Nem is zsandár alá való,
Mert ha arra zsandár ülne,
Még a madár is rab lenne.

Csikdánfalva – Búzasi Béláné Páll Amália 44 éves – 1972. február 23.

A befejező részben a balladához kapcsolták a *Szilaj (Sárga) csikó nem eladó* típus egyik versszakát, és az esemény színhelyének „*Brassó szélén*”-t jelölték meg.

Ilyen típusú balladát Csikban csak a Gyimesekben jegyeztek le – egyet. Ezen dánfalvi változat újabb bizonyítéka a betyárballadák székelyföldi elterjedésének és közkelettségének.

1972 óta a *Háromszéki balladák* kötetben egy az itt közölt példa szerinti kapcsolatban, 3 pedig önállóan a *Szilaj csikó nem eladó* típusban található.⁴⁶ Egyik változatban a *Szilaj csikó nem eladó* típus rabénekkal fonódott össze.⁴⁷ A két típus további összekapcsolása található a későbbi háromszéki gyűjtésekben is.⁴⁸ Az utóbbi típusnak Kibédrről 3 teljes szövegét közölték,⁴⁹ a *Szatmári népballadák* kötetben pedig 2 változatát jelentették meg.⁵⁰

14.

CSÁRDA, CSÁRDA
(Itt az utazólevelem – Öreg baka)

1. Csárda, csárda, vásárhelyi csárda,
Abba mulat három öreg baka,
Egynek nincsen bajnét az oldalán,
Nyári szabadságra jönnek hazafelé.

2. Arra jár a csendőrök káplára,
Azt kérdezi: – Ki van a csárdába?
Feleli a kocsmárosné büszke lánya
– Három öreg baka mulat a csárdába.

3. Azt kérdezi a csendőrök káplára:
– Öreg baka, van-e igazolvány?
– Itt van, csendőr, itt van a belső zsebemben,
Tudod, jó barátom, megszenvedtem érte.

Csikdánfalva – Simon Károly 25 éves – füzetből – 1950. június 14.

A dánfalvi Simon Károly füzetében talált szöveg már teljesen átalakult tartalmú változat. Az *Itt az utazólevelem* típusú ballada szolgált ezen ének mintájául.

15.

FÁBIÁN PISTA

1. Engem hívnak Fábián Pistának,
Be is állok lovas katonának.
Bársony nyereg szorítsa a lovamat,
Más öleli a kedves galambomot.

Csikdánfalva – Albert Antal 75 éves – 1972. július 16.

Nagyszalontai híres betyárról szóló ének, amelyet Vargyas Lajos 1972-ben *A német szökött katonája* típuscímmel jelentetett meg. Időközben a katonának álló legény éneke lett ezen töredékben. Énekese nagypapjától tanulta kb. az 1910–1915-ös években.

Vargyas Lajos 46 változatának lelőhelyét írta le, de Csikból egyet sem említett. Ezek szerint első csiki töredékes változatát itt közöljük. 1973-ban a Kismargita típusú balladához kötődött egyetlen versszakát közöltük Háromszékről,⁵¹ de 1984-ben Pozsony Ferenc két még az 1850-es években kéziratot füzetben lejegyzett és egy későbbi Kismargita típusú balladával összefonódott változatát találta meg Felsőháromszéken⁵².

Az 1978-ban megjelent *Szalmári népballadák* kötetben egyetlen változatát olvashatjuk.⁵³

16.

NEM MESSZE VAN IDE KISMARGITA
(Ki sem megyek, meg sem adom magam)

1. Nem messze van ide Kismargita,
Körös-körül Tisza, Duna járja.
Körös-körül Tisza, Duna járja,
Közepibe egy lebuja csárda.

2.Közepibe egy lebujdi csárda,
Abba iszik egy betyár bújába.
– Kocsmárosné, van-e söre-bora?
Töltsön egy fél litret a számomra!

3.Kocsmárosné, jönnek a zsandárok,
Azt kérdezik, én itt mit csinálok?
– Kocsmárosné, ki-é ez a pej paripa,
Küldje ki hát annak a gazdáját!

4.– Jó bort iszik annak a gazdája,
Most jött ide, nincs egy fél órája.
– Küldje ki hát annak a gazdáját,
Mi nem bántjuk, csak adja meg magát.

5.– Ki se megyek, meg sem adom magam,
Hogyha tetszik, hajtsa el a lovam.
Szügyelőbe van a bugyeláris,
Abba fekszik százezer forint.

6.Százat adtam piros pej lovamért,
Százat adtam rajta való szerszámért.
Százat adtam egy barna kislányért,
Kit nem adnék ez széles világért.

Csikdánfalva – Both Ferencné Abos Anna 39 éves – 1971. április 11.

Ez a betyárballadánk a legelterjedtebbek közé tartozik. Vargyas Lajos 1972-ig 370 változat helyét közölte, amelyek között 4 csiki található; felsíki egyetlen korábban ismert változatát csak Vacsárcsiban jegyezték le. Az itt közölt dánfalvi szöveg Csikból a második adatunk. 1973-ban Háromszékről 4 változatát közöltük,⁵⁴ és felsoroltuk 2-nek adatait.⁵⁵

Egy szövege és dallama a *Romániai magyar népdalok* kötetben jelent meg. A jegyzetekben Faragó József megerősíti az elterjedtségéről mondottakat: „archívumunkban Szatmár vidékétől Háromszékig több tucatnyi variáns sorakozik” – írja.⁵⁶

1975-ben Kibédről 3,⁵⁷ majd ugyanonnan 1979-ben újabb változatát ismerhettük meg.⁵⁸ 1978-ban Szatmár környékéről 4 szöveget tették közzé.⁵⁹

17.

RABLÓBETYÁR AZ ERDŐBEN (Hová lesz az éjszakára?)

1.Rablóbetyár az erdőben
Bújdosik a sűrűben.
Elgondolja ő magában,
Hová lesz az éjszakája.

2.Hová lesz az éjszakája?
A babája ablakába
Bekopogtat tolvaj módra:
– Hon va-e a házigazda?

3.– Nincs itthon a házigazda.
Kerülj, betyár, az ajtóra,
Az ágyad is meg van vetve,
Gyere, betyár, fekdj ide!

4.– Nem fekszek én az ágyadba,
Nem kötesz fel riadóra.
– Felköltelek reggel jókor,
Éjfél után egy órakor.

5. Kelj fel, betyár, riadóra,
Éjfél után egy az óra.
Irigyeid sokan vannak,
Mint a kutyák, úgy ugatnak.

6.– Nem félek én a kutyáktól,
Irigyeim haragjától.
Én Istenem, adj egy napot,
Hadd ugassam ki magamot!

Csikdánfalva – Márton János kb.30 éves – füzetből – 1953. augusztus 24.

Piros vér folyt az asztalon típuscímmel jelent meg a *Háromszéki népballadákban*. Az itt közölt dánfalvi változatból hiányzik a második rész, éppen ezért választottuk a *Hová lesz az éjszakára?* típusbesorolást.

Háromszékről 1973-ban 3 változatát közöltük, egynek pedig adatait írtuk le.⁶⁰ Mindkét rész egységesen található a kibédi gyűjtésben.⁶¹ Szatmár vidékéről is ismerjük egy szövegét a két résszel.⁶²

18.
BÉCSI ERDŐ GYÁSZBA VAN
(Gyászban van)

1. Bécsi erdő gyászba van,
Bécsi erdő gyászba van,
Rózsa Sándor halva van,
Rózsa Sándor halva van.

5. Édesanyám, kedvesem,
Édesanyám, kedvesem,
Van-e ingem szennyesen,
Van-e ingem szennyesen?

2. Még csütörtökön este,
Még csütörtökön este
Vígán ment a pincébe,
Vígán ment a pincébe.

6. Mert ha nincsen szennyesen,
Mert ha nincsen szennyesen,
Adok egyet véresen,
Adok egyet véresen.

3. Édesanyja utána,
Édesanyja utána:
– Sándor fiam, jöjj vissza,
Sándor fiam, jöjj vissza!

7. Vigye ki a Tiszára,
Vigye ki a Tiszára,
Mossa ki szép tisztára,
Mossa ki szép tisztára!

4.– Nem mehetek én vissza,
Nem mehetek én vissza,
Vérben fürdök én máma,
Vérben fürdök én máma.

8. Kilenc kislány fehérbe,
Kilenc kislány fehérbe,
Tizedik feketébe,
Sándor a temetőbe.

9. Na most, lányok, sírjátok,
Na most, lányok, sírjátok,
Síromra boruljátok,
Koszorúkat fonjátok!

Csikdánfalva – Both Ferencné Abos Anna 21 éves – 1953. augusztus 24.

19.
CSÍKDÁNFALVA GYÁSZBAN VAN
(Gyászban van)

1. Hej, Csíkdánfalva gyászban van,
Csíkdánfalva gyászban van,
Mert egy leány halva van,
Mert ott egy leány halva van.

2. Még vasárnap délután,
Ej, még vasárnap délután,
Elindult az új utcán,
Elindult az új utcán.

3. Édesanyja utána,
Ej, édesanyja utána:
– Édes lányom, gyer haza,
Édes lányom, gyer haza!

4. – Édesanyám, nem megyek,
Ej, édesanyám nem megyek,
Még ma vérben fürödök.
Még ma vérben fürödök,

Csíkdánfalva – Albert Mihály 78 éves – 1972. július 16.

Az eredetileg Gacsaj Pestáról szóló nyiri ballada Erdélyszerte közkedvelt. Vargyas Lajos azt írta, hogy „Rózsa Sándor neve nagyon általános benne, de természetesen semmi kapcsolata nincs a híres betyárral”. (II.774.) Elterjedtségét bizonyítja, hogy 191 változat lejegyzési helyét ismerjük. Csikból 2 delnei, 2 rákosi adatot írtak le. Közkedvelt azért is, mert egyrészt összekapcsolódik más balladákkal, vagy pedig újabb típusokat is kialakít. Az utóbbi időben különösen népszerű volt a *Nem bántjuk mi a szegényt* típusa.

A *Háromszéki népballadák* kötetben 18 önálló és különböző kapcsolatu változatát, majd 13-nak adatait közöltük.⁶³ Az 1984-ben megjelent kötetben újabb 3 szöveg és 5 adat található Felsőháromszékről.⁶⁴ Kibédéről 1975-ben 3, majd 1979-ben újabb változat szövegét közölték.⁶⁵ 1978-ben Szatmár vidékéről is közzétették 4 változatát.⁶⁶ Legutóbb Csemakeresztúrról közölték 2 szövegét, egyiket a jegyzetekben.⁶⁷

Dánfalván egész sajátos, de töredékes változatát énekelte Albert Mihály, hisz a leányt nem tudja hazahívni édesanyja, és vérben fürdésre készül.

20.
SZENDRE BÁRÓ
(A bárókisasszony)

1. Túl a vízen nagy tölgyfa árnyékában
Juhászlegény furulyázik magában.
Olyan szépen furulyázik magában,
Felhallszik a Szendre báró házába.

2. Fel is hallszik, ki is nyílik az ablak
Göndörhajú kisasszony néz ki rajta
Felsőhajt, és elgondolja magában:
– Mért is lettem Szendre báró leánya?

3. Másnap reggel korán virrad hajnalban,
Szendre báró kísétál a tanyára.
Azt kérdi a legidősebb juhásztól:
– Nem láttad-e göndörhajú leányom?

4. – Bizony mondom, báró uram, nem láttam,
Három napja a bojtárom odavan,
Három napja, hogy a nyájam szomjan van,
Talán bíz a kisasszony is vele van.

5. Megtalálta rezgőnyárfá tövében,
Ott játszott a juhászlegény ölében.
Mikor a lány az apját meglátta,
Zsebkendőjét könnyeivel áztatta

6. Erre aztán a juhász is megszólalt:
– Báró uram, adja nekem a lányát! –
Inkább, lányom, haljatok meg mindketten,
Hogy énnékem juhász legyen a vejem.

7. Túl a vízen most faragják azt a fát,
Amelyikre juhászlegényt akasszák.
Fújja a szél gyócsingét, gatyáját,
Mér szerette Szendre báró leányát?

8. Gyászba van a debreceni főutca,
Juhászlegényt most viszik végig rajta.
Koporsója végig-végig koszorú,
Utána a kisasszony meg szomorú.

9. El is érnek a temető elébe,
A kisasszony letérdepel a földre.
Felsőhajt, és elgondolja magában:
– Mért is lettem Endre báró leánya?

10. Még az úton lefelé sem mehetek,
Mert azt mondják, fekete gyászt viselek.
Fekete gyász, fehér az én jegykendőm,
Juhászlegény volt az első szeretőm.

11.Falu végén szegény asszony kunyhója,
Oda jár a falu lánya fonóba.
Megyek én is, megkérdem a jövőndöt,
Kapok-e még juhászlegény szeretőt?

Csíkánfalva – Antal Erzsébet 20 éves – 1971. május 16.

21.
ÉJFÉL UTÁN KETTŐT ÜTÖTT AZ ÓRA
(A kisasszony maga sétál – A bárókisasszony)

1.Éjfél után kettőt ütött az óra,
Kinn a dombon most is szól a furulya.
Furulyaszó elhallszik a határba,
Elhallszik a Szendre báró ablakba.

2.Nyitva van a Szendre báró ablaka,
A kiszasszony maga nézett ki rajta.

3.Szépen legel a báróné juhnyája,
A kisasszony maga sétál utána.
Már távolról kiáltja a juhásznak:
– Jancsi szívem, terítsd le a subádat!

4.– Nem terítem ide le a subámat,
Zöld a határ, behajtják a juhnyáját.
Jancsi szívem, mindazokra ne gondolj,
Jó az anyám, kiváltja ő, ha mondom.

5.Harmadnapra Szendre báró bújába
Kilovagol a szendrei határba.
Azt kérdi a legidősebb juhásztól,
Nem látta-e Szendre báró kisasszont?

6.Nem láttam és, báró uram, ha mondom,
De egy juhász három napja odavan,
Három napja, hogy egy juhász odavan,
Biztosan a kisasszony is vele van.

7.Szendre báró hintót küld a lányáért,
Három pandúrt meg a juhászlegényért.
Elöl hozzák a kisasszont hintóba,
Hátul meg a juhászlegényt vasazva.

8.Még a búza ki sem hánta a fejét,
Már a madár mind megette a szemét
– Jaj istenem, én Istenem, Istenem,
Látod, anyám, mire vitt a szerelem!

9.– Lányom, lányom, lányomnak sem mondalak,
Nemhogy téged egy juhászhoz adjalak.
– Én nem bánom, édesanyám, tagadj meg,
De a szívem a juhászért szakad meg.

10.Aj, de szépen kifaragták azt a fát,
Amelyikre juhászlegényt akasszák.
Fújja a szél fehér ingét, gagyáját,
A kisasszon sírassa a babáját.

11.Még az úton lefelé sem mehetek,
Mind azt mondják, fekete gyászt viselek,
Fekete gyász, fehér az én zsebkendőm,
Így gyászolom meg a juhász szeretőm.

Csíkánfalva – Both Ferencné Abos Anna 39 éves – 1971. április 11.

A *Szendre báró* (20. *A bárókisasszony*) ma is a közkedvelt, énekelte balladák közé tartozik. Vele, a téma és esemény közeli rokonsága és hasonlósága folytán összeolvadt a következő, a 21. számú. Vargyas Lajos 263 változat lelőhelyét sorolta fel, közöttük Csikból 5-öt; itt található egy karcfalvi lejegyzés is.⁶⁸

1973-ban Háromszéken 22 változatát írtuk le, és 42-nek adatait sorakoztattuk fel. Szabó T. Attila tanulmányban közölte Apor Péter *Metamorphosis Transilvaniae* című művének egyik feljegyzését, amely

szerint „Küküllő vármegyei főispán, Csík-, Gyergyó-, Kászsónszéknek főkapitánya, ennek vala egy igen szép kisasszony testvérhúga”, aki körülbelül az 1680-as években élehetett. Apor Péter nem nevezi meg a bárót, sem a leányát. Néhány évvel később azonban Cserei Mihály közölte, hogy a történet csicsói Petki Farkas leányáról szól, akinek fiát később a leány testvérbátyja Csíkban lovashadnaggyá tette, és Székely Istvánnak nevezte. A ballada valós háttéréről Domokos Pál Péter is írt, és megállapította, hogy az eseménynek 1705 előtt kellett történnie Felcsíkon, mert Csicsó várát a labancok abban az évben lerombolták. Hasonló esemény a Petki családban (István vagy Farkas életében) történt.

Szabó T. Attilát bizonyára félretájékoztatták, amikor jegyzetében kifogásolta a háromszéki gyűjteményben található nagy számú változatot, sőt a változatok előszóban való hagyományozódása iránt kételyei merültek fel. Azért tartjuk szükségesnek visszatérni rá, mert Háromszéken, Csíkban ma is a változatok sokaságát lehet gyűjteni.⁶⁹

A továbbiakban Háromszékről 1984-ben újabb 3 változat teljes szövegét, 24-nek pedig adatait tették közzé.⁷⁰ Kibédéről 1975-ben 5-nek teljes szövegét, egynek adatait közölték⁷¹ Szatmár vidékéről 1978-ban 5-nek teljes szövegét, 54-nek adatait jelentették meg.⁷² Legutóbb Csemakeresztúrról 4-et tettek közzé.⁷³

Az eddigiekben együtt tárgyaltuk a 20. és 21. példánkat, mivel a 21. teljesen összefonódott a megelőzővel. Különálló változatát Dánfalván nem jegyeztük le. Az eddigieket még ki kell egészíteniük azzal, hogy Vargyas Lajos a két balladának összesen 463 változata lelőhelyét sorolta fel, amelyek között 6 csíki található.⁷⁴

22.

ODAKINT A HEGYDÖMB OLDALÁBAN

(Alku – Leégett a cserény)

1. Odakint a Hegydomb oldalában
Két juhász ült egy fa árnyékában.
Amint ottan beszélgettek essze,
Azt mondja a gazdag a szegénynek:

2.– Juhászlegény, szegény juhászlegény,
Tele pénzzel ez a kövér erszény
Megveszem a szegénységet tőled,
Ráadásul add a szeretődöt!

3.– Ha ez a pénz volna csak foglaló,
Meg százannyi volna borra való,
A világot adnák ráadásul,
Szeretömöt úgy sem adnám másnak.

4.– Ha az megcsal, vagy hűtelen lenne,
Sem szeretőd, sem pénzed nem lenne.

*

5. Leégett a vásárhelyi cserény,
Benne égett szegény juhászlegény.
Benne égett az ő furulyája,
Ráadásul kivarrott subája.

Csikdánfalva – Both Ferencné Abos Anna 39 éves – 1971. április 11.

23.

AMOTT A NAGY DOMBNAK OLDALÁBAN

(Alku – Leégett a csikdánfalvi erdő)

1. Amott a nagy dombnak oldalában
Két legény is tanakod magában.
Amint ottan ketten beszélgetnek,
Azt mondja a gazdag a szegénynek:

2.– Hallod-e te, szegény juhászlegény,
Tele pénzzel ez a kövér erszény.
Megveszem a szegénységet tőled,
Ráadásul add a szeretődöt!

3.– Ha ez a pénz volna csak foglaló,
Ezer annyi, meg egy borra való,
A világot adnád ráadásul,
Szeretömöt úgy sem adnám másnak.

4. Leégett a csikdánfalvi erdő,
Benne égett szegény juhászlegény.
Benne égett kilenc rend ruhája,
Ráadásul kivarrott subája.

5. Barna kislány kerüli az erdőt,
Keresi a régi szeretőjét.
– Barna kislány ne keresd babádot,
Hisz ő rég, hogy leégett a nyáron.

6.– Jó emberek, mutassatok utat,
Keresse fel könnyeim a sírját,
Hadd teremjen, ne csak bimbót,
Hisz ő rég, hogy szeretőm volt.

Csikdánfalva – Szabó Ferencné Both Ilona 36 éves – 1971. május 16.

A második változatot az énekes a szárazság idején egymást követő erdőtüzekhez kapcsolta. Vargyas Lajos *Megégett a cserény* típuscimen 97 változatának lelőhelyét összesítette, közöttük egyetlen csikít, de ezekből hiányzik a közkedvelt Petőfi-vershez kapcsolása.⁷⁵

1973-ban Háromszékről gyűjtött balladák közül 9-nek teljes szövegét, 11-nek adatait tettük közzé.⁷⁶ Szintén Háromszékről jelentették meg 1984-ben egy „Alku” nélküli változatát, majd 3-nak adatait írták le.⁷⁷ Kibédéről 3 változatát, 2-nek adatait közölték, majd szintén onnan 1979-ben még 2 szöveget jelent meg.⁷⁸ Szatmár vidékéről is 2 szövegét írták le, de egyik sem kapcsolódik a Petőfi-vershez. Itt a teljes szövegeket még kiegészítették két adattal is.⁷⁹ A *Szatmári népballadák*-kötetben teljesen különálló szöveggel szerepel az *Alku* típusú ballada, 2 változatban és 2 adattal.⁸⁰

24.

SZABÓ VILMA

(A gyermekgyilkos leányanya)

1. Szabó Vilma kiment az erdőbe,
Lefeküdt a diófa tövébe.
Odamentem, kiáltottam neki:
– Kelj fel, Vilma, mert meglát valaki!

4. Szabó Vilmát hat csendér kíséri,
A babája az ablakból nézi:
– Ne nézd, babám, gyászos életemet,
Mert miattad szenvedem ezeket.

2. Szabó Vilma nem vette tréfára,
Beugrott egy közeli csárdába:
– Csaplárosné, van-e söre, bora?
Egy fél litert tőtsön a számomra!

5. Szabó Vilmát hat csendér vallassa
A babája az ablakon hallgassa.
– Valld ki, Vilma, minden tetteidet,
Hová tetted három gyermekedet?

3. Szabó Vilma borát meg sem issza,
Csendér-káplár az ajtót megnyitja.
Csendér-káplár elkiáltja magát:
– Jertek, fiúk, megfogtuk a Vilmát!

6.– Egyet tettem diófa tövébe,
Másodikat Duna fenekére,
Harmadiknak én gyilkossa lettem,
S magam pedig a tömlécbe tettem.

Csikdánfalva – Both Amália 18 éves – 1952. szeptember 7.

Vargyas Lajos a *Magzatgyilkos lány* típusú ballada után nyomban a Klasszikus balladák fejezetben tárgyalja *Háromszoros magzatgyilkos* típuscimmal, és bizonyítja, hogy az „új hangú ének” szoros kapcsolatot mutat az előzővel. 266 lejegyzett változat lelőhelyét sorolta fel, közöttük 9 csikít.⁸¹

1989-ben az előbbi jegyzéket még 72 változat teljes szövegének felsorolásával egészítettük ki, és összeszámoltuk a különböző kötetekben található adatokat is, ami még 124-nek számbavételét jelenti. De több kiadásban hivatkoznak arra is, hogy elterjedt, ma is közkedvelt balladánk közé tartozik. Csikból összesen 13 lejegyzéséről tudunk.⁸² A ballada keletkezéséről Vargyas Lajos azt írta: „A moldvai-bukovinai Szabó Erzsébet ballada tehát francia eredetű és a 14. századból származik; a háromszoros magzatgyilkos viszont ebből a régi balladából alakult a 19. század folyamán.”

Vargyas Lajos a francia mellett felsorolja breton, olasz, angol, dán, szlovák, morva, lengyel, ukrán, német, vend, szlovén, horvát, morva-cseh, litván változatait is.

Legutóbb 1995-ben Csemakeresztúrról 3 változatát közölték.⁸³

25.

SZABÓ GYULA
(A meggyilkolt szerető)

1. Szabó Gyula Horvát Julit szerette,
De a Juli szülei nem engedte.
– Hadd el, Jula, ha nem szabad szeretni,
Megmutatom, mit fogok cselekedni.

2. Szabó Gyula egy vasárnap délután
Találkozott Juliskával az utcán.
Kihívta a zöld erdőbe sétálni,
Hogy ők ottan virágot fognak szedni.

3. Amikor a virágokat megszedték,
Szabó Gyula így szólt a Juliskához:
– Nem akarom, hogy te legyél a másé,
Még az éjjel meg kell halni egymásért.

4. Szabó Gyula karabélyá de fényes,
A Julis szívének egy elégséges.
Egyet lő a szeretője szívébe,
A másikat saját maga testyére.

5. Gyászba van a csikdánfalvi főtca,
Horvát Julit most viszik végig rajta.
Koporsója körös-körül koszorú,
Édesanyja csak egyedül szomorú.

6.– Gyertek, lányok, öltözzetek fehérbe,
Kísérjeteek engem a temetőbe.
Álljatok fel a síromra sorjába,
Búcsúzzam el töltek utoljára.

7.– Ugy-e, Gyula, akkor nem fáj a szíved,
Amikor a leányomat megölted?
– Akkor nem fáj, jaj, most mindjárt meghasad,
Viselem a tizenkét kilós vasat.

8. Tizenkettő, tizenhárom, tizennégy,
Szabó Gyula, ilyen késén hová mész?
– Megyek, megyek, kimegyek a sírkertbe,
Rózsát teszek a Juli keresztjére.

Csikdánfalva – Both Ferencné Abos Anna 39 éves. – 1971. április 11.

Vargyas Lajos 38 változatának lelőhelyét sorolta fel. (II.623: 98/184.) Csiki, menasági változatát Imets Dénes 1970-ben közölte.⁸⁴ Háromszékről 1973-ban 9 változatát és 57-nek adatait közöltük.⁸⁵ A jegyzetekben Faragó József felsorolta a legfontosabb romániai változatait.⁸⁶ Egy változatát Szöröcsén írták le 1984-ben, de további 16 adatait Felsőháromszékről is felsorolták.⁸⁷ Kibédtről 1975-ben 3 változatát és 2-nek adatait közölték.⁸⁸ Szatmár vidékéről 1978-ban 3 teljes szöveget és 3-nak adatait ismerhettük meg.⁸⁹ Legutóbb Csernakeresztőron újabb változatát jegyezték le.⁹⁰

26.

BARNA JANCSI
(Az anyagyilkos fiú)

1. Barna Jancsit arra kérte babája,
Tegye az édesanyját más világra.
Ki is vitte zöld erdőnek szélére,
Éles kést vert édesanyja szívébe.

2. Véres lett a Barna Jancsi gyócsinge,
S nincsen anyja, ki kimossa fehérre.
– Mosd ki, babám, gyócsingemet tiszta fehérre,
Holnap visznek örmester úr elébe.

3.– Örmester úr, adjon Isten jó napot!
– Adjon Isten, Barna Jancsi, mi bajod?
– Örmester úr, szívem nyomja a bánat,
Egy kislányért megöltem az anyámat.

4.– Barna Jancsi, kár volt eztet megtenned,
Egy kislányért az anyádot megölnöd.
– Örmester úr, anyám volt ellenségem,
Kit szerettem, nem lehet feleségem.

5. Túl a vízen most faragják azt a fát,
Amelyikre Barna Jancsit akasszák.
Fújja a szél fekete göndör haját,
Odahaza más öleli babáját.

6. Házunk előtt folyik el az Olt folyó,
Abban úszik egy fekete koporsó.
Koporsóból kilátszik a szemfödél,
Látod, babám, de hiába szeretted.

Csikdánfalva – Abos Ferencné – 1953. augusztus 31.

Közkedvelt ballada, legtöbb helyen ma is éneklik. Vargyas Lajos 138 változat lelőhelyét sorolta fel, amelyek között Csikből 4-et, de Felcsikről 1972-ig egyetlen lejegyzését sem találjuk meg. (II.769: 126/226.)

1973-ban Háromszékről 6 változatnak teljes szövegét, 46-nak adatait tettük közzé.⁹¹ További 3 háromszéki változata jelent meg 1984-ben, illetve 11 adatot is közzé tettek,⁹² 1974-ben a *Romániai magyar népdalok* kötetben 2 változatát közölték.⁹³

1975-ben Kibédről 2 változatát ismerhettük meg, 2-nek pedig adatait.⁹⁴ Szatmár vidékéről 1978-ban 3 teljes szöveget és 3 adatot közölték.⁹⁵ Legutóbb Csernakeresztúrról is megismerhettük 2 változatát.⁹⁶

27.

KOVÁCS JULCSA (A cséplőgéphe esett lány)

1. Megindult a temesvári masina,
Kovács Julcsát felküldték az asztagra.
Kovács Julcsa fel is ment az asztagra,
Véletlenül beleesett a dobba.

3. Mikor Julcsát kivették a nagydobból,
Letették a födre két szál deszkára.
Piros vére úgy folyott, mint a patak,
Julcsa anyja gyenge szíve meghasadt.

2. Mikor eztet a nagybátyja megtudta,
Felkiáltott: – Álljon meg a masina!
Álljon meg hát a masina egy szóra,
Kovács Julcsa beleesett a dobba!

4. Mikor Julcsát feltették a szekérre,
Elvitték a királyorvos elébe,
Királyorvos félrefordult, s azt mondta:
– Ennek csak a Nagyisten az orvossa.

5. Mikor Julcsát feltették a szekérre,
Elvitték az édesanyja elébe:
– Nyitsd ki, anyám, zödre festett kapudat,
Hadd vigyük be eszezúzott lányodat!

Csikdánfalva – Both Amália 18 éves – 1952.

A közismert Farkas Julcsának a nevét az énekesek vagy megtartották, vagy hasonló baleset esetén új névvel helyettesítették. Csikmadarason Horváth Jolánról énekelnek, akit a fűrészgárban ért baleset, s gyógyítónak a csikszeredai főorvost jelölték meg.

Vargyas Lajos 132 helységet sorolt fel lelőhelyként, de kiegészítette: „A gyűjtés nem mutatja ki a teljes elterjedést: rákérdezéssel szinte minden faluban meg lehet találni.” Erdélyt nem a gyakori lelőhelyek között tartotta számon, de innen is 15 helységet sorolt fel, amikor az ének elterjedését vizsgálta. Csikből 2 változatot említett, egyik sem felcsiki.⁹⁷

1972 után is szép számmal gyűjtötték. A teljes számbavétel nélkül soroljuk fel néhány fontosabb gyűjtemény adatait: Háromszékről 1973-ban 20 változatát közöltük, amelyek között a leány malomba vagy cséplőgéphe esett, néhány változatban legény esett a cséplőgéphe. A teljes szövegeken kívül még felsoroltuk 11 éneknek adatait.⁹⁸ A cséplőgéphe esett legény balladájának egyik változatát Almási István Futásfalváról közölte.⁹⁹ További 5 háromszéki változatát 1984-ben tettük közzé, kiegészítve 10 adattal. Mind a teljes szövegek, mind az adatok a malomba, illetve a cséplőgéphe esett lányról, néhány esetben legényről szólnak.¹⁰⁰ 1974-ben Ördögösfüzesről, illetve Magyarlapádról közölték egy-egy változatát.¹⁰¹ Kibédről is olyan 7 változatát gyűjtötte Ráduly János, amelyekben a lány szereplő halálának okozója cséplőgép, malom vagy a vasgyár. Ezekon kívül még 4 ének adatait is megtalálhatjuk ebben a kötetben.¹⁰² Vasgyárban történt halálról szól még egy kibédi változat 1979-ből.¹⁰³

Szatmár vidékéről 1978-ban 4 változatát közölték, egyik szintén malomba esett lányról szól. Bura László még kiegészítette 11 adattal.¹⁰⁴ Legutóbb Csernakeresztúrról közölték egy változatát.¹⁰⁵

28.

FODOR ESZTI
(A szülőgyilkos lány)

1. Duna mellett van egy város...
Égész város rémes hírrel van tele.
Fodor Eszti meggyilkolta szüleit,
A szerelem rontotta meg az eszit.

2. Mert a legény nem is volt jóra való,
Rossz életű és szép lány bolondító.
Fodor Esztinek a szívét megvette,
Bánatosan elment hozzá egy este.

3.– Jaj, Esztikém, drága kincsem, életem,
Édesanyád azt mondta, nem ad nekem.
Dehát, ha mi nem lehetünk egymásé,
Hamarosan bosszút állok azokért.

4. Ne hallgass te apád, anyád szavára,
Boldogságod úgy nem éred el soha.
Fodor Eszti búsan beszélt anyjának:
– Édesanyám, rossz híre lesz lányának.

5. Ha nem ad annak, akit szeretek,
Így a világ legrosszabbja én leszek.
– Nem adlak én a nem élni valónak,
Ha rossz sorsod lesz, akkor én sajnállak

6. Fodor Eszti felkereste kedvesét,
Elmesélte neki a szomorú hírt.
– Dehát ha mi nem lehetünk egymásé,
Hamarosan bosszút állok azokért.

7. Jaj, Esztikém, drága kincsem, életem,
Hallgass ide, mit mondok én most neked:
Apád, anyád mészárod le egy éjjel,
Ha szereted a jeleni kedvesed...

8. Fodor Eszti, amint mondá, úgy is tett,
Szombat este úgy tíz óra lehetett,
Mikor Eszti belépett a szobába,
Fényesre fent hosszú kést vitt markában.

9. Akkor a lány kistestvére felrettent:
– Jaj, Istenem, Eszti néni mit teszen?
Mért fekszik ott édesanyám véresen,
Mért fekszik ott édesanyám véresen?

10. Akkor a lány kistestvérét megfogta,
A nagy késsel az életét eloltja.
Akkor a lány kiment az istállóba,
Hol az apja édes álmát aludta.

11. Éppen arra járt el a város öre:
– Fodor Eszti, ilyen későn mit teszel?
Fodor Eszti egyet szólni nem tudott,
Mert tudta, hogy bűnös tette jutott.

12. Az éjjeliőr Fodor Eszti felkérte,
Hogy azonnal szobájába bevigye.
És ott látta a sok szörnyű nagy tettet:
– Jaj, Esztikém, mind te tetted ezeket?

13.– Mind én tettem, s még csak egy a kérésem,
Hogy azonnal oltsa el az életem!
De az ör öreá nem hallgatott,
Fodor Eszti a börtönbe juttatta.

14. Lovas Józsi volt az Eszti kedvese,
Akiért e szörnyű dolgot megtette.
Ott hervadnak mindketten a börtönbe,
Sötét börtön lett az élet tengere.

Csikdánfalva – Both Amália 19 éves – 1953. augusztus 30.

Csikdánfalván ismerik a Fodor Eszti című új balladát is. Gyűjteményekben ritkán találunk rá e balladára, mégis Kalotaszegen, Háromszéken, ezek szerint Csikdánfalván is éneklék. Bizonyára ponyva útján terjedt. Háromszékről 1973-ban 3 változatát írtuk le, kiegészítve még 2 adattal.¹⁰⁶

A *Szatmári népballadák* kötetben közölt ballada énekesé tudni véli az énekcbe foglalt valós történetet is. A kötetben egy teljes szöveget és 12 adatot jelentettek meg.¹⁰⁷

29.

**KÉSŐ ESTE MENTEM A SZIVARGYÁRBA
(Leégett a gyár)**

1. Hej, késő este mentem a szivargyárba,
Édesanyám sírva nézett utánam.
– De, ne sírj, anyám, sírba tesz a pesti szivargyár,
Hej, sírba tesz a göndör hajú magyar lány.

Csikdánfalva – Kristof András 50 éves 1953. augusztus 21.
Inaskorában írta le körülbelül a 920-as években.

30.

**LEÉGETT A BOTFALUSI CUKORGYÁR
(Leégett a gyár)**

1. Leégett a botfalusi cukorgyár, Benne égett tizenhárom magyar lány. Verd meg Isten, verd meg azt a jó édesanyát, Ki a cukorgyárban neveli fel a lányát.	2. Másnap reggel mentem a cukorgyárba, Kedves édesanyám sírva tekint utánam – Kedves édesanyám, sírba tesz engem a cukorgyár, Sírba tesz a falumbeli büszke lány.
--	--

Csikdánfalva – Szabó Ferencné Páll Mária 37 éves – 1971. május 16.

Gyűjteményekben ritkán előforduló balladatípus. Háromsszéken 2 változatát írtuk le, egynek pedig adatait közöltük. 2-ben a botfalusi cukorgyárról énekelnek, ami a gyár közelségével is magyarázható, egyben pedig a szegedi gyufagyár leégetéséről költöttek éneket.¹⁰⁸

Szatmár vidékéről Bura László 2 teljes szövegét, kettőnek pedig adatait közölte. Ezekben a nagykárolyi cserépgyárról, a cukorgyár kéményéről, valamint a konstancai dohány- és cukorgyár leégetéséről énekeltek.¹⁰⁹

31.

**BÍRÓ JANI
(A meggyilkolt legény)**

1.– Bíró Jani voltam én idáig, Éltem huszonkét éves koromig, De az idő rövidre volt mérve, Ki kell költöznom a temetőbe.	4. Édesanyám második kérésem, Kökeresztet csináltasson nekem. Márvány kökeresztet fejem fölé, Írassa rá, itt van Bíró Jani.
2. Temetőbe most ásnak egy új sírt, Amelyikbe Bíró Janit teszik. – Nyitva van a temető kapuja, Kísérjete ki engemet oda	5. Édesanyám harmadik kérésem: Bimbórózsát ültetessen nekem. Bimbórózsát ültessen síromra, Egy jenőfalvi kislány locsolgassa.
3. Édesanyám az első kérésem, Gyászkoocsival temetessen engem, Kísérjenek ki engem a sírba, Úgy se kísérnek ki többé soha.	6. Új keresztfa van a temetőben, Gyászkoszorú van a tetejében, Ott alussza Jani álmát végig, Az Istentől várja a kegyelmét.

7.– Senki keze szennyét nem hordoztam,
Bálint Feri véremet ontotta,
Éles bicskát szúrt a mejembe,
Egy szóért ezt érdemeltem tőlle.

8– Bálint Feri, fáj-e a te szíved,
Bíró Janit örök sírba tetted?
– Hogyne fájna az én árva szívem,
Jani miatt fogházba kerültem.

9.A fogháznak harminchat ablakja,
Bálint Feri sírva pucolgatja.
Sírva sepri a fogház elejét,
Sírátja a régi szeretejét.

Csikdánfalva – Both Amália 18 éves – 1952. szeptember 7.

Azon helyi balladák közé tartozik, amelyeknek pontosan tudjuk valós eseményét és az ének születése körülményeit. Bíró Janit 1934-ben Karcfalván vasárnapi táncban ölte meg Bálint Feri. A Csíki Lapok 1934. október 14-i és december 30-i számában írt az eseményről. Azt is mondták, hogy a fenti szöveghez hasonlót a helybeli kántor a temetésen énekelt.

A környéket megrendítő eseményről szóló ének rövid idő alatt elterjedt Felcsíkon, majd más vidékeken is. Általánosan ismert éneklési forma lehetett, hisz hasonló szerkezettel és előadási móddal, párbeszéddel megtalálható Szatmár vidékén is.

A Bíró Janiról szóló éneket 1970-ben Imets Dénes is közölte.¹¹⁰ A *Háromszéki népballadák* kötetben Bíró Jani címen 6 változatát közöltük: kevésbé térnek el az itt leírt szövegtől, de kiegészülnek néhány adattal is. Hasonló szöveggel más gyilkosságtörténetet is lejegyeztünk. Ilyen: Bartha Pali voltam én idáig, Baróti János voltam én idáig, Baróti Sándor voltam én idáig.¹¹¹ Baróti Sanyi voltam én idáig kezdettel énekelték az orbaiszéki Zabolán is 1972-ben.¹¹²

Szatmár környéki pusztadaróci énekekben szintén így kezdik a balladát: Márk Pityuka voltam én idáig.¹¹³

32. KICSI MAGYAR (Apja gyilkosa)

1.– Hallották-e Bükkfő mellett mi történt?
Kicsi Magyarat vagyonaért megölték.
Vérért vették, mint a fogolyamadárnak,
Nyolcvan éves öreg Both István bának.

3.Most nyílik a csíkszerdai rabajtó,
A két tettest most kísérik be rajta.
Felsőhajtnak: – Jaj Istenem, mit tettünk?
Életünket rabságul kell letötsük

2.A ruháját a bokorba betették,
És azt mondták, hogy a németek tették.
Tisztításkor a ruháját megkapták,
És azonnal a két tettest lefoglák.

4.Júliusnak huszonkettedikére
Levelet írt mind a kettő férjének.
Küldjön nekik párnát, ruhát, lepedőt,
Mert messze van a tizenöt év rabidő.

Az énekes mondotta: „Tekerőpatakon Bot István mellékeve Kicsi Magyar volt. Elvult az erdőre kaszálni. Az unokája és a leánya összegegyeztek, hogy megölik, hogy a vagyonya s a ruhája maradjon nekik. S akkor elmentek Bükkfő mellé, vittek egy kötelet, s az öregnek a nyakára tették, s megnyuvasztották. S akkor levetköztették, ruháját elttették a vészbe. Tisztításkor a ruháját megkapták a szomszédos gazdák. Azonnal a lányát s az unokáját lefoglák, s elzárták tizenöt évre.

Az öregot kiásták egy évre, s megállapították, nyuvasztás volt. Both Vera Tódor Jóskánét 1944–45-ben fogták le.”

Csikdánfalva – Ferenc Károlyné kb. 25 éves – 1953. szeptember 10.

33.

FERENCZ KÁROLY
(A fától megütött legény)

1.Ferencz Károly voltam én idáig,
Éltem én csak húsz éves koromig.
De az idő rövidre volt mérve,
Ki kell költözni a temetőbe.

2.Senki keze szennyét nem hordoztam,
Egy fenyőfa halálom okozta.
Egy fenyőfa zuhant a fejembe,
A Hargita fenyves erdejében.

3.Mit sírattok Hargita szép fá?
Szenvedésem nem tartott sokáig.
Barátaim tölletek elválva
Térek én egy csendes nyugovásra.

4.Jó szüleimk, ne sírjatok értem,
Mert az Isten nekem így rendelte.
Távol kellett tölletek mergválnom,
Nem láttatok utolsó órámon.

5.Csíkdánfalvi ifiak s leányok,
Utoljára szölok én hozzátok:
Éljetek boldogan a világba,
Mert én többé közétek nem járok.

6.Új keresztfa van a temetőben,
Gyászkoszorú van a tetejében.
Ott alussza örök álmát végig,
Az Istentől várja a kegyelmét.

Csíkdánfalva – Both Amália 18 éves – 1952.

Ferencz Károly Csíkdánfalván született 1930-ban. 1950 telén a Hargita Illó nevű erdőrészen favágás közben meghalt. A kivágott fa dőlt rá. A tragikus eseményhez hiedelem is kapcsolódott. Azt tartották a környéken, hogy azon a napon, amikor kétbelű fát vágnak ki, valaki a favágók közül meghal. Ezen a napon is előzőleg egy olyan fát vágtak ki.

Dánfalván s a felcsiki községekben tavasszal a fiatalok néhány napra az erdőkben tartózkodnak, hogy a kivágott erdőrészek helyén újból csemetefákat ültessenek a későbbi erdölési lehetőség biztosításáért. Esti éneklés közben határozták el, hogy éneket szerkesztenek Ferencz Károly haláláról. Mintául szolgált a karcfalvi gyilkosságról, Bíró Janiról szóló ének, amelyet néhányan ismertek. (31. sz.) Érdeklődésünkre az énekesek elmondották, hogy Both Amália és Kedves Borbála közösen kezdték fogalmazni. Keletkezéséről Both Amália mondta: „Amikor fogalmaztuk, többen kacagtak egy-egy szóért, mert nem volt jó, és innen is, onnan is mondtak egy-egy jó szót. Amikor hazajöttünk, és itthon is énekelni kezdték, mindenki kérdezett, hogy ki fogalmazta, de kentük egymásra, hogy nem én, hanem te fogalmaztad.”

A községben rövid idő alatt ismertté vált, különösen kezdetben gyakran és szívesen énekeltek, elmondották a keletkezési körülményeit is, de már 1952-ben többen nem tudtak a szerzőkről.

Azt is meg kell jegyeznünk, hogy 1952 nyarán kérésünkre a csíkdánfalvi fűvészenekar is eljátszta a vasárnap délutáni tánc szünetében, majd a dallam felgyorsításával folytatták tovább a táncolást.

A Ferencz Károlyról szóló ének nem csak a községben terjedt el, hanem a környéken is megismerték. Néhány adatra sikerült rátalálnunk a kezdeti időszakból. Már 1951-ben Brassóban szolgáló lány leírta barátnője füzetébe: „Szeretettel jegyezte Imre Juli Vízi Margitnak, Csíkdánfalvi, 1951-ben Október 18-án, csütörtökön délután 2 órakor Brassóba.”

Terjedésének gyorsaságáról még néhány adatot sorolunk fel: 1954 júniusában Gyimesközéplekon egy 11 éves gyermek énekelte a hcgyoldalban. Szintén 1954-ben, szeptemberben Sepsiszentgyörgyön 12 éves tanuló énekelte el, aki csikszentdomokosi szolgálójuktól tanulta. Rövid idő alatt Háromszéken is ismertté vált, még pedig eléggé tartósan, hisz az eseményt követően még 15-20 év után is énekeltek Sepsiköröspatakon és Málnásfürdön is.¹⁴

- 1.Vargyas Lajos II. 1976.
- 2.Küllös Imola 1988. 267–277. és Vargyas Lajos 1988. 278–371.
- 3.Vargyas Lajos II. 1976. 133.
- 4.Albert Ernő 1989. 154–155.
- 5.Uő.1969a. 3.
- 6.Uő.1969b. 3.
- 7.Zsók Béla 1995. 152:103.
- 8.Kolozsvári Közlöny 1864. 528.
- 9.Szilágyi Ferenc 1978. 97.
- 10.Lengyel János 1979. 520.
- 11.Provisionalis Articulosok 1835. 37.
- 12.Tárkány Szöcs Ernő 1981. 226.
- 13.Albert Ernő 1989. 159–160.
- 14.Zsók Béla 1995. 29:8.; 50: 22.
- 15.Albert Ernő–Faragó József 1973. 126–157: 56–70.; 480:444–461.
- 16.Pozsony Ferenc 1984. 152–165:59–64.; 242:243–263.
- 17.Jagamás János–Faragó József 1974. 418.
- 18.Ráduly János 1975. 54–56:18–19.
- 19.Uő. 1979. 67:9.
- 20.Bura László 1978. 39–53:17–23.; 175–176:161–168.
- 21.Stoll Béla 1962. 62–66. és Faragó József 1972. 38–40.
- 22.Erdélyi János I.1846. 373:377.
- 23.Albert Ernő 1989. 161:23.j.
- 24.Albert Ernő–Faragó József 1973. 251–269:161–175.; 194:107.; 246:159.; 483–485:521–572.j.
- 25.Pozsony Ferenc 1984. 194–200:98–101.; 243–244:315–326.
- 26.Ráduly János 1975. 122–125:100–102.; 166:174.
- 27.Bura László 1978. 75–80:43–46.;176–177:178–187.j.
- 28.Zsók Béla 1995. 186:145.
- 29.Albert Ernő–Faragó József 1973. 166–176:77–89.; 481:466–472.
- 30.Pozsony Ferenc 1984. 166–175:65–78.; 242:264–281.
- 31.Imets Dénes 1970. 101.
- 32.Ráduly János 1975. 88–90:52?54.; 166:162–164.
- 33.Uő.1979. 20:21.
- 34.Bura László 1978. 109–111:75–78.
- 35.Jagamás János–Faragó József 1974. 417:216.j.
- 36.Vargyas Lajos II.1976. 675–676.
- 37.Albert Ernő–Faragó József 1973. 211–222:126–138. és 482–483:486–513.
- 38.Pozsony Ferenc 1984. 184–188:87–92.;243:295–301.
- 39.Ráduly János 1975. 102–104:71–76.
- 40.Uő.1979. 86:31.
- 41.Albert Ernő–Faragó József 1973. 199–201:113–115.
- 42.Pozsony Ferenc 1984. 187–189: 91–92.; 243:302–308.
- 43.Ráduly János 1975. 111–114:86–90.
- 44.Bura László 1978. 104:69.; 180–181:249–261.
- 45.Zsók Béla 1995. 111–112:70–71.
- 46.Albert Ernő–Faragó József 1973. 202–205:116–119.
- 47.Uo. 168:81.
- 48.Pozsony Ferenc 1984. 189–190:93–94.
- 49.Ráduly János 1975. 116–118:93–95.
- 50.Bura László 1978. 102–103:67–68.
- 51.Albert Ernő–Faragó József 1973. 208:123.
- 52.Pozsony Ferenc 1984. 182–183:84–86.
- 53.Bura László 1978. 87:52.
- 54.Albert Ernő–Faragó József 1973. 205–208:120–123.
- 55.Uo. 482–485.
- 56.Jagamás János–Faragó József 1974. 164:159.; 403:159.

- 57.Ráduly János 1975. 119–121:97–99.
 58.Uő. 1979. 90:35.
 59.Bura László 1978. 105–107:70–73.
 60.Albert Ernő–Faragó József 1974. 225–228:140–142.; 483:514.
 61.Ráduly János 1975. 106:81
 62.Bura László 1978. 88:54.
 63.Albert Ernő–Faragó József 1973. 228–235:143–148.; 483:515–519.
 64.Pozsony Ferenc 1984. 191–193:95–97.; 243:309–313.
 65.Ráduly János 1975. 108–118:82–84.; és 1979. 87:33.
 66.Bura László 1978. 89–93:55–58.
 67.Zsók Béla 1995. 156:106.;247:105.
 68.Vargyas Lajos II. 1976. 753.
 69.Szabó T. Attila 1975. 368–370; Domokos Pál Péter 1975. 618–624.
 70.Pozsony Ferenc 1984. 200–202:102–104.; 244:327–350.
 71.Ráduly János 1975. 126–131:103–107.; 167:175.
 72.Bura László 1978. 116–122:83–87.; 184–187:316–369.
 73.Zsók Béla 1995. 90:54.; 99:62.; 119:75.; 240–241:61.j.
 74.Vargyas Lajos II.1976. 757.
 75.Uo. 789.
 76.Albert Ernő–Faragó József 1973. 270–278:176–184.; 506:176–186.
 77.Pozsony Ferenc 1984. 203:105.; 244–245:351–353.
 78.Ráduly János 1975. 154–156–145.; 167:188–189. és 1979. 103–104:50–51.
 79.Bura László 1978. 113–114:79–80.; 231:79–80.
 80.Uo. 154–155:118–119; 194:485–488.
 81.Vargyas Lajos II.1976. 259:24/68.
 82.Albert Ernő 1989. 162–164:26.j.
 83.Zsók Béla 1995. 188–190:147–149.
 84.Imets Dénes 1970. 113.
 85.Albert Ernő–Faragó József 1973. 303–312:216–224.; 487–489:622–678.
 86.Uo. 530:220–224.
 87.Pozsony Ferenc 1984. 220:122.; 246:402–417.
 88.Ráduly János 1975. 233–235:110–112.;167:176–177.
 89.Bura László 1978. 123–126:88–90.; 231:88–90.
 90.Zsók Béla 1995. 187:146.
 91.Albert Ernő–Faragó József 1973. 313–319:225–230.; 490–491:686–731.
 92.Pozsony Ferenc 1984. 216–218:118–120.; 246:391–401.
 93.Jagamas János–Faragó József 1974. 329:321.;338:331.
 94.Ráduly János 1975. 137–138:115–116.; 167:178–179.
 95.Bura László 1978. 122–135:97–99.; 188–189: 389–410.
 96.Zsók Béla 1995. 106:66.; 242:66.j.
 97.Vargyas Lajos II. 1976. 777.
 98.Albert Ernő–Faragó József 1973. 353–368:268–287.; 495:825–835.
 99.Almási István 1973. 6.sz.
 100.Pozsony Ferenc 1984. 204–206:106–110.; 245:354–363.
 101.Jagamas János–Faragó József 1974. 324–316.;331:323.
 102.Ráduly János 1975. 156–161:145–152.; 167–168:190–193.
 103.Uő. 1979. 106:53.
 104.Bura László 1978. 144–147:109?112.; 193:463–473.
 105.Zsók Béla 1995. 177:122.
 106.Albert Ernő–Faragó József 1973. 326–329:238–240.; 491–736.
 107.Bura László 1978. 136:100.; 190:412–423
 108.Albert Ernő–Faragó József 1973 . 278–279:185–186.; 485:577.
 109.Bura László 1978. 115–116:81–82.
 110.Imets Dénes 1970. 102.
 111.Albert Ernő–Faragó József 1973. 432–442:368–380.; 497:878.
 112.Pozsony Ferenc 1984. 233:139.
 113.Bura László 1978. 166:135.
 114.Albert Ernő–Faragó József 1973. 462–464:40

NÉPDALOK

A csíkdánfalván énekelt népdalok egyik részét őseink több évszázadon át formálták, adták át apáról fiúra, nemzedékről nemzedékre, s így megőrizték az unokáknak, de az életmód változásával, a gondolkodás fejlődésével, újabb tapasztalatokkal fokozatosan átalakultak a viseletek, szokások, az énekek is.

Az új születését elsősorban a népi tehetségeknek lehetett köszönni, de meghatározó szerepe volt annak is, hogy a község lakói állandó kapcsolatban voltak a szomszédos falvakkal, messze vidékekkel is.

Évszázadokon át a katonák nemcsak a magyarlakta területeket járták be, hanem Európa sok országába eljutottak. Útjuk során megfigyelték, hogyan élnek az ottani emberek, tapasztalataikat itthon hasznosították. A fát, deszkát szintén minden évben a közeli-távoli városokba „koboros” szekerekkel szállították, s közben a vásár során, áldomásokkor, pihenésekkor ismerkedtek más vidékek embereivel, szokásaival, dalaival is.

A szolgák, szolgálók négy-öt, sőt több évig falvakban, városokban a családjuktól távol éltek, s ezen idő alatt a közös sors még szorosabbra fűzte a barátságot más vidékek legényeivel, leányaival. Találkozásaik során a fiatalok énekeltek, táncoltak, egymást megtanították olyanokra, ami otthon nem volt ismeretes, s így hazatérőikkel gazdagították közösségük költészetét is.

Mindig érték idegen hatások a népi kultúrát, de a faluközösségek évszázadokon át sikerrel alakították azt olyanná, hogy szervesen beépüljenek a már kialakított hagyományokba. Azonban az utóbbi negyven-ötven évben oly erőteljes, gyors hatások érték a faluközösségeket, hogy az évszázadokon át szívesen őrzött értékeik egyik részéről rövid idő alatt lemondottak. Alig egy-két évtized kellett ahhoz, hogy a hagyományos népviselet mára már csak ünnepi emlékként éljen, s félő, hogy hasonló átalakulás következik a székely népi élet más területein, például a népdalok, balladák, más népköltészeti alkotások létében is.

Ezért is fontosnak tartjuk, hogy egy-egy közösség népi hagyatékát írásban is rögzítsük, hogy nemzeti sajátosságként az utókorok is átadhassuk, örökre megőrizhessük. Láthassák az utánunk következők, mit alkottak és őriztek a dánfalviak még nem is olyan régen. A remény is él bennünk, hátha idő teltével szükségét érzik az eljövendő nemzedékek a mai éltetésének, egyesek felújításának.

Az utóbbi ötven évben lejegyzett énekek, más hagyományok szemelvénytartó bemutatására törekedhetünk csak, hisz nagyobb összefogásra lenne szükség ahhoz, hogy sokkal teljesebbé tegyük gyűjteményünket.

A község lakói az itt teremtett, vagy máshonnan hozott énekekben elsősorban a helyet jelölték meg, vagy a meglévőt alakították át. Az általunk gyűjtött énekekben Dánfalvát különböző szókapsolatokban említették. Ilyenek:

A dánfalvi büszke lányok / A dánfalvi hegy alatt / A dánfalvi híd alatt / A dánfalvi templom kapujában / A dánfalvi torony tetejére / A dánfalvi vasútállomáson / A dánfalvi, csíkdánfalvi bíró kapujában / Csíkdánfalvi büszke lány szeretője / Csíkdánfalvi fűtca / Csíkdánfalvi halastó / Csíkdánfalvi juhászlegény / Csíkdánfalvi utca / Dánfalában nincsen olyan legény / Dánfalában szépen muzsikálnak / Dánfalvában van egy szomorúfűzfá / Csíkdánfalván a legszebb lányt szeretem / Csíkdánfalván keritnek egy temetőt / Csíkdánfalva közepében lakik egy menyecske / Elég nagy a dánfalvi határ / Felszántatom, felszántatom a dánfalvi temetőt / Leégett a, leégett a dánfalvi csárda / Mit ér nekem Dánfalában az élet / Most építik a dánfalvi templomot / Réten, réten a dánfalvi réten / Tetted volna a dánfalvi postára / Utca, utca, a fűtca, a dánfalvi utca / Aj de szép a csíkdánfalvi lány / Kihajlott a csíkdánfalvi útra / Lányok, lányok, csíkdánfalvi lányok / Ne sírjatok énutánam csíkdánfalvi lányok / Nincsen párja a csíkdánfalvi kislánynak / Nyitva van a csíkdánfalvi csárda ajtó / Szépen szól a csíkdánfalvi nagyharang.

A magyar népköltészet eddig összegyűjtött alkotásai közül leggazdagabb részt a szerelmi dalok alkotják. Vargyas Lajos két alapvető kötetet vizsgált: Kodály Zoltán *A magyar népzene* és Vargyas Lajos *A magyarság népzeneje* címűeket,¹ amely kötetekben összesen 886 egy- és többversszakos ének található. Ezeket a dalokat különböző csoportokra osztva megálapította, hogy a szerelemtől szóló énekek száma 472. A Dánfalván lejegyzett és füzetekben talált 350 ének között 95 dal szól a szerelemtől, nem számítva ide azon katonadalokat, amelyekben a szerelemtől is énekelnek.

Példák a dánfalvi

SZERELMI DALOKból:

Szerelem – elhervadás – zöld erdő

Ha vadgalamb volnék, zöld erdőben élnék,
Ha szellő lehetnék messze elrepülnék,
De egyik sem vagyok, szegény árva vagyok,
Hej, talán nemsokára elhervadok.

Both Joachim kb. 20 éves
– füzetből – 1953. szeptember 4.

Szerelem – leánykérés – betyár

Egy anyának vagyon két leánya
Egyik szekfü, másik majoránna.
Rég megmondtam az édesanyjának,
Adja nekem lányát bokrétának.
Ha nem adja lányát bokrétának,
Itt a csárda, állok be betyárnak

(A 920–930-as években írta füzetébe)
Kristóf András 50 éves – 1953. augusztus 21.

Szerelem – lesz szerető

Nincsen reglő, nincsen zöld fű,
Hol a lovam regeljen,
Nincsen nékem szép szeretőm,
Aki engem szeressen.

Majd lesz reglő, majd lesz zöld fű,
Hol a lovam regeljen,
Majd lesz nékem szép szeretőm,
Aki engem szeressen.

Both Ferencné Abos Anna 21 éves – 1953, szeptember 8.

Szerelem – nem viszik férjhez – rózsa

Szép a rózsa három hónapos koráig,
Szép a kislány húszéves koráig.
Húsz év után sírassa az édesanyja,
Hogy a lányát nem viszik férjhez soha.

Both Amália 19 éves – 1953. augusztus 30.

Szerelem – csábítás

Ess az eső az ekém szarvára,
Ne higgy kislány a legény szavára,
Mert a legény megfogja a te jobb kezéd,
Úgy csalja ki szívedből a szerelmet.

Albert Antal 56 éves – 1953. augusztus 10.

Szerelem – boldogság – csillagok – madár

Jó bort iszom én, fenyőágot tüzelek,
Csíkdánfalván a legszebb kislányt szeretem,
Olyan annak a kökény szeme járása,
Mint az égen a csillagok ragyogása.

Számya, számya van, számya van a madárnak.
Nincsen párja a csíkdánfalvi kislánynak,
Korán felkel, félrefésüli haját,
Gyenge karjaival öleli a babáját.

Fülöp Félix 72 éves – 1973 április 21.

Szerелеm – válogatós – páva

Zöld erdőben, zöld mezőben
Sétál ott egy páva.
Zöld a lába, zöld a szárnya,
Aranyos a tolla.

Hítt engem is útitársnak,
S nem mentem el véle,
Dánfalában nincsen olyan legény,
Sej, aki nekem kéne.

Both Amália 19 éves – 1953. augusztus 30.

Szerелеm – hűség – gerlice

Bús gerlice mindig párját keresi,
Mert nem tudja a szerelmet feledni,
Hogyha én is el tudnák feledni,
Mért tudtalak oly igazán szeretni.

Both Joachim 20 éves – 1953. augusztus 30.

Szerелеm – hűség

Hej, ha kimegyek én a magas tetőre,
Találok én szeretőre, kettőre.
Hej, nem kell nekem sem a kettő, sem az egy,
Csak az szeressen, aki eddig szeretett.

(Az 1920–1930-as években írta füzetébe)
Kristóf András 50 éves 1953. augusztus 30.

Szerелеm – egymásra találás

Udvaromon arany válú, arany kút,
Abba fürdik három ruca, három lúd.
Mindig fürdik, mégis sáros a tolla,
A legszebb barna lány szeretőm a faluban.

Kristóf András 50 éves – 1953. augusztus 21 (Az 1920–1930-as években írta füzetébe)

Szerелеm – egymásra találás – hal – rozmaring

A dánfalvi híd alatt, híd alatt,
Lányok fogják a halat, a halat,
Zsebkendőbe takarják, takarják,
A legénynek úgy adják, úgy adják.

A dánfalvi hegy alatt, hegy alatt
Három kislány rozmarintot aratgat.
Én vagyok a rozmarint kéveköltője,
Barna kislány igaz, hű szeretője.

Albert Antal 55 éves – 1952. augusztus 15

Szerелеm – vágyódás

Szerелеm, szerелеm, átkozott győtrelem,
Mért nem virágoztál minden falevelen,
Minden fa tetején, minden fa levelen,
Hogy szakított volna minden leány s legény.

Albert Antal 55 éves – 1952. augusztus 15.

Szerелеm – kétely – pohár – virágom

Nincs egyebem, egyetlen egy pohárom,
A pohárban egyetlenegy virágom.
Virágomnak az a neve, nefelejcs,
Ne ölelj meg, ha igazán nem szeretsz.

Albert Antal 56 éves – 1953. augusztus 14.

Szerелеm – udvarlás – vágyódás

Talpig ráncos a gagyám,
Ülj az ölömbe, babám,
Ülj az ölömbe,
Kacsintsál a szemembe!

Három bokor saláta,
Három kislány kapálta,
Nem kell nekem saláta,
Csak az, aki kapálta

Kristóf András, 50 éves – 1953. augusztus 27. (Az 1920–1930-as években írta füzetébe)

Szerелеm – ne csald meg – ibolya

Jaj de nehéz egynek kettőt szeretni,
Tövis közül az ibolyát kiszedni.
Én is szedtem, megszúrta a kezemet,
Bama kislány, ne csald meg az árva szívemet.

Márton János kb. 30 éves – 1953. augusztus 26

Szerелеm – irigyek – madárka – kert – fészek

Egy gyenge kis madár hozzám kezdé járni,
Virágos kertemben fészket kezdé rakni.
Azt a sok irigyim észbe kezdé fogni,
Madárka a fészket abba kezdé hagyni.

Both Amália 19 éves – 1953. augusztus 30.

Szerелеm – ne várákózz – csipkerózsza – édes búza

Felszántom a császár udvarát,
Vetek bele csipkerózsát.
Csipkerózsza, ne virágozz,
Már én értem, babám, ne várákózz.

Kristóf András 50 éves – 1953. augusztus 27.

Felszántom a rózsám udvarát,
Vetek bele édes búzát.
Édes búza, ne virágozz,
Már énreám, babám, ne várákózz.

(Az 1920–1930-as években írta füzetébe.)

Szerелеm – akadály – irigység – udvarlás – piros rózsza

Látod, babám, azt a piros rózsát,
Reggel nyílik, én meg este járok.
Este járok, mikor senki se lát,
Mégis irigy rám az egész világ.
Kristóf András 50 éves – 1953. augusztus 27.
(Az 1920–1930-as években írta füzetébe)

Irigyeim hagyjatok szeretni,
Hagyjatok a rózsámmal beszélgetni.
Rá van kapva szemem az intésre,
Két karom a szép lány ölelésre.

Szerелеm – elvált – irigylik a boldogságot – eperfa – fényes csillag

Házunk előtt, a mi házunk előtt van egy magas eperfa,
Sűrű annak a levele, meg sem ázom alatta,
Recés annak a levele, jaj de jó szagú,
A babámért, kedves édesanyám, sose leszek szomorú.

Házunk előtt, a mi házunk előtt van egy szép fényes csillag,
Annak a fényes csillagnak, jaj de sok irigye van.
Irigyelik töllem azt a fényes csillagot,
Amely a mi házunk előtt három éve, hogy ragyog.

Fülöp Félix 72 éves – 1973. április 21.

Szerелеm – átok – búbánat – malom

Édesanyám megátkozott,
Mikor a világra hozott.
Engem aval átkozott meg,
Verjen meg a nagy utazás.

Verjen meg a nagy utazás,
Az átolvető hordozás,
Fejsze, csákány a vállamon,
Egy pár patkó a lábamon.

Árok, árok, csendes árok,
Nem gondoltam, hogy így járok,
Nem gondoltam, hogy így járok,
Bánatos napokra jutok.

A búbánat keserűség,
Még a testvér is ellenség,
A búbánat keserűség,
Még a testvér is ellenség.

[Erdélyi Magyar Adatbank]
Túl a vízen van egy malom,
Bánatot örölnek azon.
Nékem is van egy bánatom,
Odaviszem, lejáratom.

Fülöp Félix 72 éves – 1973. április 21.

Szerelem – „csákányos munka” – erdő – halál – hazatérés

Mikor mentem Terkucára csákányos munkára,
Nem siratott meg engem a falu legszebb lánya.
Meg sirat az öreg édesanyám, nem megyek én haza,
Terkuca fenyves erdő, hej, borul a síromra.

Ha meghalok édesanyám ne hagyj idegenbe,
Vitess haza engemet a csikdánfalvi temetőbe.
Ültessetek virágot a sírom minden oldalára,
Hadd nyugodjon meg a szívem legalább a sötét sírba.

Süket Jenő 50 éves – 2010. február

Szerelem – átok – madár

Szabad a madárnak ágról ágra szállni,
Csak nekem nem szabad szeretőmhöz járni.

Áldd me, Isten, áldd meg a szeretőm házát,
Verd meg, Isten, verd meg a benne lakóját!

Azt se mindegyiket, csak az édesanyját,
Mért nem adta nekem az ő kedves fiát.

Ha neki fia volt, nekem szeretőm volt,
Ha neki kedves volt, nekem kedvesebb volt.

Bíró Regina kb. 26 éves – 1953. szeptember 4. (A füzetben: írta B. R. 1945.)

Szerelem – akadály – irigység – bánat – madár

Egy gyöngye kis madár hozzám kezde járni,
Virágos kertemben, virágos kertemben
Fészket kezde rakni,
Azt a sok irigyim észbe kezdé fogni,
Madárka a fészket abba kezdé hagyni.

Csiriplő madárka, bánatim hordója,
Pendítsd meg nyelvedet, pendítsd meg nyelvedet
Gyönyörű nótára.
Hagyd sűrű bánatim felpanaszolását,
Dalold el lelkemnek a felvidulását.

Both Amália 19 éves – 1953. augusztus

Szerelem – tiltás – galicka

Szomszédasszony, hallja-e, hallja-e,
Kisebb lányát szeretni hagyja-e?
Ha nem hagyja, zárja bele galickába,
Hogy ne fájjon az én gyenge szívem rája.

Both Amália 18 éves – 1952. augusztus 30.

Szerelem – elválás – folyóvíz – kenyér

Ha elmész is, csendesen járj,
Csendes folyóvizet igyál.
Akkor jussak az eszedbe,
Mikor a kenyér kezdedbe

Szöcs Anna 17 éves – füzetből – 1953. augusztus 25.

Szerelem – elválás – átok

Köszönöm, kedvesem, hogy eddig szerettél,
Arról sem tehetek, ha már megvetettél,
Nálamnál szebbeket s jobbakat kerestél.

Adjon is az Isten szebbet, jobbat mint én.
Kivel a te szíved soha ne nyugodjék,
Sohase nyugodjék, örökké bánkódjék,
Mint a tenger habja, örökké hánykódjék.

Bíró Regina 26 éves – 1953. szeptember 4.

(A füzetben 1945-ös keltezés)

Szerelem – elválás – vágyódás – viola

Elmehetek le és fel az utcán
Nem mondják már nekem:
Gyere be violám!

Gyere be violám, csókold meg az orcám,
Én is megcsókolom százszor egymás után.

Szöcs Anna 17 éves – füzetből – 1953. augusztus 25.

Szerelem – szívfájdalom – kesereg – virág

Hejde, lemegyek én a rétre kaszálni,
Annyi a virág, nem bírok rendet vágni,
Piros a rend attól a sok virágtól,
Fáj a szívem megválni a babámtól.

Most építik a dánfalvi templomot,
Tizenkét lány hordja rá a bádogot,
Tizenkét lány tizenkét szép legénnyel,
Mindenki a kedves szeretőjével.

Ess az eső, szép csendesen csepereg,
Szőke-barna kislány szobájában kesereg.
Ki-ki nyitsa szobájának ablakát,
Úgy hallgassa az eső suhogását.

Dobos János kb. 36 éves – 1952. augusztus 15.

(Füzetben: írtam 941-ben II. hó 28-án)

Szerelem – elhagyta a párja – madárka

A mi házunk tetejére rászállott egy árva kismadárka,
Azt füttyöli, azt dalolja, hogy őket is elhagyta a párja,
Párjavesztett madár a párját várja,
Kivel erdőt, kivel mezőt összejárja,
Csak én nem találok a páromat,
Árva vagyok, árva.

Fülöp Félix 72 éves – 1973. április 21.

Szerelem – visszautasítás – pártalálás – búcsú – rózsza

Rózsza, rózsza, bazsarózsza, kihajlott az útra,
A leányok mind azt mondják: szakíts egyet róla.
Nem szakítok, van már nekem piros rózsza,
Én a tied, te az enyém úgy sem leszünk soha.

Utca, utca, a fő utca, a dánfalvi utca,
Még ma este végigmegegyek rajta.
Végigmegegyek, magállok egy háznál,
Az én csárdás kisangyalom rácsos kapujánál.

Rácsos kapu, rácsos kapu, rácsos ablak rajta,
Nyújts ki, babám, nyújtsd ki karod rajta.
Nyújtsd ki, babám, ölelő két karod,
Mert én tölled, mert én tölled búcsúzni akarok.

Fülöp Félix 72 éves – 1973. április 21.

Szerelem – boldogság – a házasság bánása

De szeretnék hajnalcsillag lenni,	Dombon van a nénémasszony háza,
S babám ablakába beragyogni,	Benne van a lánya vetett ágya.
S beragyognék hajnalba hozzája,	Benne van a selyem ágytakaró,
Csókot kérnék tölle utoljára.	Ez a kislány de kedvemre való.

S mindig bánom, hogy megházasodtam,
Legénységem gyászba borítottam,
Mert énnékem nem szabad lányt szeretni,
Lányok után nem szabad már járni.

Fülöp Félix 72 éves – 1973. április 21.

Szerelem – elválás – rózsám

Ablakomba besütött a holdvilág,
Az én rózsám abba fésüli magát,
Göndör haját száz felé fújja a szél,
Látod, babám, de hiába szeretnél.

Albert Antal 56 éves – 1953. augusztus 27.

Szerelem – udvarlás

Ember, ember, az akarok lenni,
Nekem abból nem parancsol senki.
Parancsol csak egy ügyes asszony lánya,
Ej, három éve, hogy járok hozzája.

Kristóf András 50 éves – 1953. augusztus 27.
(az 1920–1930-as években írta füzetébe)

Szerelem – hűtlenség – rágalom – lencse – rozmarin

Asszony, szeresd az uradot,	Ősszel virágzik a lencse,
Érttem ne veresd magadot,	Rajtam van a világ nyelve.
Lesz majd nékem felcségem,	Száradjon ki minden asszony nyelve,
Akivel a világot élem.	Hogy ne legyen rajtam a világ nyelve.

Csárdás kiskalapot veszek,
Rája rozmarintot teszek,
Szagos lesz az utca, hej a merre járok,
Hej, annál jobban szeretnek a lányok.

Kristóf András 50 éves – 1953. augusztus 27. (az 1920–30-as években írta füzetébe)

Szerelem – feleség – tréfa – elhagyás – Tisza

Lefele folyik a Tisza,	Elhagyott a feleségem,
Nem folyik az többé vissza,	Az is az én gyengeségem.
Édes volt a babám csókja,	Ha elhagyott azt sem bánom,
Ha sajnálja, vegye vissza.	Kutya legyenek, ha sajnálom.

Both Amália 19 éves – 1953. augusztus 30.

Szerelem – bánat – bimbó – rózsa

Tele van a bokor bimbóval,
Tele van az én szívem bánattal.
Amikor a rózsa elhervad,
Az én szívem bánatában meghasad.

Both Joachim 20 éves – 1953. szeptember 4.

Szerelem – bánat – szenvedés – rózsa

Hervad az a rózsa, melynek töve nincsen,
Elhervadok én is, mert szeretőm nincsen.
Hervadj, rózsa, hervadj, már az enyém nem vagy,
Míg az enyém voltál, piros rózsa voltál.

Piros rózsa voltam, de már elhervadtam,
Sűrű könnyeimmel arcámat lemostam.
Jobb lett volna nekem világon sem lenni,
Mintsem ilyen kínokat kellett itt szenvednem.

Szőcs Anna 17 éves – 1953. augusztus 25.

Bujdosás – bánat – csalódás – rózsa

Elindultam szép hazámba,	Bú ebédem, bú vacsorám,
Vissza szép Erdély országba.	Szerencsétlen minden órám,
Visszanéztem fél utamból,	Nézem a csillagos eget,
Szememből a könny kicsordul.	Sírhatsz, babám, ma eget.

Jaj Istenem, rendelj szállást,	S ha megérem, jövődőbe
Mert meguntam a bujdosást,	Vetek árpát a mezőbe,
Idegen földön a lakást,	Vetek árpát, vetek búzát,
Éjjel-nappal a vándorlást.	Közepébe piros rózsát.

Piros rózsza ne virágozz,
Kisangyalom, ne váraozz,
Mert ha reám váraozol,
Soha meg nem házasodol.

Both Gergely 17 éves – 1953. szeptember 10.

Szerelem – humor – kender

Gyéren vetem a kenderem,
Gyakran terem rajta.
Nem kell nekem a kender,
Csak a pozdorjája.

A pozdorjával tüzet teszek,
S megfütözöm nála,
Szeretöm kicsi ruháját*
Szárítgatom rajta.
*zsebkendőjét

Kristóf András 50 éves – 1953 augusztus 25.

KATONAÉNEKEK

Katonaság – Kossuth Lajos – szabadság – haza

Kossuth Lajos azt izente,
Elfogyott a regimentje.
Ha még egyszer azt üzeni,
Mindnyájunknak el kell menni,
Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!

Esik eső karikára,
Kossuth Lajos kalapjára.
Valahány csepp esik rája,
Annyi áldás szálljon ráj
Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!

Kossuth Lajos íródeák,
Nem kell neki gyertyavilág,
Megírja ő a levelet,
A csillagok fénye mellett,
Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!

Both Ferenc 19 éves – 1953. szeptember 4.

Katonaság – Gábor Áron – elválás – virág – ágyú

Gábor Áron rézágyúja fel van virágozva,
Indulnak már a tűzerek messze, a nagyútra.
Nehéz a rézágyú, felszántja a hegyet-völgyet,
Isten veled, édes rózsám, el kell válnom tölled.

Albert Antal 55 éves – 1952. augusztus 20.

Katonaság – gőzkocsi – harctér – szerelem – elválás – csillag

Nincsen páros csillag, mert lehullott az este,
Nincsen szép szeretöm, a gőzkocsi elvitte.
Arra vitte, amerre a nap lejár,
Amerre a harminckettős ágyúgolyó exponál.

Both Ferencné Abos Anna 21 éves – 1953, augusztus 24.

*Katonaság – szerelem – csalódás – átok –
szeretőtalálás – szivárvány – ibolya – harmat*
Kék szivárvány átkarolta az eget,
Barna kislány csalta meg a szívemet,
Megállj, megállj, barna kislány, hűtlen szerető,
Ha megcsaltál, verjen meg a teremtető!

Kiskoromban árvaságra jutottam,
Nagykoromban katonának soroltak.
Megtanultam, hogy kell tűrni, szenvedni,
Azt is tudom, hogy kell a lányt szeretni.

Kékibolya búra hajtja a fejét,
Égi harmat nem öntözi a tövét.
Szállj le, harmat, a kékibolya hervadt tövére,
Most találtam egy igaz szeretőre.

Fülöp Félix 72 éves – 1973. április 21.

Katonaság – szerelem – betyár – sarkantyú

1.Erdő, erdő, erdő, de szép kerek erdő,
Páva járja, páva, páva harminckettő.
Körülfozták a zsandárok,
Isznak benne a betyárok,
Csárdás kisangyalom,
Érted fáj a szívem nagyon.

2.Erdő, erdő, erdő, de szép kerek erdő,
Páva járja, páva, páva harminckettő.
Aranyos a páva tolla,
Csipkés a babám szoknyája,
Csárdás kisangyalom,
Érted meg kell halnom.

3.Erdő, erdő, erdő, de szép kerek erdő,
Páva járja, páva, páva harminckettő.
Mikor visznek katonának,
Vagy tűzérnek, vagy huszárnak,
Csárdás kisangyalom,
Érted meg kell halnom.

4.Erdő, erdő, erdő, de szép kerek erdő,
Páva járja, páva, páva harminckettő.
Fekete a medve szőre,
Mint a babám szemöldöke,
Csárdás kisangyalom,
Érted fáj a szívem nagyon.

5.Erdő, erdő, erdő, de szép kerek erdő,
Páva járja, páva, páva tizenkettő.
Most osztják a sarkantyúkat,
Én kapom a legrosszabbat,
Csárdás kisangyalom,
Érted fáj a szívem nagyon.

Kristóf András 50 éves – 1953. augusztus 27.

Katonaság – szerelem – reguta

Mit ér nekem Dánfalában az élet,	Három kislány kiment a temetőbe,
Ha nincs benne, akit én szeretek?	Mind a három letérgyel a földre,
Brassó felé nézek én, arra járok én,	Egy közülök felsóhajt a magas égre,
Ott van, akit igazán szeretek én.	Mért is lettem regruta szeretője.

Both Ferencné Abos Anna 21 éves – 1953. augusztus 22.

Katonaság – harctér – Doberdó – Oroszország – édesanya

Kimegyek a doberdói nagy hegyre,	Édesanyám, hol fogok én meghalni,
Feltekintek a csillagos nagy égre.	Hol fog az én piros vérem elfolyni?
Csillagos ég, merre van a magyar hazám,	Oroszország közepében lesz a sírom,
Merre sírat éngem az édesanyám?	Édesanyám, arra kérem, ne sírjon.

Albert Antal 55 éves – 1952. augusztus 20.

Katonaság – huszár – szerelem – rózsám – csillagok

Jól van dolga a mostani huszárnak,	Édesanyám, ki a huszár, ha én nem,
Nem kell szénát kaszáljon a lovának,	Ki nyergeli fel a lovat, ha én nem?
Mert a széna porcióra van kötve,	Felnyergelem aranyszörű lovamot,
Van kötve, de van kötve,	Lovamot, de lovamot,
Gyere, rózsám, tedd a lovam elébe!	Lerúgatom véle a csillagokat.

Albert Antal 56 éves – 1953. augusztus 27

Katonaság – szerelem – bánat – rózsza

Kiskoromban árvaságra jutottam,	Búra, búra, búbánatra születtem,
Nagykoromban szolgálatra szorultam.	Még az anyám sem virasztott mellettem.
Megtanultam, hogy kell tűni, szenvedni,	Úgy nőtem fel, mint a kertben a rózsza,
Szaz is tudom, hogy kell a lányt szeretni,	Katona lettem húsz esztendőskoromban.
Hogy kell a lányt igaz szívből szeretni.	

Abos Ferencné 22 éves – 1953. augusztus 31.

Katonaság – szerelem – határvadász – búcsú – szomorúfüz

Zúg az erdő, zúg a mező,	Kiütött a Nyárád vize
Vajon ki jár benne?	Homokos partjára.
Harminckettős határvadász	Beültettem a két szélét
Masirozik benne.	Szomorúfüzfával.
Éppen máma jött újságba,	Szomorúfüzfának ága
Katonának el kell menni.	Reáhajlik a síromra,
Utoljára jöttem hozzád,	Télen-nyáron bánatában
Babám, búcsút venni.	Ki van virágozva.

Both Róza 22 éves – 1953. szeptember 4.

Katonaság – szerelem

Decembernek elsején be kell vonulni,
Mégfűjják a trombitát, lóra kell ülni.
Kis pecj lovam tropba megy, vissza-visszanéz,
Száz ablakból száz kislány nyújtja a kezét.

Kalapomban rozmaring recés levele,
Most van az én legénységem legszebb ideje.
Ne sírjatok, leányok, visszajövök én,
Ha megsegít három évre a csillagos ég.

Antal Anna 26 éves – füzetből – 1953. szeptember 10.

Katonaság – szerelem – rózsafa

Édesanyám rózsafája,
Én voltam a legszebb ága,
Ferenc Jóska leszakított,
Fegyver alatt elhervasztott.

Hadd hervasszon, hadd fogyasszon,
Csak az Isten el ne hagyjon.
Hadd hervasszon, hadd fogyasszon,
Csak az Isten el ne hagyjon.

Édesanyám mondta nékem,
Minek a szerető nékem?
De én arra nem hallgattam,
Titkon szeretőt tartottam.

Szeress, babám, csak nézd meg, kit,
Mert a szerelem megvakít.
Mert engemet megvakított,
Örökre megszomorított.

Albert Mihály 78 éves – 1972. június 16.

Katonaság – szerelem – hűség – vidámság

1. Aj, de szépen esik az eső,
Annál jobban zöldül a mező.
Zöld mezőben szépen legel a bárán,
Aj, de szép a mostani leány.

5. El van zárva vasas zár alá,
Román király fegyvere alá.
Nincs olyan zár, ki kizárja,
Ki a babám kiszabadítsa.

2. Eljöttek a lovas zsandárok,
Itt kell hagyni régi babámot,
Nem zsebkendő, hogy a zsebembe tegyem,
Hogy én ötöt magammal vigyem.

6. Szabadulnék, hej de nem lehet,
Le kell töltsen a három évet.
Egyet töltök a hazámért,
Kettőt a régi jó babámért.

3. Udvarhelyszék, hej de szép város,
Közepében van egy kaszárnya,
Körös-körül sok ződ csipke,
Rászállott egy bús gerlice.

7. Nem messze van ide Szereda,
Hintókocsin járok én oda.
Hintókocsi, sárgaréz a tengelye,
Szeretőmnek Sári a neve.

4. Ne sírj, ne sírj te bús gerlice,
Eljön még a te párod ide.
Nem kell nékem senki párja,
Ha az enyéem el van zárva.

8. Aj de szépen esik az eső,
Annál szebben zöldül a mező.
Zöld mezőben szépen legel a bárán,
Aj de szép a csíkdánfalvi lány.

Imre Ferencné 71 éves – 1972. február 23.

Katonaság – sorozás – szerelem

Gólyamadár rászállott a vasútra,
Szeretömöt most viszik sorozatra.
Én is elmegyek veled, én is ott leszek veled,
Megszámolom, hányat dobban a szíve.

Albert Antal 56 éves – 1953. augusztus 10.

Katonaság – császár – apa – fia – verik

Az ökör a földet nem magának szántsa,
Az apa a fiát nem magának tartsa,
Nagyra, nagyra felneveli,
Akkor a császár elveszi,
Keservesen nézi, hogy egy káplár veri.

Fülöp Félix 72 éves – 1973. április 21.

Katonaság – szerelem – búcsúzás – elválás – harctér

Kedves édesanyám, csak az a kívánságom,
Egy sorba temessenek a babámmal.
Siromban is ölelem a babámat,
Kedves édesanyám, megköszönöm magának.

Mikor mentem, babám, az úton lefelé,
Lányok kísérték az állomás felé.
Minden lánnyal kezet fogtam sorjába,
Csak a régi babám maradt legutoljára.

Szerbusz, régi babám, add ide a jobb kezed,
Mert én téged igazán szeretlek.
Sokat jártam sok esőben, nagy sárban,
De már látom, babám, fáradságom hiába.

Ha felülök, babám, a fekete gőzösre,
Ráülök a kuferom tetejére.
Elkezdem a napjaimat számlálni,
Meddig kell még, babám, a harctéren szenvedni.

Bíró Regina kb. 26 éves – 1953. szeptember 4.

Katonaság – idegen ország – Nagyerdő

Mikor a Nagyerdőn kimész,
Arra kérlek, vissza ne nézz
Szívednek ne legyen nehéz,
Hogy az idegen földre mész.

Albert Antal 56 éves – 1953. szeptember 2.

Katonaság – hazahívás – levél

Édesanyám postán küldött egy ember-
től tarisnyába levelet:
– Gyere haza, édes fiam, ha lehet!
– Hazamennék, édesanyám, nem lehet,
Kéreztem az ezredestől, nem ereszt.

Albert Antal 56 éves – 1953. szeptember 2.

Katonaság – szerelem – tiltás – torony – holló

A dánfalvi torony tetejébe
Rászállott egy holló feketében.
Látod-e, babám, hogy az is minket gyászol,
El akarnak tiltani egymástól.

Minek varrod, babám, a zsebkendőt,
Hisz jól tudod, hogy nem vagyok szeretőd.
Varrjál bele két szép piros rózsát,
Közepébe, hogy szeretjük egymást.

A dánfalvi templom kapujára
Ráhullott az akácfa virága,
Felszedné azt sok jó édesanya,
Csak a fia ne lenne katona.

Antal Anna kb. 30 éves – füzetből – 1953. szeptember 10.

Katonaság – szerelem – búcsúzás – hazavágyás – boldogság

Októberben rokkulnak a gyerekek,
Jaj de nehezen búcsúznak szegények.
Szerbusztok, gyerekek, na most lányok, Isten veletek,
Mert én innen úgy is elmegyek,
Édesanyám, a szeretőm nem sajnál.

Ha kiállok a kaszárnya elébe,
Föl-föl tekintek a csillagos nagy égre.
Skét fényes csillag mutatja a magyar hazámat,
Három éve nem láttam a babámat.

Ha letelik ez a három esztendő,
Eljárok hozzád éppég úgy, mint ezelőtt.
Szabad leszck még ezen a kerek világon,
Mint a madár zöld erdőben az ágon.

Antal Anna kb. 30 éves – füzetből – 1953. szeptember 10.

Katonaság – szerelem – rózsza – határvasdász

Felszántatom, felszántatom a csikdánfalvi temetőt,
Vetek bele, vetek bele piros pünkösdi rózsát.
Ha az a föld, fekete föld piros rózsát teremne,
Minden ügyes barna kislány határvasdászt szeretne.*

*székely fiút szeretne, csiki legényt szeretne

Albert Mihály 78 éves – 1972. június 16.

Katonaság – hazavágyás – édesanyám – édes tej

Megyen a vonat lefelé,
Egyenesen a határ felé,
Ott az ágyúk szépen szólnak,
Apró fegyverek ropognak.

Felmegegyek egy magas hegyre,
Annak is a tetejére,
Onnan nézek hazám felé,
Édesanyám háza felé.

Hazám, hazám, csendes hazám,
Bárcsak határod láthatnám,
Látom füstjét, de csak alig,
Hogy az égen lengedezik.

Édesanyám, gyűjts gyertyára,
Hazamegyek vacsorára.
Forralj nekem édes tejet,
Apríts bele lágy kenyeret.

Forralj nekem édes tejet,
Apríts bele lágy kenyeret,
Hadd egyek egy jó vacsorát,
Amit édesanyám csinált.

Albert Mihály 78 éves – 1972. június 16.

Katonaság – huszár – szerelem

Indulnak már a huszárok, kengyelben a lábok,
A dánfalvi büszke lányok sírva néznek rájuk.
Ne sírjatok én utánam csikdánfalvi lányok,
Nem lesz többé zsellérhuszár a kedves babátok.

Albert Mihály 78 éves – 1972. június 16.

Katonaság – hazatérés – kétely

Arrul alól kékbe borult az ég,
Az én babám most írja bús levelét.
Írjad, babám, írjad bús soraidat,
Hadd tudjam meg, mihez tartsam magamat.

Kitöltöttem három évet s hat napot.
Kapitány úr, szalutálni nem fogok.
Szalutáljon az a burkus reguta,
Kinek hátra harminchat kis hónapja.

Sárgára van a kaszánya befestve,
Harminchárom barna legény van benne.
Nézz fel, rózsám, a felső emeletre,
Három éve, hogy ott szenvedek benne.

Simon Károly kb. 25 éves – füzetből, Jasiban – 1953. augusztus 14.

1.Kodály Zoltán 1971. és Vargyas Lajos 1981.

NAP, HOLD ÉS A CSILLAGOK

Vécsey Gyula az 1970-ben megjelent Hargita Kalendáriumban *Miért esküdtek őseink a Napra, Holdra és a csillagokra?* címen közölt rövid tanulmányt a székelyek ősi hagyományairól. Több adattal bizonyította, hogy különösen Csíkban hosszú ideig erőteljesen élt a Nap-, Hold-, csillagokról szóló hiedelem még századokkal a kereszténység felvétele után is.

Egyik bizonyítéka a csíkdánfalvi temetőben talált fából készült fejfa, amelyen napkorongos felsőrészt helyeztek el. 1944-ben még lefényképezte, 1946-ban már nem találta meg.

Vécsey Gyula a fentiekkel kapcsolatban az ősi esküvésre is felhívta a figyelmet. Azt írta: „Hogy ezek vallási szimbólumok lehettek, azt megerősíti az a krónikás szöveg is, mely úgy szól, hogy Pekri Lőrincz székkapitánynak a székelyek a Napra, Holdra és a csillagokra esküdtek fel – jelül annak, hogy a pogány vallás kultusza hosszú évszázadokon keresztül megmaradt a kereszténység felvétele után.”¹

KAPURA SZEGEZÉS

A csíkdánfalvi Both István 1764. június 23-án közölte a Madéfalvi veszedelem kivizsgálására kinevezett Bünyenyítő Bizottság előtt, hogy 1763 nyarán a 72 éves édesapja figyelmeztette: a kuruc szabadságharc idején szokásban volt a kapuraszegezés. „A kurucvilágban minden embernek fel kellett vennie a fegyvert, és aki nem akart katonáskodni, azt a kapujára a lábánál felakasztották, és a talpát jól megverték.”²

Veress Dániel szintén a kapura szegezésről közölt adatot a *Rodostói csillagnéző* című művében. Zágóban Mikes Pál, Mikes Kelemen édesapja, aki Thököly Imrével menekült Plojestre, arra kapott megbízatást, hogy csapatával térjen haza Háromszékre, és űzze ki a németeket a székéből. Mikes Pál éjszaka Zágónba érkezett, és Jankó Boldizsárt, kire nevezte, kapujára felakasztatta.³

KARDRA ESKÜVÉS

Csíkdánfalvi nagyobb Albert Mihály 1762 októberében történt eseményt mondott el a határőrség szervezésével kapcsolatban: „Mikor anno 1762. október, generális báró Buccow Csíkba való létibe Csíkszeredára hitták az embereket, az említett generális úr eleibe, hogy ottan béesküdjünk, mű dánfalviak, szendomokosiak és madarasiak megindultunk Csíkszereda felé. Az úton pedig nem egyenesen a vár felé, hanem a delnei Szent János-templom felé mentünk, a szentdomokosiak vezetés bennünket, akik tudták, hogy a delnei pap, Páter Beke oda ki jött volt. Odaérkezvén ott találtuk a megnevezett papot, aki azt mondotta a népnek (az én jelenlétemben), hogy tegyük le a fegyvert, mert nem őfelsége parancsolja, hogy katonák legyünk [...]

Aval elmentünk a Szent János templomától Somlyóra. Ottan az emberek a somlyói klostrom közfalára kívül támasztották a fegyvereket. És a falu végén, a vár felé, Demeter János (aki Madéfalván megholt) éles kardjára tévén az ujjakat, egyenként odamen- vén, eskette meg az embereket, hogy azok, kiknek fegyvere vagyon, leteszik, akiknél pedig nincsen, soha fel nem veszik.”⁴

Ritkán hallani a magyar szakirodalomban a kardra esküvés hagyományáról, mégis egyik Háromszéken gyűjtött Kőműves Kelemen balladában ennek emlékét őrzik. A kőművesck kardra esküsznek azért, hogy az elsőnek érkező feleséget megölik, és vérével állítják meg Déva várát:

Hallgassatok ide, tizenegy kőműves,
Ennek más a jele, mer e nem áll meg most.

Húzzatok tü kardot, húzzatok tü kardot,
Esküdjünk meg arra, esküdjünk meg arra,

Kinek felesége hamarabb ideér,
Annak vegyük vérit, annak vegyük vérit,

Avval ótsunk meszet, avval ótsunk meszet,
Avval rakjunk falat, avval rakjunk kőfalt.⁵

PÜNKÖSD

Egyik érdekes pünkösdi népszokás leírását 1908. június 7-én Ágner Béla közölte. Ebben az ismertetőben az akkor még élő csíkdánfalvi ünneplést írta le. „Legtöbb eredetiséget a következő csíkdánfalvi szokásban látok. Pünkösöd vasárnap délutánján két legény felöltözik álarcos, nagyszakállú, papírcsákójú, rongyos ruhájú embernek. Az egyiknek egyik kezében nagy boton zacskó van a pénz befogadására, másikban kampóbot, mellyel a szembejövőket akasztja meg. A másik legény meg korommal teli kannát hordoz. Utóbbinak derekán és nyakán »külük« (kolompok) vannak, a másiknak meg csengettyük. Nagy szénás szekerre telepednek. Az ökrök szarváról piros pántlika csüng le, a szekérbe zászló gyanánt piros kendőt lobogtatnak, a szekér előtt is vígan »külüz«-getnek (kolompolnak) s a szekeret kísérő legények énekébe belevegyül a cigányok muzsikája. A nagybögőt a leányok piros–fehér–zöld pántlikával ékesítik föl. Így járnak házról házra, pénzt vagy szénát kérve. Ha nem adnak a nótázó legényeknek, akkor a kormos bekormozza a fősvényt. A mulatságnak itt is tánc a vége.”⁶ Bizonyos motívumaival kapcsolatba hozható a fentiekkel a tőlünk távol eső helyről leírt szokás, amelyet Bálint Sándor közölt. Ott az „obszitos katonák közül választották a múlt században (XIX.sz.) a pünkösdi királyt”. Ez a király nem ló- vagy más verseny győztese, hanem a legények maguk közül választották, s sovány lóra, gebére ültették, álarcot, papírkoronát tettek fejére, oldalára kardot kötöttek, kezébe fokost tettek, tarka ruhába öltöztették. Kíséretéhez szintén álarcos főurak, udvari tisztségviselők tartoztak. Vidáman vonultak át a falun, s útközben hamuval telt fazékkal, törött, rossz edényekkel doboltak a falu lakói. A tréfás, zajos ünnepség bállal fejeződött be, s a királyság csak egy napig tartott.”⁷

A huszárok huszárkirály választásának emléke a XVI. századig nyúlik vissza. Balassi Bálint *Áldott szép pünkösödnek gyönyörű idejé-ről* írt híres versében az ünnepet katonaként dicsőítette:

Neked virágoznak bokrok, szép violák,
Folyó vizek, kutak csak neked tisztulnak,
Az jó hamar lovak is csak benned vigadnak.⁸

A huszárok körében oly tartós hagyománya alakult ki az ünneplésnek, hogy még a XVII. században is huszárkirályt választottak az ezredekben. Ez a királyság is egy napig tartott. Csupán megjegyezzük, hogy a határország megalakulása után, 1764-től a Sepsiszentgyörgy központtal szervezett, későbbi 11. számú Württemberg huszárezred 2. századának központja Dánfalván volt.⁹ Hogy kapcsolódott-e a fennmaradt szokás ezen tényhez, bizonyítani nem tudjuk.

Ágner Béla 1908-ban egy másik csikdánfalvi szokást is leírt, amelyet kapcsolatba hozott a pünkösdi királyjárással:

„Ez a kéregetés egy más alakú pünkösdi királyjárás csikdánfalva és Gyergyószentmiklós körül. A legények kettős sorba állanak: elől megy egy legény hatalmas rúddal. Minden két legény vállára egy harmadik áll föl. Az első egy hosszú rúdba kapaszkodik, a többi meg az előtte menő kabátjába. Ez a furcsa menet hosszú sorban járja a falut. Természetesen lecsnek, dévajkodnak a kisérők nagy vígságára. Rendesen »Akkor szép az erdő, mikor zöld« kezdő dalt éneklük.»¹⁰

Ezen szokásra emlékezett Albert Mihály is 1974. június 26-án Dánfalván, de nem hozta kapcsolatba a pünkösdi királyválasztással. Albert Mihály 1894. május 5-én született, tehát az előbbi leírással egyidőben volt 14 éves. Maga is részese volt hasonló játéknak.

Dánfalva egyik tizeze Oltfalva, amely hosszú ideig külön falu volt. Az ottani gyermekek tavasszal a Tanorokban játszottak: „Csináltunk ilyen malomkereket, úgy, hogy egymás vállára felálltunk, két ember így egymás mellett vót, a harmadikat, elől egy-egy rúddal ott vót, a legelső fogta, felállott ide, a kettőnek a vállára, s a rudat így fogta, s akkor jöttünk ide, onnat a Tanoroktól ide, Antal Józsihoz, s itt szálltunk le. Itt aztán egy tisztelet vót, kik a lovak vótak, akiknek a hátán álltunk... malomkerekek...

Kettő egymás mellé állt, egy elől vót, egy jó kemény ember, keménynek kellett legyen, me ugye, rúd vót a kezibe. Vállunkra egy másik jó kemény ember felállott, annak is keménynek kellett legyen, aztán álltak többen, majdnem, mint egy raj a katonáéknál, aztán úgy öt-hat-hét, mikor mennyi fiatalság vót, hosszú es vót. Mikor ide kijövődött, itt egy beszéd tartatott, s aztán vót, Karika Pál Jánosnak hívták, ez egy jó mókás ember vót.

Ez [a játék] vasárnap s nagy ünnepnapokon, mikor húsvét s efféle vótak.

Csináltak máshelyt es, mü csak itt, oltfalviak vótunk. Odale, Városba [Dánfalva másik tizeze] es vót, úgy hitták, Jádzókert, hát azoknak ott vót. A felszegieknek biztoson Selymék valamelyik végibe vót, met olyankor száraz hely kell az ilyennek.

Vótak ott katonaszolgált legények es. Milyen kemén vót a banda... Vótak olyan kemén emberek, hogy... kiválasztották, hogyhát, ha gyenge vót alól a kocsi, olyant nem tettek, me ugye kijöttek ide az országútra.

A játék folyt ott a Tanorokba, úgy estefelé forma, s akkor, mikor má, mielőtt vége szakadt vóna, az előtt má a malomkereket megcsinálták, malomkerekek vót, s akkor jöttünk, de énekszóval:

Asztalomon tenta, penna, papiros,
A babámnak egy levelet írok most.
Írok én neki oly szomorú levelet,
Ha a szíve kőből van is, megreped.

Aztán a végibe:

Látod, babám, látod azt a nagy hegyet,
S látod a hegy tetején a jegenyét,
Mikor az a jegenyefa kivirít,
Kedves babám, akkor leszek a tiéd.

A pütkösi ünneppel, a hozzá fűződő népszokással kapcsolatban első adataink 1594-ből valók, amelyek elnevezéseikben kötődnek a pütkösi népszokásokhoz. 1692-ből ismeretes egy csiki, mégpedig kozmási feljegyzés a királynéválasztás tilalmairól, amely szintén kapcsolódhat a pütkösi szokásokhoz: „Elcitol fogva régi időben is mindenkor tilalma volt a sátoros ünnepeken való táncolásnak, királynéasszony ültetésnek, mely pogányoktól maradt szokás ezután is tilalmas”.¹¹

A régi ünnepek a tavasz köszöntését, a termékenység elősegítését jelentették, amely szokások az idők folyamán különböző népeknél sok változáson mentek át, de a legtöbb helyen valamilyen formában mindig fontosnak tartották ősidők óta megtartását. Mivel pogány szokások voltak, az egyház tiltotta megünneplését, amint a csikkozmani tiltásból is kiderül. Bálint Sándor pedig az átalakulás folyamatára utal:

„Az egyház, ha nem is tudta teljesen kiirtani, keresztény tartalommal iparkodott megtölteni őket”.¹²

A csiksomlyói búcsúnak fontos hagyománya alakult ki. Pütkösdkor kezdetben csak a csiki katolikus falvak lakói gyűltek össze Csiksomlyón, mára már tán vallástól függetlenül a magyarság találkozóhelyének is szokták nevezni.

A pütkösi búcsút évente május 10-e és június 13-a között tartották, húsvét ünnepétől számított ötvenedik napon. Maga a szó a görög pentekosztészből ered, és ötvenediket jelent.

1566-ban János Zsigmond elrendelte, hogy Csik-, Gyergyó-, Kászonszéknek is unitáriusnak kell lennie. Amikor szavának nem találta foganatját, Udvarhelyen megkezdte, és sikerrel valósította meg a hittérítést. Csik következett volna. A híre a székek papjai ellenállásra biztatták a lakosságot. Kezdeményezője István gyergyóalfalusi pap volt. Biztatására a csiki falvak lakói keresztetkét víve vonultak Csiksomlyóra a Boldogságos Szűz szobrához, hogy segítségét kérjék; könyörgő körmenetet is tartottak, majd szembeszálltak a támadó sereggel, s a csikiak a királyi hadakat megfutamtították. A visszatérő székelyek zöld ágakkal érkeztek Somlyóra, és ünnepelték a győzelmet. Ettől az évtől számítják a csiksomlyói pütkösi búcsú rendszeres megtartását. Újabban több adattal bizonyítják, hogy a búcsú megtartása nem kapcsolódott a János Zsigmond elleni harchoz.

Feljegyezték, hogy 1780-ban a körmeneten 9900-an vettek részt, és a templomban is még mintegy 3000-en maradtak. A csikiak mellett felsorolták a háromszéki, udvarhelyi falvakat is, ahonnan keresztikkel érkeztek a búcsúra. A Csikból felsoroltak között találjuk Nagyboldogasszonyfalvát is, amelynek részét képezték a dánfalviak, mivel ekkor még közös egyházközséget alkottak.

A XX. században már oly nagy tömeg gyűlt össze, különösen az 1940-es években, hogy az első falvak „keresztaljai” már megkerülték a Kis-Somlyó hegyét, amikor az utolsók, rendszerint a csángók, még el sem indultak. Egy bizonyos ideig 25 000–30 000 felvonulót tartottak nyilván. A 90-es években 200 000-et is meghaladó tömegekről beszéltek. Új, egyszerű kezdeményezés a Nostalgia vonal indítása Budapestről Csiksomlyóig, 2010-ben immáron harmadszor. Kitérő is kapcsolódik hozzá: utasai ellátogatnak Gyimesbükkre, az egykori határállomásig, az érkező vonatról a búcsú látogatói 2009-ben kisebb csoportokban

leszálltak a felcsíki falvakban, ahol a lakosság vendégül látta, majd másnap, szombaton indultak Somlyóra. Felemelő érzés volt látni azt is, ahogyan Csikban fogadták az érkező vendégeket minden állomáson.¹³

A búcsúval kapcsolatban két dánfalvi vonatkozást is meg kell említenünk. Az egyik: Gyergyóból csütörtökön reggel több „keresztalja” is elindul hazulról, és a Hargitán keresztül, az úgynevezett Gyergyói úton estefelé érkeztek Dánfalvára. Amint az erdőből a község irányába kiindultak, a templom tornyában figyelő gyermekek jelére kezdtek harangozni, s mindaddig szóltak a harangok, amíg a már hagyományosan kialakult gazdák csüreibe meg nem érkeztek. Másnap, pénteken indultak tovább Somlyóra, szombaton részt vettek a szentmisén és a körmeneten, majd vasárnap vagy hétfőn tértek haza, ahol a falvak végén már várták az otthonmaradottak.

A másik dánfalvi vonatkozás: szombaton reggel gyalog indultak a község lakói. A kikerülés kezdése előtt megérkeztek a kegytemplomhoz. A 20 kilométernyi utat többnyire mintegy négy óra alatt tették meg, majd a körmenet után a megszokott helyen, csürben, ismerősöknél aludtak, vasárnap délelőtt indultak haza. Az Olt hidja mellett őket is várták az otthoniak. Időközönként a fúvószenekar, a rezesbanda is elkísérte a keresztalját. Amikor 1949-ben eléggé feszült hangulatban zajlott a búcsú, hisz híre járta, hogy Márton Áron püspök ellen merényletet akarnak megkísérelni, vasárnap délelőtt a hazainduló keresztaljának a templom előtti nagy téren összegyűltek egyszerre a dánfalvi fúvószenészek a *Székely himnuszt* kezdték fújni. Befejezésekor a nagy tömeg dermedten hallgatott még jó ideig, mintha valamely jelre várt volna, majd fokozatosan elindult különböző irányba egy ideig búcsút véve a hasonló ünneptől. A következő évben már motorkerékpár-versenyre hivatkozva tiltották meg a somlyói búcsút, s bár kisebb csoportok továbbra is megjelentek, de hivatalos engedélyezésére csak 1990-ben kerülhetett sor.

A csíksomlyói búcsú történetét korábbi időkre is visszavezették. 1444-ben IV. Jenő pápa által keltezett levélből tudhatjuk, hogy csíksomlyón a „templomot újból kezdték építeni”, ahol régóta már „a híveknek sokasága szokott összejönni ájtatosságnak okából, és gyakorta nem szűnik odagyűlni”.

A pápai levél arra is kitért, hogy akik a „templomot évente a mi Urunk Jézus Krisztus Anyjának Sarlós Boldogasszony ünnepét megelőző déltől másnap estig ájtatosan meglátogatják, valamint az építés befejezéséhez, a templom fenntartásához [...] segítő kezet nyújtanak, a rájuk váró bünbánati elégtételtől jelen levelünk által kegyesen 7 évi búcsút engedélyezünk a mostani időtől örökre tartó jövőre szóló érvénnyel.

Kelt Rómában, Szent Péternél, az Úr megtestestüléseinek 1444. évében január 27-én, pápaságunk 14-ik évében”.¹⁴

Daczó Árpád nemrég megjelent művében még mélyebb gyökereit mutatja ki a csíksomlyói búcsúnak. Azt bizonyítja, hogy a napba öltözött Boldogasszony-szobor sokkal régebbi emléket őriz, mint ahogyan azt eddig gondoltuk. Megállapítása, hogy a keleti népek megünnepelték az aratás kezdetét. „Mezopotámiában [...] Babának, a Földanyának, a népe kenyérére gondoskodó, jóságos istenasszonynak volt akkor az ünnepe.

A magyarok és a velük rokon népek Keletről hozták magukkal ezt a szokást, és itt is gyakorolták. Ennek pedig, tehát a Földanyának, itt a Kárpát-medencében – úgy néz ki – Csíksomlyó volt az egyik fő kultikus helye. Hogy ezt a népi szokást is megszen- telje, azért a kereszténység erre a napra tette az aratással kapcsolatos Mária ünnepet!”

Mindmáig hagyomány, hogy a búcsúra összegyűltek, különösen a moldvai csángók pünkösdi hajnalán a Kis-Somlyó hegyén az úgynevezett Salvator-kápolnához [üdvözítőt

jelent] gyűlnek, hogy napkeltekor csodás látványban részesülhessenek. Ezt a kápolnát, úgy vélik, Szent István király építtette 1002-ben, amikor az erdélyi fejedelmet, Gyulát legyőzte.

Ide gyűltek az ősök is, e kultikus helyen találkoztak az ezen hagyományt őrző székelyek is. Bizonyára még sok kérdést kell tisztázni ezzel kapcsolatban az elkövetkező időkben.

A somlyói napkeltét néző gyülekezettel kapcsolatban mondotta el a dánfalvi Albert Mihály fogsága élményét. 1974. június 26-án: „ott láttam, ahol vótam fogságban, Oroszországban, még a kirgiszek, illetőleg a szardok, az az elnevezések nekik. Aztán hogy más nevezések van-e, nem tudom. Azok a Nappal szembe állottak, és akkor lehajoltak a földön, és ott, ott valószínű imádság vót az, me úgy hallott, hogy valamit mormolnak. Amikor a Nap jött fel, akkor. Ez az ők vallások vót nekik, mert ez valóságos vallások vót nekik, ennek a szardoknak”.

Mások azt is elmondották, hogy pünkösöd hajnalán a felcsíkiak is kimentek a Salvator-kápolnához. „Elmentünk pünkösdkor a búcsúra, mikor a nap felkelt, mindig odaállottunk, valami jeleket láttunk, ott Somlyón, a Jézus-hágóján, valami olyan különleges jeleket láttunk. Csak ezt pünkösöd napján láttuk, más napokon es neztük, de azt nem láttuk soha, mint pünkösöd napján reggel napfeljöttkor.

Mű es ezt a gyergyóiaktól, idegenektől hallottuk, s tanoltuk, s mentünk így oda, a tető”.¹⁵

A csíksomlyói napnézést, különös jelek látását, pogánykori maradványát Vécsey Gyula is tárgyi emlék közlésével erősítette meg, miután több csíki adattal bizonyította a Nap, Hold, csillagok ősi kultuszának hagyományát a csíki falvakban. Vécsey Gyula „a csíksomlyói templom kórusfeljárója előtti folyosórésznek egyik íves bolthajtása alatt – tiszta napszimbólumnak 2-szer 12-ös ékes tagoltsággal” egy faragott köre akadt, amelyről a kolostori hagyományt is közölték vele: a Nagy-Somlyó tetejéről, a pogány áldozati helyről, költöztették a somlyói barátokhoz, amelyet a valamikor Nagysomlyón székelő, úgynevezett fekete barátoktól vettek át, akik közölték, hogy a székelyek megkövetelték azon kö megőrzését „mint az ősök emléké”, s bár a ferences barátok a kérést nem tartották bc, de ha főzőkályha támasztékeként megőrizték, míg Bíró Benedek, volt rendfőnök, mai helyére nem tetette. Ennek a kőnek még egy fontos értékét közli Vécsey Gyula. A „kétszer tizenkettes beosztásával az alkalmazott asztrológiára, csillagjósolás tudományára utal a csillagkultusszal kapcsolatban”.¹⁶

SZOLGÁLÓK LÁTOGATÁSA

A századforduló nemzedéke még átélte, de a későbbiekben feledésbe merült az a szokás, amely szolgálók csoportos látogatását jelentette. Az 1880–1890-es években különböző újságokban többször is írtak arról, hogy a csíki, többnyire asszonyok tömegesen meglátogatták a Brassóba szolgálónak elszegődött lányait. A látogatás időpontja aszerint változott, hogy mely vasárnapra esett pünkösöd ünnepe. 1893. május 26-án azt írták, hogy „ünnep első napja a viszontlátás örömeinek van szánva”.¹⁷

Nem ismerjük ezen találkozási lehetőség kialakulásának időpontját, de régi, ősi szokásnak említik később, 1900-ban is. „Hagyományos ősi szokás az is, hogy így pünkösöd táján felkerekedik a sok csíki asszony, felpakol a tarisznyájába mindenféle hazulról való jókat, és megy meglátogatni a leányt”.¹⁸

A találkozásra minden esztendőben a meghatározott napon került sor, hisz Csíkbán minden faluban pontosan tudták, mikor kell indulniuk, hogy a szokáshoz híven találkozzanak gyermekükkel. „Miként minden esztendőben, mikor közeledik a piros pünkösöd ün-

nepe, felkerekednek a csiki asszonyok, előveszik a tulipántos ládából a csipkés fekete csepszet s az ünnepi szőttest”, és indulnak Brassó városába.

Minden faluban a szolgálonak állt leányok szülei, hozzátartozói „társaságokba állva megfogadják a szekercst, ellátják magukat úti pogácsával, mézes-köményes pálinkával, s indulnak tíz-tizenkettenként egy szekéren Brassóba, meglátogatni a leányt”.¹⁹

„Míg is várja a csiki asszony, hogy a pünkösöd napja közeledjék, ez az idő az, amikor száz meg száz anyókából álló karaván húzódik gyékényes, csengős szekereken faluról-falura brassó felé.”²⁰ Körülbelül megjelölik a szekerek számát is: „a gyékényes szekerek százával vonulnak Brassóba, s a karavánban sok száznyi csiki asszony siet meglátogatni a leányát vagy leányait, akik a Cenk alatt levő városban szolgálnak. Ünnepszámba megy ez a látogatás úgy az anyák, valamint a lányok részéről, minthogy éveken keresztül csak pünkösdkor látják egyik a másikat, s ilyenkor aztán mindenik szolgálóleány felhasználja a konvenciók szabadságát, hogy a falujabeliekkel együtt pacérozzék a brassai nagy álén.”²¹

A fenti adatok is azt bizonyítják, nem tévedünk, ha legalább ezerre tesszük a Brassóban szolgáló csiki lányok számát: „ott van szolgálatban ezernyi csiki leány a vén Brassóban, ahol nagyon keresettek a csiki szolgáltók”.²²

A látogatás örömet néha a pünkösdkor szokásos eső annyira szomorítja, hogy a városban „alá-fel”-járás, a „pacérozás”, a piacon a „tereficselés” helyett a gyékényes emyő alatt húzódnak meg. Ilyenkor csak emlékeznek arra, hogy előző éveken „csupa székely leány és asszony nyüzsgött”, „a nagy promedán kömyékén örvendezve egyik a másikának, mert már karácsony óta nem látták egymást: anya és leánya.”²³ De az is előfordult, hogy éveken át csupán e néhány napon találkozott a szolgálóleány szeretteivel.

A viszontlátás örömei között a városban és az otthon történt dolgok kibeszélése jó érzéssel táplálja a találkozás napjait. Néha egy-egy legény, de az anya mellett a szolgáló húga, néneje, valamelyik rokona is részese ennek a látogatásnak. Néhány nap után a látogatók búcsúznak a lányoktól. Sok könny, jó tanács, biztatás, figyelmeztetés után indulnak haza a szekerek „Csikország felé”, majd sorba betérnek falujukba, a dánfalviak Dánfalvára, s azután még napokon át a család, a rokonság, barátok, ismerősök, falustársak között arról beszélnek, mit láttak-hallottak a nagyvárosban, milyen körülmények között él lányok szeretteiktől távol.

Miért is mentek a csiki lányok a nagyvárosokba szolgálni? Azért, mert a nagyszámú családok nem tudtak megélni a csiki földből. Volt, aki elvándorolt, aki ideiglenesen keresett munkát más vidéken, akár más országban, aztán hazatért, de számosan maradtak végleg távol, többségük Moldva és Havasalföld nagyobb városaiban.

A Nemzeti Társalkodó 1836-ban megjelent számában régi eltávozásokról írak: „Székelynek szabad hazájából kiköltözni (Siculis libere emigrat) – ez áll az 1555 dik esztendőben összeállított ’s Dobó István és Kendi Ferenc erdélyi vajdák, székely ispányok által megerősített székely törvények közt, s ezen szavakból bátran azt következtetni, hogy Székelyek közül nemzeti lételöknek 1555. előtt lefolyt időszakban is történtek kiköltözések; mert itt szabadság van határozva a kiköltözésre.”²⁴

Teleki Domokos 1796-ban megjelent művében azt közli, hogy a Gyimesekben még kevesen élnek, akik többnyire székelyek, de akik Moldvából érkeznek oda, azok is székelyek, az utóbbiak korábban távoztak a Keleti-Kárpátokon át, de a hegyen túl is találni székelyeket: „Moldvában ilyen kivándorlottak, kivált székelyek igen sokan vagynak, és nevezetesen ezen utolsóknak két nagy falujuk is nagyon. Amely öt magyar falut telepí-

tettek Bukovinába, az is mind olyan kivándorlott magyar és székely lakosokból áll, kiket oda összevontak”.²⁵

Adatok sokaságát sorakoztathatnók fel arról, hogy különböző körülmények között: katonákként, politikai üldözöttekként, máskor szárazság, éhség miatt, a jobb megélhetés reményében is a csiki székelyek mikor, milyen körülmények között voltak kénytelenek elhagyni szülőföldjüket.

Bár kevesebb időre, de a szülőföld elhagyására kényszerültek azok is, akik távoli helyekre szolgának, szolgálónak állottak. Nem használták a cseléd szót: a fiatalok szolgának, szolgálónak távoztak hazulról. Bizonyíthatjuk, hogy a Sóvidéken is hasonlóképpen vélekedtek.²⁶

A szolgaság, de különösen a szolgálóság legtöbbször tisztességet, megbecsülést, több tudás szerzését, szorgalmat jelentett. Aki több ideig volt szolgáló városon, az többet is tudott, mint az otthonmaradottak: jobban sütött-főzött, sokat hallott a világ dolgairól, belelátott a városi élet fejlettebb voltába, szorgalmával, kitartásával helytállt a városi követelmények között. A falvakban úgy tekintettek rájuk, mint akik különbek a többi lányoknál.²⁷ Elsősorban a szegények, a sokgyermekes családok lányai mentek szolgálni, de gyakran a gazdagabbak is hosszabb-rövidebb időre. A szegényebbek különösen azért, hogy szolgálóságuk idején összegyűjtsék a férjhezmenéshez szükséges staférun g jelentős részét.

Legtöbbször 3-4 évet szolgáltak, de voltak olyanok, akik 6-8 esztendő is eltöltöttek városon. Megkedvelték a felfogadó családok, szinte nélkülözhetetlen hozzuk tartozónak tekintették, s gyakran még azután is meglátogatták szülőfalujukban, miután hazatérve férjhez mentek, s családos-gyermekes asszonyok lettek.

Bukarestben szolgáló székely leányról írt Barabás Miklós, aki 1831–1833-ban tartózkodott Havasalföld fővárosában: „Az egész Rajmond család igen művelt volt – írta önéletrajzában –, a kisasszonyok, sőt anyjuk is az oláh és a modern görög nyelven kívül ... jól tudtak franciául, olaszul, sőt magyarul is elég jól beszéltek, mely utóbbit a magyar cselédektől és dajkáktól tanulták el. (Sok székely cseléd volt Bukarestben, mert jól fizették őket, s jobb hasznukat vették, mint a cigány vagy oláh paraszt cselédeknek; így aztán sok bojár és katona tudott többé-kevésbé magyarul.)”²⁸

Korábbi évszázadokból is ismerünk adatokat székelyek kivándorlásáról; fejedelmi kedvezőtlen intézkedések következtében a XVI. században, majd a székely felkelés kegyetlen megtorlása miatt 1562-ben, amikor a székelyek szabadságvesztése és jogfosztása következett.²⁹

A kuruc szabadságharc idején kétszer is menekülnek nagyobb számban székelyek a Gyimesi- és Ojtozi-szoroson Moldvába és Havasalföldre; az 1705. évről írták, hogy az „erdélyi kinn lévő főrendek, nemesek feleségestől, gyermekestől ki Moldvába, ki Havasalföldre, ki Máramarosba, Magyarországba, Törökországba elbukdosott”. De 1707–1711. években szintén nagy számban menekültek a székely kurucok a Keleti-Kárpátokon túlra.³⁰

Következett az 1717–1718-as szárazság, majd esőzés, amikor Csíkból számosan más vidékre menekültek. És ebben a században ismét újabb csapást jelentett a székelysége, elsősorban Csíkra és Háromszékre, a határország szervezése, amikor már az előkészítés idején 270 családfő hagyta el otthonát, követve őket az átjárókon és titkos ösvényeken olyanok, akikről pontos kimutatást nem készítettek, aztán 1764. január 7-ét követően legalább még 640 család távozott, akik közül idővel néhányan hazatértek, de a legtöbbször bizonyos ideig Moldvában maradtak, később jelentős részük Bukovinában telepedett le.³¹

Az egyik jelentésben, miután már említették a határok őrizőit, s azt, hogy a csíkiak naponta távoznak Moldvába, példaként azt írták: „Alázatosan repraesentálom Mél-tóságos Generális Uramnak, hogy szintén ezen órában jötenek valami 40-ig való csíki limitrophus katonák [a katonaságot elfogadó, az erőszakosan szervezett határőrségre felesküvő] egész szekérrel bágáziástól s vagyon közöttük csak ifjú legény 18, madéfalviak; a többi pedig a körül való falukból valók, s azt mondják, hogy itten, a sáncon akarnak bémenni, s ahol bémentek a csugesen, az ottan lévő strázsák elszaladtak, egyik Zöld Mátyás volt.”³²

És a kivándorlás különböző, de kényszerítő indokok miatt folytatódott tovább a XIX. és XX. században is. Orbán Balázs írta 1869-ben: „A természet adományainak ezen gondatlan elhanyagolása, a föld kincseinek ezen tekintetbe nem vétele okozza aztán, hogy Csíknak felszaporodott népessége otthonjában tevékenységi tért és foglalkozást nem kaphatván, munka után menve vidékekre elvándorol. Midőn a kaszálás, cséplés korszaka bekövetkezik, akkor Csík férfi népességének fele karavánokban vonul a megyékbe munkát keresni, mit, mivel nagyon jó dolgúak, szorgalmatosak, kapnak is. Ekként vándorolnak el messze vidékekre a nők kukorica-kapálás- és aratáskor, s kik nyugatra tartanak, azok a munka végeztével vissza is térnek tűzhelyükhöz, de sokkal veszélyesebb a munkakeresőknek kelet felé áramlása, mely mindig künnmaradókat, s mi több – áldozatokat hagy maga után.”

A Bukaresttől 8 kilométerre fekvő Chitilán működő cukorgyárban 1881-ben 600 munkás dolgozott, legalább fele erdélyi s mintegy 200 székely, akik a jobb fizetés reményében mentek át a határon, azonban az egyezség szerinti összegnek csak felét fizették ki.³⁴ Ugyanennek az évnek első felében hivatalos kimutatás szerint csupán Csík megyéből útlevelel 1194 férfi és 155 nő utazott Romániába – munkára, akikről azt írták, hogy visszatérnek.³⁵

Három adatot közlünk Csík lakosságáról:

1721:	33 491
1850:	92 449
1930:	157 748

Az első esetben valamivel több mint 100 év alatt majdnem háromszorosára, míg a következő közel 100 évben még duplájára sem emelkedett a lakosok száma, mégis egyre fokozódik a túlnépesedés.

Csíknak 1938-ban a lakosság 29%-a „mezőgazdaságon kívüli jövedelemre utalt”, s ennek eredménye, hogy a „népfölösleg állandó ütemben vándorol a megszokott útvonalakon”. A továbbiakban Venczel József írta, hogy a népesség Csíknak „30 százalékkal emelkedett, s a viszonylagos túlnépesedés következményeképpen negyedszázazer lélek elhagyta a megye területét”, akiknek egyik része napszámosként dolgozott, másik része szolgának állt, harmadik része pedig végleg kitelepedett.³⁶

Ha tovább szűkítjük a csíki adatokat, akkor megállapíthatjuk, hogy Szentdomokos, Szenttamás, Jenőfalva, Karcfalva, Dánfalva lakói közül 1869 és az 1930-as évek között „mintegy 6000-re tehető az elvándorlók száma”.

A jobb tájékozódásért érdemes egy pillantást vetnünk más országok népszaporulatának néhány adatára is. Svédországban az 1000 lélekre jutott természetes szaporulat 1924-ben 5,8, Franciaországban 1,5 Japánban 12,6, Romániában 14,1, Magyarországon 6,5, Erdélyben 8,6, Csíknak pedig, az egész megyét tekintve, minden fenti számot felülmúlóan 15,5, de az előbb említett öt községben 22,3 – jóval több az említett országokénál. Ez a szám a későbbiekben már 10,0-ra csökkent, de még mindig meghaladta a romániai 9,6-ot vagy az erdélyi átlagot, az 5,2-öt, nagyon közel maradva az

átlag Csíkhöz, a 9,9-hez. Mintegy összegezőként Venczel József így fogalmazott: „falvaink évente százakat dobnak ki a nagyvilágba – bolyongónak, iparosnak, kültelki munkásnak, napszámosnak, cselédnek”.³⁷

Ha csak Dánfalva természetes szaporulatát vesszük figyelembe, megállapíthatjuk, hogy 1800 és 1935 között 11 763 gyermek született. A tízévenkénti születés két szakaszát követve 1800–1809-ben 532, 1900–1909-ben 1149, valamivel több a kétszeresénél.

Tovább haladva: 1800-tól 1935-ig tehát 11 763 gyermek született e faluban, meghalt 7662 ember, ami azt jelenti, hogy 135 év alatt Csíkdánfalván a természetes szaporulatnak 4101-nek kell lennie. Ennek ellenére 1929. szeptember 25-én 2844 személy lakott a községben.³⁸

1929. szeptember 25-én a legtöbb családban, 102-ben, már 2 gyermek született, 25-ben 6, majd 1-ben 10. Ekkor összesen 472 család volt Dánfalván.³⁹

A földterületek összessége a lakosság arányához viszonyítva s ebből következően a viszonylagos túlnépesedés eredménye volt, hogy Dánfalváról évről évre nagyobb számban indultak, különösen a lányok szolgálatot keresni.

Ha kissé visszatekintünk a történelmi adatokra is a szolgák, szolgálók sorsával kapcsolatban, megállapíthatjuk, hogy már az 1500–1600-as évekből számos feljegyzést találunk arról, hogy Erdély különböző területein miként éltek szolgák, szolgálók. Egy időtől kezdődően hivatalból megszabták azt is, hogy mennyi bért szabad fizetni a szolgálatba állóknak, s annak betartását szigorúan megkövetelték mindkét fél részéről.

Azok, akik szolgálónak készültek, kevesen maradtak saját falujukban, legtöbbször közeli városokba szegődött el. A dánfalvi leányok közül kevesen Csíkszeredában, Sepsiszentgyörgyön is elhelyezkedtek, de legtöbbször Brassóban szolgált. Trianon előtt és 1940–1944 között sokan találtak gazdára Budapesten, de már ebben az időben, majd a 90-as évektől kezdődően Bukarestben is.

A Brassóban szolgálatot kereső csíki leányokról írták 1885 januárjában: „A cseléd-ségnek tegnap volt szent „alásfel” napja. Egyebet sem lehetett az utcákon látni kisírt szemű szolga és szolgáló népet, amint egymástól búcsúzkodtak. Hogy a cókmozót annál könnyebben lehessen az új gazdához szállítani, a szülők is bejöttek faluról, s gyönyörűség volt nézni, mint számoltatják magzatjaikat a megtakarított summa és jó nagaviselet felől. A becsületes, jó magaviseletű cselédek itt maradtak, a rosszak és megbízhatatlanok Bukarest felé vándoroltak, a székely lányok Eldorádójába.”⁴⁰ Azért lehetne vitatkozni ezen a megfogalmazáson! Csupán csak annyit fűzünk hozzá, hogy egyoldalú, bizonyos fölényességet sugalló megállapítás a határon túl kerülő székely lányokról.

Bukarest mellett más romániai városba is eljutottak a székely lányok. Galacot említve írták: „a székely lányokon kapva kapnak az oláh uraságok, mert csinosak, formásak és alkalmazkodóak”.⁴¹

Sodródtak néhányan az élet elvetésének örvényébe is, megtörtént a „golyahozta kis batyú” érkezése is, azonban ez csak a ritkább esetek közé tartozott, hisz többségük szorgalmával, tisztességével, pontosan végzett munkájával dicsőséget szerzett családjának, falujának is, a kislányként, alig 10–13 évesen kezdett nagy felelősséggel járó feladatának jó elvégzésével. Inkább úgy tekinthetünk ezen hírekre, mint az olyan történetekre, amelyeket a hírhozók, alig várva az újabb eseményre, lehetőleg felnagyítva, kissé általánosítva is, gyorsan megírnak, de 100–200-ról nem szólnak semmit, mert ott különösebb érdekesség nem történik, csupán annyi, hogy a szolgálók mindenki meglegedésére végzik mindennapi feladatukat.

Azt is mondtuk, hogy sok esetben a szolgálólányt családtagnak tekintették, más helyen viszont a lehető legtöbbet követeltek tőle.

Duka János egyik könyvében a szolgálókról is található anekdota: „A felcsíki falvakból sokan mentek szolgálni mindenfelé, de elsősorban a nagyobb városokba, hogy a lányok meg-

szerezzék a „staférunjukat”.Egy dánfalvi asszony is elvitte a leányát Brassóba, ahol a nagysága így bízta az aggodalmaskodó édesanyát:

Nálunk a cselédnek
igen jó dolga van.
Kenyér a kredencbe,
kulcs a zsebembe,
mikor akarsz, akkor vágatsz belőle!

Ezzel a humoros mondással szokták példázni Csíkban a cselédek jó sorsát.⁴²

HÓGATÁS

Építettem egy kicsiházat[az erdön] s a marháknak egy szint külön, mert a medvék s a vaddisznók jártak borzasztóan, úgy, hogy a lovakot különösen nem tudtam ott megtartani, bé kellett éjjelre rekeszteni, s ennek adtam, s úgy vótunk.

Kaszáltunk, s a tüzek égtek mindenfelé. Eszembe jut ez a Antal Áron izeje, hogy a Pálokról s rókákról, hogy má a hógatás is belé vót írva az ő cikkibe, amit írt, kezdek hógatni: hóóóó–hóóóóóó! Úgy, má úgy körülbelől 9 óra vót, este, vagy még több es lehetett. S megszólal a hóóóóó az Égés-tetőn, s meg Kocsis-tetőn, s meg Medvegödörbe, s mindenfelé, s úgy ment ez a hógatás ide. Úgy béhoztam vót ezt a hógatást, me addig nem vót, hogy egészen, azt hiszem, hogy öt-hat évig es, még házasember vótam, akkor es... De azt hiszem, még ehíszte még tíz évesnél is több házas ember vótam, még akkor es, mikor kimentem, s ott kaszáltunk, s este megkezdtem, s ez ment úgy, hogy egész mindenfelé, mintha parancsszó lett vóna. Én csak megkezdtem, s akkor mindenütt folytatták. Éjjel. De szép vót. Szép vót.

Albert Mihály 78 éves – 1974. június 5.

1.Vécsey Gyula 1970. 143.	22.Uo. XIII. évf. 82.sz. 1895. jún.1. 2.
2.Imrch István 1994.229.	23.Uo.
3.Veress Dániel 1972.11.	24.Nagy Ajtai Kovács István 1836. 390.
4.Imrch István 1994. 228.	25.Teleki Domokos 1993. 52–53.
5.Albert Ernő 1993. 164.	26.Barabás László 1995. 207.
6.Balázs Márton 1942. 50.	27.Uo. 211.
7.Bálint Sándor 1976. 337.	28.Barabás Milkós é.n. 214.
8.Balassi Bálint 1955. 55.	29.Demény Lajos 1976. 52.
9.Dr. Endes Miklós 1938. 211.	30. Csutak Vilmos 1993. 190–191.
10.Balázs Márton 1942. 50.	31.Jakab Elek 1878. 56.
11.Tátrai Zsuzsanna 1990. 175.	32.Nagy Ajtai Kovács István 1836. 2. félév. 400.
12. Bálint Sándor 1976. 336.	33.Orbán Balázs II. Csikszék 1869. 5.
13.Dr.P. Boros Fortunát O.F.M. 1994. 78–80.	34. – s. – f. Nemere XI. évf. 99.sz. 394.
14.Daczó Árpád (P. Lukács O.F.M.) 2000.23–24.	35.Nemere XI. évf. 84.sz. 1881. 333.
15.Uo. 26. és elmondta Petres Andrásné Péter Rozália, aki Csikmadarason született	36.Venczel József 1980. 42–46.
1904. szeptember 22 én – elmondta 1974. június 27-én.	37.Uo. 116.
16.Vécsey Gyula 1970. 144.	38.Uo. 77. és 83.
17.Székely Nemzet XI. évf. 76.sz. 1893. máj. 26. 2.	39.Uo. 84.
18.Uo. XVIII. évf. 83.sz. 1900. jún. 2. 2.	40.Székely Nép III. évf. 2.sz. 1885. jan. 3. 2.
19.Uo. XIII. évf. 82.sz. 1895. jún. 1. 2.	41.Székely Nemzet VII. évf. 132.sz. 1889. aug. 27. 2. – Székely lányok Romániában
20.Uo. XI. évf. 76.sz. 1893. máj. 26. 2.	42.Duka János 1995. 69.
21.Uo. XVI. évf. 79.sz. 1898. máj. 28. 2.	43. Antal Áron 1927.

TÁNC

Egyik legfontosabb közösségi szórakozás. Legtöbbször a vidámság, a találkozás öröme kíséri. Elsősorban a fiatalok, de a gyermekek, házasemberek, sőt öregek is táncolnak. Az idők folyamán a táncok is alakulnak, újabbakkal bővülnek.

A falu közössége mindenütt jól tudta, hogy a fiataloknak találkozási lehetőséget kell biztosítani, s erre régóta legjobb alkalom a tánc. De a vasárnapi találkozások mellett tánca alkalmasak voltak a lakodalmak, a fonók, kalákák, névnapok, katonabúcsúk, keresztelők stb., még a legény vagy leány halálakor is, az úgynevezett „halott lakodalma”, amely temetés utáni rövid táncból áll.

Legfontosabb és leggyakoribb az ifjúság vásár- és ünnepnapi tánca. Többnyire legények szervezték.

Táncoltak a gyermekek is. Egy-egy utcából összegyűltek, citerára, furulyára vagy ének-szóra vidáman táncoltak.

A vasárnapi táncokat gyakran tízesenként rendezték, Dánfalván négy helyen is, de nyáron szabadtéren, valamely nagyobb udvaron, csűr előtt a négy tízes fiataljai együtt táncoltak. Később Antal Gyula nagytermében, az iskola felépítése után dísztermében, egy időben a községháza nagytermében rendeztek táncokat. A kultúrház felépítése, valamint a Falu Háza berendezése után jó lehetőség mutatkozik a táncolásra is. Újabban, különösen lakodalmakat, a községháza vendégtermében is tartanak, de előfordul, hogy nagyobb sátrat húznak fel, amelyben ünnepelnek, lakmároznak, táncolnak.

A táncban bizonyos szabályokat is betartottak a fiatalok. Ünnepi öltözetben jelentek meg. A lányok vasárnapi ebéd után minden tízesből az országúton találkoztak, egymást karonfogva, 8–10-en egy sorba állva énekszóval végig-haladtak az úton. Gyakran a legények is a lánysorok mögött csatlakoztak hozzájuk, együtt énekeltek. Igazi szép látvány volt a népviseletbe öltözött, szépen éneklő vidám fiatalok vonulása. A lányok régi hagyomány szerint részt vettek a vecsernyén, azután csoportosan indultak a tánchelyre. A legények kocsmában vagy háznál pálinkát vagy bort ittak, azután indultak táncolni. Érkezésükig a lányok magukban párt alkottak, úgy táncoltak, esetleg sorban álltak a padok előtt. Az érkező legények intettek annak a lánynak, akivel táncolni akartak.

A közös táncolás alkalmával Dánfalván szokás volt, hogy a leányt az anyja elkísérte a táncba, utána együtt tértek haza.

A fiatalok vasárnapi tánca mind a hat felcsíki faluban közismert volt.

*

Az a folyamat, ami a pogány életmódból a kereszténységre áttérés alkalmával végbe-minden területen, az a táncokban is kialakult. A későbbiekben is az egyház gyakran tiltotta az olyan megnyilvánulásokat, amelyek a pogányságra emlékeztettek, másokat pedig kereszténnyé alakítottak.

A XV. század előtti időszakról kevés feljegyzés található a hagyományos táncokról, azonban a feljegyzésekben leírták, hogy tiltják az ünnepnapokon, templomokban, temetőben való táncolást.

Arra is kitémek, hogy a keresztények arra törekedtek, hogy a „Pogány innepjeikből Keresztyén Innepeket csináljanak”, de a megszaportított ünnepek során a valóságos célt elhagyják, és az „Isteni tisztelet helyett illetlen táncokban foglalják magokat”.¹

Csikban 1666-ban így vélekedtek a táncról: „Eleitől fogva régi időben is mindenkor tilalma volt az (:sátoros:) ünnepeken való táncolásnak, királyné-asszony-ültetésnek, mely pogányoktól maradt szokás ezután is tilalmas; hanem az ifiak abból az ordinarius parochus paptól vegyenek engedelmet és szabadságot”; „egyébaránt az büntetése mindenkétől sigillatim flor. 1, kik engedelem ellen táncolnak. De az engedelem is délelőtt semmiképpen ne lehessen, se pedig vecsernye alatt, mert az tilalmas mindenkor.

Szent János estin való virasztáson (való táncolás) semmiképpen meg nem engedtetik (sub poena flor. 1) (: éppen éjfélig, annál inkább hajnalig vagy virradatig, hanem késő vacsora ideig, mikor ember le szokott nyugonni ágyába, az is tisztességesen, egyébaránt a büntetés flor. 1.”)²

Vecsernye előtt még a XX. században sem kezdődött a vasárnapi tánc.

A csiki papság előterjesztésére Csik-, Gyergyó- és Kászsónszék végzése szerint, amelyet Csiksomlyón 1726. augusztus 1-jén tettek közzé a 14. pontban azt fogalmazták, hogy „szombat vagy ünnep estin kalákában táncolókat, kik amiatt a vasárnapi misét vagy ünnepnapikat elvesztetlenek”, a megyebíró 3 forintig büntesse, de vonják felelősségre azt is, ki házánál a táncolást megengedte.³

Jenőfalván a falu nótáriusa 1795-ben írta: „Az ifjúságnak ki kell adni és publikálni, hogy senki ne merészeljen „táncolni”, testi büntetés alatt, sem mijesnap, sem ünnep- és vasárnap...”. Büntetése a jobbágnak, katonának egyformán kijár: 25 bot. Szintén Jenőfalván 1847-ben is szabályozták a táncolást: aki az ezredparancsnokság engedélye nélkül táncolásnak helyet ad, azt pénzbeli és testi büntetésben részesítsék.⁴

Madarasi táncolás emlékét őrzi egyik csiki oklevél. 1804-ben írták, hogy Kásás Miklós, aki 30 éves és Cserei Pál jobbágya a legények kérésére György Péterhez ment furulyálni s ott „a legények táncoltak egy darabig”.⁵

Szentiváni Mihály 1847-ben erdélyi útja során Csikban is megfordult. Azt kiemelte, hogy udvariasságot színmutatás nélkül talált, de a katonák és civilek között él az ellentét mulatságokban is. Azt írta: „A provincialisták és katonák közti feszültség itt – mivel több a nemes – szembetűnőbb víg és komoly dolgokban. Mulatságaik ritkán közösek, s azokban is kitévés a két tónus tusakodása. Legszebb lánynak is ritkán sikerül katonát és nem katonát egyesíteni udvarlói közt”.⁶

A táncolási módról közölt adatokat moldvai utazása feljegyzéseiben Imets Fülöp Jákó, a somlyói gimnázium igazgatója. Arról írt, hogy a moldvai fiatalok egyik táncban „a fiúk és leányok egymás mellett külön bicegnek a tactusra” és azt, hogy a nálunk, tehát Csikban szokásos páros táncok e népnél ismeretlenek. A csiki táncolási módot kiegészíti: „Láttam, csak két évtized előtt, hogy a mi öregebb székelyeink is a páros táncban minél távolabb tartották magoktól a táncosnét. De rövid időn is nagyot döccent a világ kereke. A modern polkák, zepperek és cancanok tisztátalan célja éppen az, mit illemesebb apáink kerültni ügykeztek”.⁷

1931-ben került sor először az Ezer Székely Leány találkozóra. A Csiki Lapokban hivatkozva az Erdélyi Tudósítóban megjelent közlésre, arra kérik a nőegyleteket, a papságot és tanítókat, hogy a somlyói búcsúra a székely leányok a maguk készítette ruhában való felvonulását készítsék elő.⁸

Az alapos előkészítés bizonyossága, hogy a továbbiakban is egymást követték a falhívások az ünnepség jó megszervezésére. Áprilisban az Erdélyi Római Katolikus Nőszövetség felhívását lehetett olvasni, kiegészítve azzal, hogy „a múltak édes emlékeihez való

ragaszkodás” táplálja az ünnepségre érkező lányokat, „hogyan anyáik gyönyörű ösi viseletében jelenjenek meg”.⁹

S valóban népviseletben öltözött táncosok gyűltek össze, nagy sikere volt az ünnepségnek. A dánfalvi leányok megalakulásától kezdve részesei voltak a találkozónak. Megelőzően a felcsiki falvakat is végigjárta Bándi Mária tanárnő, és megtanította az egységes néhány mozzanatból álló közös táncot. 1990-es újrakezdés óta továbbra is minden évben táncosok képviselik a községet.

De 1932-ben a helyi román csendőr feljelentése következtében azért büntették meg Dánfalván Szöcs Istvánt 1000 lejrel, mert kaláka végeztével a házigazda zenészeket fogadott, s a vendégek táncoltak.¹⁰

A második világháború után a felcsiki táncmozgalom nagy sikerének kell tekintenünk a Madarason, korábban Dánfalván is tanító Miklós Márton és Böjte Rozália tanárnő alapította csoportot, amelyet Forrás Népi Együttesnek neveztek el. A helyi tánc- és zenei-, szokáshagyományokat népes szereplőkkel nagy sikerrel mutatták be. Ilyen címen készítették műsort: *Madarasi lakodalmas, Felcsiki leányszöktetés, Találkozó a Hargita forrásnál, Hargita hangjai*. Munkásságuk megbecsülését, elismerését jelentette, hogy műsorukat a Román Televízió Magyar Adása külön is bemutatta, példát állítva Erdély népi mozgalmi elé. Táncjátéknak dolgozták fel a *Kádár Kata* népballadát is. 1989 után az együttest Svájcba is meghívták vendégszereplésre.

1981-ben Szentdomokoson megalakult az Öregek Táncs csoportja. Sikerral mutatták be a régi táncokat, gyakran szerepeltek különböző ünnepeken és más megyékben is, legutóbb 2009-ben.

Dánfalván a szokásos táncok szünceiben egy-egy legény önállóan is táncolt. Egy községben kevés ilyen közönség elé kiálló jó táncos volt, Abos Károly viszont rendszeresen megtette, később is szívesen eltáncolta kedvenc táncát. Japán gyűjtők Abos Károly táncát 98 éves korában, a magyarost, féloláhost filmre is vették. 2009 januárjában a község lakossága születésének 100. évfordulóját ünnepelte, ekkor is az ünnepi szertartás után a templomból kijöve, a zene hallatán, s a közönség biztatására táncba fogott: néhány lépést mutatott be, de páros táncba is kezdett. Elmondta azt is, hogy a mulatozás közben mindig kedvét lelta a táncban, s másokat is szórakoztatott vele: „Ha a muzikaszó megszólalt, tudtam mulatni, az italt is meg tudom inni”.

Abos Károly ünnepsését 2010. január 11-én a Duna Televízió Esti Híradója is bemutatta.

A japán gyűjtőnek a 60. évén felüliek régi dánfalvi csoportos és páros táncokat mutattak be: Bene József és neje, Irén, Karda Alajos és neje, Ilona, Ambrus Gergely és Szabó Ilona, Dobos Ignác. Filmre vették a lassú és gyors csárdást, magyarost, féloláhost, seprűst, elvesztettem zsebkendőmet, gólyást, öreg zsidóst, az újabb keletű németest, a bécsi keringőt. A már említett japán gyűjtő által filmre vett táncokat 2007 decemberében a zenekar karácsonyi koncertjén a lakosságnak is bemutatták.¹¹

A dánfalvi táncokat színpadon is lehetett látni. Említettük már, hogy a 930-as években, majd a 40-es évek első felében a dánfalvi fiatalok is rendszeresen részt vettek az Ezer Székely Leány ünnepségein, ahol a falvak fiataljai közösen táncoltak. 1949-ben már rendeztek megyei kultúrversenyeket. A dánfalvi táncosok a székely Vigadóban nagy sikerrel szerepeltek. Az akkori fűvőzenekar kísérte.

1952-ben a diákok alakítottak táncs csoportot, amellyel szintén kultúrversenyen vettek részt. 1958-ban a női táncs csoport szerepelt sikerral Marosvásárhelyen. Azután is hosszabb-rövidebb időre alakult mindig újabb táncs csoport. A 970-980-as években a dánfalvi néptánc továbbtanítását egy lelkes tanító család, Albert Dénes és felesége, Margit vállalták. Nagyon sok előadást szerveztek mind a községben, mind a szomszéd községekben.

1991 után a felcsíki falvak fiataljai táncos-énekes találkozókat is rendeznek. 1991-ben Madarason, 1992-ben Dánfalván, 2000. június 7-én Szentdomokoson találkoztak.

A dánfalvi táncsoport 2003-ban Felső-Ausztriában szerepelt az európai adventi találkozón, a 25 meghívott ország képviselői között. Látogatásuk nagy jelentőségű volta az ausztriai magyarok és a helyi lakosok számára. Márton Árpád, a linzi magyar táncsoport felelőse a látogatás után cikket jelentetett meg a Hargita Népeben. Azt írta: „A dánfalvi táncsoport fellépése a fénypontja volt a kétnapos találkozásnak. Gramastetten polgármestere személyesen hívta meg a táncsoportot ebédre, megköszönte a jó szereplést, és meghívta őket a jövőben megrendezendő találkozóra is.”

A látogatás során az egész Székelyföldet képviselő kiállítást is rendeztek: „A kétnapos rendezvényen kiállítást szerveztünk a Székelyföld hagyományos termékeiből: kerámiákból, hímzett terítőkből és szőtesekből”.

A látogatás során a táncsoport szereplése a messze földön élő magyarok és osztrákok előtt is a község lakosságának megbecsülését jelentette. Márton Árpád így folytatta írását: „A záróünnepség alkalmából jótékonysági előadást tartottunk Linzben a felső-ausztriai magyarok számára, ahol a terem zsúfolásig megtelt. Tiszta szívvel kijelenthetem, hogy a világon bárhol büszkék lehetünk hagyományainkra, kultúránkra, népviseletünkre. Ezt az örökségünket – ha szegények vagyunk is – nem veheti el senki tőlünk! Még egyszer köszönöm a jó együttműködést, további jó munkát kívánok a csíkdánfalvi néptánc-együttesnek.”¹²

A népi táncok további őrzésében fontos szerepe van a manapság gyakori ünnepségeknek, a testvértelepülésekkel való találkozóknak. Olyankor többnyire színpadon helyi táncokat is bemutatnak, társas táncot is járnak a fiatalok, idősek, de hamar áttérnek az új, modern táncokra.

Manapság szinte minden faluban alakult táncegyüttes, tagjai képzését helyi tanítók, tanárok vagy fogadott táncoktatók végzik. A dánfalvi táncmozgalmat Juhász Levente irányította.

Dánfalván működik a Pántlika és a Bogács néptánc együttes.

2008-ban már a helyi táncokon kívül Madarason reneszánsz táncházat is alakítottak, Tóth Márta 15–17. századi történelmi társastáncokat tanít.¹³

Emlékezetes marad az a tánc találkozó, amelyet 2009. október 8–11-e között rendezett a balánbányai Botorka Művelődési Egyesület és a Nexus Alapítvány. A XIII. alkalommal megrendezett Nemzetközi Néptáncfesztiválon a Báthoriak korának azon eseményét idézték, amikor Báthori Endre bíborost és Erdély fejedelmét 1599-ben Szentdomokos határában, Pásztorbükkön kivégezték. Nyolc helységről mintegy 250 szereplő érkezett Balánbányára. A nagyszerű műsort Pásztorbükkön, a bíboros kivégzése helyén is október 11-én bemutatták, ugyanis a Szentdomokosiak és környékiek minden évben elzarándokolnak Pásztorbükkre.¹⁴

Gyermeklakodalom. Az utóbbi években Felcsíkon rendszeresen megtartják a gyermeklakodalmat. Szervezői sikerrel elevenítik fel azt a hagyományt, amikor minden faluban a felnőtteket utánozva a gyermekek gyakran rendeztek gyermeklakodalmat. Sorra került a rendezvény már több felcsíki faluban, Karcfalva, Szentdomokos és Balánbánya után a IV. találkozóra 2004-ben Dánfalván került sor. A szervezők nagyszerű ötlete volt, hogy az ilyen találkozókat lehetőleg ki kell terjeszteni a szórványvidékekre is. Szervezője a Pántlika Gyermek-néptánc együttes, amelynek vezetője Juhász Levente. De előkészületeiben részt vett az egész tantestület és a szülők. A meghívott székiek a Szalmakalap Néptáncsoport tagjaival érkeztek, vezetőjük Filep Sándor.

A találkozó során végigjárták a lakodalmi szokásokat: a menyasszony házánál a kapufélfára felállították a fenyőfákat, a széki vőlegény és kísérete indult a dánfalvi lány kikérésére, elmondták a szokásos rigmusokat, megjelent az álmenyasszony, a templomban is megáldották a fiatalokat, majd a falun végigkísérték az új párt. Meg kell jegyeznünk, hogy 450 gyermek örülhetett a találkozásnak. Az egész lakosság támogatta a rendezvényt, az asszonyok 4500 töltelékes káposztát készítettek.¹⁵

Így nőhetnek fel fiataljaink gondos irányítással a hagyományok éltetőinek.

1. Dömötör Tekla 1979. 27. és 56.
2. Imreh István 1983. 289.
3. SZOT VII. 323:1559.sz.
4. Imreh István 1987. 198–199.
5. CSÁLvt F. 28. III. csomag 161. sz.
6. Szentiváni Mihály 1986. 130.
7. Imets Fülöp Jákó 1870. 73.
8. Csiki Lapok XLIII. évf. 6. sz. 1931. február 8. 2.
9. Csiki Lapok XLIII. évf. 15. sz. 1931. április 19. 2.
10. Csiki Néplap II. évf. 7. sz. 1932. március 23. 3.
11. Csikdánfalvi Harangszó III. évf. 12. sz. 2007. 3.
12. Hargita Népe XV. évf. 292. sz. 2003. december 17.
13. Csiki Hírlap III. évf. 80. sz. 2008. április 25.
14. Honlap.
15. Sarány István Hargita Népe XVI. évf. 90. sz. 2004. április 20.

Sem a falcsíki, sem a dánfalvi korábbi zenei hagyományokról nincsenek feljegyzéseink, legfeljebb létére következtethetünk abból, hogy táncokra Csikban már korai utalásokat találhatunk.

Népi és gyári készítésű hangszerek, amelyek bizonyos hangokat keltenek régóta az emberiség közös kincse, s Csikban is ismertté válhattak. Kezdetleges lehetőségek az asztal, szék, edény ritmikus verése, kütről, sípról már a XII. századtól vannak adatok, dobosról, hegedűsről a XIV., dudásról, lantosról, trombitásról a XV., cimbalmosról, citeráról a XVI., cigánybandáról a XVIII., rezesbandáról a XIX. század végétől találunk feljegyzéseket.¹

Csikban már a XVII–XVIII. században a somlyói scholából tanítók, kántori teendőket ellátók kerültek ki, akik bizonyos zenei nevelésben részesültek. Mindez kihatott a környező településekre is. Majd 1846. január 10-én a széki gyűlésen azt határozták, hogy „az ifjúság nevelése érdekében Somlyón a zene taníttassék, annak költsége aláírás útján biztosíttassék”, a három esperesség, Csíkszereda tanácsa, Gyergyószentmiklós és Szépvíz kereskedői tanácsa és a királybírák támogassák.²

Haynald Lajos, Erdély püspöke szükségét látta annak, hogy a gimnázium mellett Somlyón tanító- és kántorképző iskola is működjék. 1858-ban P. Simon Jukundián zenetanárt neveztek ki igazgatónak, aki 25 éven át irányította az intézetet. Jól képzett tanítók, kántorok kerültek falvakra, akik az egyházi énekek mellett a világi énekek művelői is voltak. A felcsíki és egész Csík falvaira is kihatással volt, hogy Csíkszeredában a 930-as években Sarkadi Elek, a gimnázium zenetanára vezetésével fellendült a zenei élet. Sok más műsor mellett előadták a Mágnás Miskát, a János vitézt is 1935-ben.³

A II. világháborút követően számos kiválóan képzett növendék hagyta el a tanítóképzőt.

Dánfalván a XX. századból ismeretes a népszínművek rendszeres bemutatása, amelyben éneketétek és zenei számok is szerepeltek, elhangzás után gyorsan terjedtek.

Dincsér Oszkár 1938 és 1942-ben Csikban a hangszereket tanulmányozta, gyűjtésének eredményét külön kötetben is megjelentette.⁴

Dincsér Oszkár felsorolja a felcsíki zenészeket: Csíkmadarason Ádám Rudolf 49 éves, Szenttamáson Pulika Miklós 64 éves, Csíkszentdomokoson Duduj Ádám 53, Duduj Lajos 50 éves. Ők a muzsikások, feleségeik gardonon kísérik.

Dánfalván Szeder Péter Pulikát említette. Vele kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy kiváló zenész volt, feleségével együtt lakodalmak sorában, táncokban rendszeresen zenéltek. Mindig jó hangulatot tudtak teremteni. Jól ismerték a dánfalvi népzenei hagyományokat, azokat őrizték és terjesztették. Szeder Péter ismerte a kottát is.

Ha szükség kívánta, a rendetlenkedő legényeket felesége a délutáni táncokban rendre utasította. A községben is megbecsülték. Tisztességben nevelte, iskoláztatta lányát és fiát. Takarékosan, tisztességesen élt, a község lakói közül egyesek gyakran hozzáfordultak pénz kölcsönzésért is.

Dánfalván a későbbiekben zenészek voltak: *Bögősök*: Balázs József, Dobos István, Kajtár Dezső, Ambrus Béla, Pál László, Szabó Béla, Both Ágoston.

Harmonikások: Kajtár Béla, Csáki József, Szabó József, Vizi László, Boér Attila, Szabó Ernő, Zsigmond Attila

Klarinét, szaxofon: Csáki Gergely, Boér Tibor, Antal Ferenc, Dobos Zsolt.

Később időközönként a helyi lakosok közül még alakultak zenekarok. Mindannyian őrizték a dánfalvi énekeket és táncok dallamait.

Zenét még tanított a dánfalvi és madarasi fiataloknak Miklós Márton tanító. A 960-as években dr. Lovász Zoltán állatorvos vezetésével próbálkoztak falusi dalárda létrehozásával, majd nagyszerű népi zenekart is alakítottak. A zenekar működése mozgósította a szólóénekeseket is, akik a középiskola diákjai, tanárai, vagy éppen a falusi ifjúságból kerültek ki (Eröss Irén, Antal Irén, Páll Gyula, Antal Erzsébet, Dobos István).

A 970-980-as évek között nagyon sokat fejlődött a zenei élet, hiszen egy lelkes zenetanárt helyeztek ki Dánfalvára Gidró Béla személyében. Ezekben az években majdnem minden fiúgyermek valamilyen hangszeren tanult zenélni.

FÚVÓS ZENEKAR

Csikban a fúvószenekarok alakulása a XX. század elejére tehető.

Madarason, Dánfalván fúvószenekart már a 920-as évek kezdetén szerveztek. A dánfalvi fúvósok rendszeresen zenéltek táncokban, más ünnepségeken. 1930-ban azt írták, hogy a dánfalvi Dugás-fürdő nyitásakor a „községi rézbandérium” mintegy 2000 jelenlévő előtt zenélt.⁵

Szomorú tragédiával kapcsolatban is megemlítették 1932-ben a dánfalvi „rezesbandát”. A Csiki Néplapban arról számoltak be, hogy április 21-én két dánfalvi legény katonának vonult be. Az egyiket a rezesbanda, a másikat a cigánybanda kísérte. A madarasi állomásra igyekeztek, s az Olt hídjánál jó kedvvel táncra perdültek, de vita alakult ki a cigányzenekar kísérete és a rezesbanda között. Fazakas István bicskával támadt a rezesbanda tagjára, Fülöp Mátyásra, s a nyakába szúrással annyira megsebesítette, hogy belehalt sérülésébe.⁶

Zenéltek a színpadon bemutatott, betanított táncok előadásán, a megyei kultúrversenyeken is. Emlékezetes, hogy Somlyóra 1949-ben a pünkösdi búcsúra – amint említettük – elkísérték a keresztalját.

Az említett fúvószenekar még a 950-es, 960-as években is zenélt.

A fúvószenekar tagjai voltak: Albert József (Hurda), Antal Áron (Muszka), Antal Ferenc (Furulyás), Antal Imre, Antal István (Furulyás), Antal Károly, Bíró András, ifj. Blága Péter, Both István, Dobos János, Fülöp Ágoston, Fülöp Félix, Fülöp Ferenc, Fülöp Mátyás, Imre Ferenc, Pál András, Pál János, Süket János, Süket Jenő, Süket József.

A csikdánfalvi fúvószenekar 2005-ben alakult újjá. A község vezetősége, a Csikdánfalvaért Egyesület jelentős anyagi segítséget vállalt működtetéséhez. A zenekar új Thomann-hangszereket kapott svájci adományként. A 22 különböző hangszer értéke meghaladta a 250 millió akkori lejt. A svájciak a zenekari tagoknak egyenruhát is biztosítottak.⁷

A fúvószenekar 2005-ben már bemutatkozott a község lakóinak is. Ünnepségeken, felvonulásokon, Dánfalva Napon nagy sikerrel szerepeltek, ebben az évben karácsonyi koncertet is tartottak a dánfalvi művelődési otthonban.

Az időközben tovább bővült dánfalvi fúvósok, 32-en, 2006. augusztus 17–20 között Solton, Dánfalva testvértelepülésén szerepeltek a Szent István Napi rendezvényen. Ilyenkor szokták Solton megszentelni az új kenyeret.

A zenekar 2006-ban bemutatkozott a Hargita Megyei Napokon rendezett fúvós-találkozóon, valamint az Ezer Székely Leány Napja ünnepségen is.⁸

Megalakulása után folyamatosan bővült a tagok száma, 2008-ban azt jegyezték fel, hogy a dánfalvi fúvószenekar a lelkes és kitartó karmester, Urszuj Árpád vezetésével már a harmadik koncertjét is megtartotta. Gál Kálmán a Csikdánfalvi Harangszóban közölt cikkében a zenekar sikeres szereplése bemutatása mellett külön is kitért arra, hogy a község vezetői folyamatosan segítik a zenekar működését.⁹

A 2008-as esztendő azért is jelentős a dánfalvi fűvőszenekear életében, mert ebben az évben a már hagyományossá vált fűvősök találkozóját a községben rendezték. 2008-ban a dánfalvi fűvősök az uzoni találkozón is megjelentek, amelynek során alkalmuk volt kiváló háromszéki fűvősökkel is találkozni mint a rétyi Kovács András fűvőszenekear tagjaival, amelyet nagy sikerrel vezet Kelemen Antal.¹⁰

Ma már természetes a Március 15-i ünnepségen, a Dánfalva Napokon, a Dugás-fürdő megnyitóján, a kortárstalálkozókon és más alkalmakkor a fűvősök ébresztője vagy napközbeni szereplése. De részt vesznek különböző találkozókön a megye településein és más megyékben is.

A dánfalvi fűvőszenekear tagjai 2010-ig: Ambrus Zoltán, Antal Árpád, Antal Mátyás, Balázs Levente, Bálint Attila, Bartalis Lajos, Boér Albin, Boér Andrea, Boér Laura, Boér Tibor, Both Ágoston, Bőjte Csongor, Dobos Emőke, Dobos Zsolt, Eröss Adél, Fülöp Béla, Fülöp Orsolya, Gál Gábor, Juhász Levente, Kajtár Ákos, Kajtár Róbert, Karda József, Karda Levente, Kosztandi Béla, Süket Magor, Süket Norbert, Szabó Anita, Szabó Dénes, Szabó Evelin, Szabó Szidónia, Vizi László, Zsigmond Éva Sarolta, Zsigmond Zoltán, Zsók Tamás.

A csíkszentdomokosiak is 2009-ben alakítottak fűvőszenekart. A helyi vezetők 40 új hangszeret vásároltak, Pap Levente és Sándor Árpád irányítja.

És nyomban kell említenünk Szenttamást is, ahol 27 hangszeret vásároltak, és Urszuj Árpád zenetanár vezetésével megkezdték az előkészületeket.

Dánfalván az iskolában furulyás csoport is alakult, amelynek vezetője Both Annamária. 2008-ban a helyi vezetők támogatásával a karcfalvi és jenőfalvi gyermekeknek is mintegy 30 taggal fűvőszenekart alakítottak, amelynek vezetője Bálint Zoltán. Rövid idő teltével a sepsiszentgyörgyi Erzsébet park zenepavilonjában a Rétyen táborozó csíkkarcfalvi gyermek-fűvőszenekear Bálint Zoltán vezetésével már koncertezett, és most már 60 tagot számlál a zenekar.

JEGYZETEK

1. Sárosi Bálint MNL III. 727–728.
2. Endes Miklós dr. 1994(1938). 265.
3. Csiki Lapok XLVII. évf. 4. sz. 1935.január 27. 2.
4. Dincser Oszkár 1943. 12–14.
5. Csiki Lapok XLII. évf. 26. sz. 1930. június 29. 3.
6. Csiki Néplap II. évf. 39. sz. 1932. szeptember 27. 3.
7. Csíkdánfalvi Harangszó I. évf. 3. sz. 2005. május 13. 2.
8. Gál Kálmán Hargita Népe XVIII. évf. 187. sz. 2006. augusztus 23.
9. Csíkdánfalvi Harangszó IV. évf. 1. sz. 2008. 1.
10. Háromszék 5495.sz. 2008.október 2. 8.

KORTÁRSTALÁLKOZÓ

Az 1970-es évek elején a felcsíki hat faluban rövid idő alatt új szokás alakult ki. Mivel közkedvelt mozgalom volt, gyorsan terjedt, eljutott híre Hargita megye más területeire, sőt a szomszédos megyékbe is. Kitalálója bizonyára az érettségi találkozókra gondolt, amikor úgy döntött vagy döntöttek, hogy összehívják találkozóra a faluban lakó és a településről eltávozott egyazon évben születetteket, azokat, akik 50 évvel korábban jöttek világra. Ennek külön jelentősége volt, különösen a diktatúra időszakában, hisz a találkozó résztvevői az ünneplés közben jó alkalmat találtak arra, hogy az öröm mellett megbeszéljék gondolataikat-bajaikat, erőt merítsenek további teendőikhez. De az együttlét napjai a hagyományok erőteljes felelevenítését és őrzését, az anyanyelvápolást, a népköltészet fejlődését is jelentette. Az ilyen jellegű ünneplés gondolata annyira közkedvelté vált, hogy korábbi, sőt későbbi évfordulós találkozókra is sort kerítettek. Így ma már tartanak 40, 60, 70 stb. éves találkozókat is.

A kezdeményezési, első megvalósítási körülményeket pontosan kellene tisztázni, mert idő teltevel feledésbe merülnek az események, Dánfalva akkori művelődési otthona igazgatója, Szász János közlése szerint a kortárstalálkozó gondolata madarason született. Az első 1971-ben tartották. A következő évben Szász János, a kultúrotthon igazgatója kezdeményezésére Dánfalván is sor került a találkozóra. Szász János azt írta 1976-ban, hogy hatodik, majd 1977-ben, hogy hetedik alkalommal tartják.¹

A kezdesre Szász Erzsébet nyugdíjas tanárnő így emlékezett a Csikdánfalvi Harangszóban megjelent cikkében: „Felcsíkon először Csikmadarason 1971-ben szervezték meg ezt a találkozót. Csikdánfalván a következő évben az 1922-ben születettek hívták meg egymást egy kis közös emlékezésre”.²

Érdemes azt is felidézni, hogy 1922-ben Csikdánfalván 119-en születtek, a találkozó idején 72-en éltek.

Megdöbbenő a következő megjegyzés is: „1921-ben még 135-en születünk. Ma jó, ha 15-öt keresztelnek”.³

Tovább folytatva a fentieket: 1925-ben 91, 1926- 103, 1928- 89, 1929- 107, 1930- 104, 1932- 72, 1933- 81, 1934-ben 85, eljutva napjainkig a következő az eredmény: 2003-ban 16, 2004- 17, 2005- 25, 2006- 18, 2007- 24, 2008- 13, 2009-ben 15 gyermek született.

A találkozást minden évben hosszas, alapos előkészület előzi meg. A helyiek és a kultúra vezetői összefogása szükséges hozzá. Legelső teendő felkutatni azok címét, akik eltávoztak a községből. Meghívók kiküldése. A helyiek műsorának előkészítése. Mozgósító ereje van, hisz szinte az egész falu készül az ünnepségre. 1976 júliusában mintegy 700-an köszöntötték az ötvenéveseket. Hagyományos ünnepi műsort alakítottak ki: táncok, szólóénekek, a dalárda számai vagy éppen monológok, szavaltatok illetve egyfelvonásos darabok szerepeltek a köszöntő műsorban. Így került sor például az ünneplő 50 évesek által bemutatott Aranyos öregek című darabra.⁵

Minden évben nagy sikere volt a Szász János által írt krónikának, amelyben vidám hangulatban sorolta fel az ünneplettek érdemeit és erényeit. Az évek hosszú során a műsorok előkészítésében nagy szerepet vállalt Szász Erzsébet magyar szakos tanárnő, Albert Margit, Ambrus Ilona tanítónők, Kész Piroska és Farkas Mária óvónők.

Virágokkal köszöntik a helyiek az ünnepletteket. Újabbban a 30 tagú fúvószenekar vezetésével felvonulnak a község központjában, majd a Művelődési Otthonban kerül

sor a hivatalos köszöntőre, és a tiszteletükre rendezett műsorra. Hagyományos közös éneklés az ünnepség jelentős száma. Akkor énekelik a Csíkdánfalvi hegyek alatt, / Van egy forrás titok alatt... kezdetű éneket. A község vezetői: polgármesterek, a művelődési ház igazgatója köszönti az ünnepeket.

A közös ünnepség végén az ötvenévesek átadják a stafétabotot, a kopjafát a 49 éveseknek, s ezzel zárul az ünnepség, s egyben megkezdődik a következő évi találkozó előkészítése.

Mai szemmel így foglalta össze a találkozót Szász Erzsébet nyugdíjas tanárnő 2006-ban: „Az idő teltével sok minden megváltozott. Így például a találkozó hagyományos időpontja – június első szombatja –, és sok egyéb. Úgy tűnik egyre kevesebb időnk marad magunkra és egymásra.

De az ünnep lényege megmaradt: a családok és a szülők öröme, hogy köszönhetik immár felnőtt fiaikat, és a szertartás gerince is. A népviseletbe öltözött ünnepeket, a gyülekezésre hívó zeneszó, a hálaadó szentmise, főhajtás az eltávozottak előtt, a krónika, a staféta átadás-átvétel”.⁶

A találkozók annyira sikeresek voltak, hogy a későbbiekben a hat község mindegyikében, sőt az egész megyében, más megyékben is rendszeresen megtartják.

1. Szász János Művelődés XXIX. évf. 7. sz. 1976. július 63. old.; Uő. Művelődés XXX. évf. 8. sz. 1977. augusztus 60.; Csíkdánfalvi Harangszó III. évf. 6. sz. 2007. 1.
2. Szász Erzsébet Csíkdánfalvi Harangszó II. évf. 5. sz. 2006. 3.
3. János Pál Csíkdánfalvi Harangszó I. évf. 5. sz. 2005. július 22. 3.
4. Az adatokat Szabó Imre közölte.
5. Szász János Művelődés 2010. (Kézirat)
6. Szász Erzsébet Csíkdánfalvi Harangszó II. évf. 5. sz. 2006. 3.

FALUNAPOK

Új hagyomány született 1989 után Felcsikon is. Magyarországi hatásra kezdtek megszervezni a falunapokat, amelyet ma már neveznek Csíkdánfalva Napoknak, Csíkdánfalvi Ifjúsági és Hagyományörző Napoknak is. Mivel a község lakossága kedvező rendezvénynek találta, évente egyre többen vettek részt, ma már az egész község magáénak tartja, és kiemelkedő, egyik legfontosabb ünnepnek tekinti.

Jó alkalom kínálkozik a szomszédos községekkel, a testvértelepülésekkel való kapcsolat megerősítésére is. Azért is jelentős értéke, mert erre az alkalomra mind a kultúra számos területén, mind a sportban emlékezetes bemutatkozásokra kerülhet sor. De nem maradnak el a kiállítások, vásárok, előadások, bálók, tűzijátékok sem. Mi sem bizonyítja jobban az érdeklődést, mint az, hogy az utóbbi években, 2009-ben is több mint 2000 ünneplő gyűlt össze.

A falunapokat sikerrel tartják minden évben Madarason is. Karcfalva és Jenőfalva közösen Nagyboldogasszony Napokat tart. Rendszeresen megtartják Szenttamáson és Szentdomokoson is.

Hogy láthassuk mi minden történik egy falunapon, mellékeljük a 2007-es Dánfalva Napok műsorát:

A CSÍKDÁNFALVI NAPOK PROGRAMJA

Péntek augusztus 3.

- 10.00 Konferencia: Lehetőségek a turizmusban
- 13.00 Női kézilabda – sportszámok
- 17.00 Asztali tenisz – sportszámok
- 16.30 Párkapcsolat a házasságban
-előadás a faluháza kistermében-
előadók: Kristály József és Katalin
- 17.00 STAR show-főpróba-
- 20.00 Felcsiki katolikus ifjúsági csoportok
találkozója
- 21.00 Koncert: a csíkszeredai Psallite
katolikus ifjúsági ének- és zenecsoprt
- 22.00 Szabadtéri buli

Szombat augusztus 4.

- 09.00 Minifoci bajnokság
- 12.30 Sport és ügyességi vetélkedők
- 18.00 STAR show-play back és karaoke-
- 20.00 Stand up comedy:
Fellépnek: A 2007-es Humorfeszt döntősei
- 21.00 Operett-sanzonműsor
Mardirosz Ágnes színésznő
Szilágyi Nóra énekes
zongorán kísér: Ráduly Gábor
- 22.00 Koncert

Vasárnap augusztus 5.

- 07.00 Fúvós ébresztő
- 10.00 Főzőverseny kezdete
- 11.00 Ünnepi szentmise
Felvonulás
- 13.00 Főztek kóstolója
Térzene: a csíkkarcfalvi fúvószenekar
a csíkdánfalvi fúvószenekar
- 14.00 Hagyományörző csoportok fellépése
Solti Margaréta néptáncsoport
dánfalvi Pántlika néptáncsoport
- 16.00 Csíkdánfalvi Fúvószenekar koncertje
- 17.45 Hegedülnek-szépen muzsikálnak
Csíkmadarasi Népzenekar
meghívott énekesek: Gábor Anikó, Dobos
István, Ferencz Alajos és Péter Árpád
- 19,00 Ifjú tehetségek gálaműsora
- 20,30 Máté Ottilia
kísér: Vesztergán Miklós-tárogató
Jóni Gyula-cimbalom
- 22.00 Tűzijáték
- 22.15 Koncert: Kormorán Memory Band

TESTVÉRTELEPÜLÉSEK

A rendszerváltás után alakult ki az a mozgalom, amely nyugatról már korábban indult, hasznosnak bizonyult, rövid idő alatt nálunk is teret hódított.

Felcsik minden falujában sikerrel találtak testvértelepüléseket elsősorban Magyarországon, de Európa különböző államaiban is.

2001 óta Dánfalva testvértelepülése Solt városa. Hasznosnak, tanulságosnak bizonyult ez a kapcsolat. Munkára ösztönöz, barátságot épít, a tapasztalatok átadását segíti, a találkozás öröme mélyíti, az együvé tartozás tudatát erősíti. Minden évben az óvodásoknak játékokat, mesekönyveket, sportfelszereléseket, a község és az iskola könyvtárának bővítésére szépirodalmi és tudományos műveket hoznak. 2004-ben Solt város alpolgármestere, Kovács János a március 15-i ünnepeken verssel köszöntötte a dánfalvi küldöttséget:

MEGTALÁLTUK EGYMÁST

(Solt és Csíkdánfalva testvérvárosi kapcsolatáról)

Üzenetet kaptunk egy őszi reggelen,
Erdélyország felől jött a hír csendesen.
Nem harsogott, zúgott, mint harci kürt zaja,
Nem jajgatott benne ezreknek panasza,
De biztos volt és fájó szívet szorongató,
Ősi földből sarjadt őszinte, tiszta szó.

Magyar szólt magyarnak:
Testvér mi itt vagyunk!
Figyelj ránk, nyújtsd kezed,
Hozzátok tartozunk!
Elsodort bennünket a háború vihara,
Akkor lett szép Erdély a sóhajok otthona.

(...)

Mert a jó szándék s az ima meghallgatást talált,
És őszinte óhajtás átlépte a határt,
És íme elhallatszott a Duna partjára,
Jó magyarok közé, Soltnak városába.

(...)

Csíkdánfalvi testvér, légy itthon minálunk,
Bármikor érkezel, szeretettel várunk,
S hogyha elindulunk hozzátok Erdélybe,
Tudjuk, hogy ugyanazt kapjuk majd cserébe.

A két testvérváros, Solt és Csíkdánfalva
Apraja és nagyja együtt azt akarja,
Legyen a kapcsolat most már maradandó,
A testvéri szeretet miköztünk állandó.
Éljünk együtt vígan számos szép napokat,
A jó Isten áldja meg a mi barátságunkat!

A dánfalvi küldöttség is rendszeresen részt vesz a soltiak ünnepségein, 2001 óta meghívott vendégei a Solton tartott Szent István napi és az új kenyér ünnepségeknek, amelyet augusztus 20-án tartanak. 2005-ben Dánfalván írták alá a testvértelepülésről szóló okiratot. Ugyanebben az évben a dánfalvi küldöttség immár ötödik alkalommal volt Solt város vendége a szokásos találkozási napon.¹

A Dánfalvára érkező solti küldöttség ajándékba egy tűzoltó autót is magával hozott. 2005-ben a dánfalvi 14 tagú táncsoport is szerepelt az ünnepségeken, meglátogatták az Ópusztaszeri Nemzeti, Történeti Emlékparkot. Hasonlóképpen a Dánfalva Napok vendégei Solt város küldöttségének tagjai. Sok más mellett azért is értékes az ilyen testvértelepüléseken rendezett találkozás, mert a vendégek családoknál helyezkednek el, egymást bővebben megismerik, s ha szükség, segítséget is tudnak nyújtani egymásnak.

A madarasiak 1991-ben a Bács-Kiskun megyei Apostag községgel alakítottak ki testvéri kapcsolatot, majd a svájci Lausanne melletti Románellel kerültek kapcsolatba, akik 1990-ben látogattak Madarasra. 1992-ben 45 tagú madarasi küldöttség utazott Svájcba. További kapcsolatot teremtettek a magyarországi Ártánddal, Tömörkénnyel, Csongráddal.

Karcfalviak Helvéciával – Bács-Kiskun megye, Mernye – Somogy megye, Zetény – Szlovákia helységekkel tartanak testvéri kapcsolatot. 2008-ban Karcfalván a találkozások emlékére kopjafát is avattak.²

Szentdomokos testvértelepülései: Szódliget (Pest megye), Boldog és Szentdomokos (Heves megye), Jakabszállás (Bács-Kiskun megye), Berzence (Somogy megye).

A szentdomokosiak a Törökországban élő 4000 lakosú, tőlünk 1800 km távolságra lévő az anatóliai Gebizben Macahköy–Magyarfalu lakosságával találtak kapcsolatot, amely települést 450 évvel ezelőtt magyarok alapították. 2006 júniusában 30 tagú küldöttség látogatta meg, amely a csíkszentdomokosi Kosza Endre által készített székely kapuval ajándékozta meg a települést, a két polgármester jelenlétében június 14-én a község főterén avatták fel. Macahköy–Magyarfalu küldöttség 2007. május 25-én látogatott Szentdomokosra.

Figyelni kellene a szórvány településekre és a moldvai csángókra. Hasznos lenne mindannyiunknak, ha velük is minél több testvértelepülési kapcsolat alakulhatna ki.

1. Csíkdánfalvi Harangszó I. évf. 7. sz. 2005. október 3. 1.

2. Csiki Hírlap III. évf. 160. sz. 2008. augusztus 18.1.

ÖREGEK NAPJA

Új keletű, mindenki által elfogadott, tiszteletet ébresztő ünnepség Dánfalván az Öregek Napja. Minden évben lehetőleg október első felében tartják, amely ünnepség azt bizonyítja, hogy az idős embereket a község lakossága, az előljárók, az egyház, a rokonok, számos kultúracsoporthoz megbecsüléssel köszönti és ünnepli.

De Dánfalván az idősekre más alkalmakkor is figyelnek. A Csíkdánfalváért Egyesület 2005 karácsonyát megelőző héten többnyire egyedül élő 70 személynek ünnepi csomagot nyújtott át mintegy 1500 új lej értékben, azzal a gondolattal, hogy legyen hagyomány.¹

Említsük meg azt is, hogy 2006-ban Dánfalván 80 éven felüli lakos 120 személy volt.

Az Öregek Napján hagyományosan a Polgármesteri Hivatal, a Csíkdánfalváért Egyesület, a Nefelejcs Nyugdíjas Egyesület a szervező. Az ünnepeltek a község polgármestere, a Nyugdíjas Egyesület képviselője, fiatalok, rokonok külön is köszöntötték. A 2008-as ünnepségről Szabó Imre így számolt be a Hargita Népeben: Az ünnepséget október 12-én, vasárnap tartották. „120 nyolcvan év fölötti idős ember kapott meghívót, közülük 66-an jelentek meg ... Volt, akit kocsival, de volt olyan is, akit szekérral hoztak a hozzátartozók ... megilletődve, könnyes szemmel vettek részt az értük tartott ünnepi szentmisén. A mise végén az újjáélesztett és létszámban meggazdagodott ifjúsági vallásos csoport gyönyörű, bensőséges zenés-irodalmi összeállítással lepte meg az öregeket”.

Az ünnepség a szomszédos vendégházban folytatódott, ahol az öregek közös ebédet vettek részt, emlékeztek a gyorsan elrepülő évekre, majd ajándécsomagban részesültek. A csomagokat azoknak is elküldték, akik nem tudtak részt venni a közös ünnepségen.²

2010 januárjában Csíkdánfalva lakossága a község legidősebb emberét, a 100 éves Abos Károlyt köszöntötte. Istentiszteleten vettek részt, majd közös ünnepséget tartottak. Utaltunk arra, hogy vidám, viszonylag könnyen mozgó, még táncolásba is kezdő idős embert ünnepeltek. Az öregek megbecsülését jelenti, hogy ez alkalommal köszöntötte Dánfalva plébánosa, Bara Ferenc, a község polgármestere, Süket Jenő, a megyei tanácsos Szentes Antal, Albert Margit nyugalmazott tanítónő, a Nefelejcs Nyugdíjas Egyesület alelnöke és dédunokája, Pál Emília.

Meg kell jegyeznünk, hogy – amint a filmekről írva is említettük – Abos Károly 2005-ben filmen is szerepelt. A Hargitafürdőn forgatták Bodor Ádám *Az érsek látogatása* című filmet, amelyben az egyik érseket alakította. Filmezték Japán táncgyűjtők is.

Abos Károly ünneplését 2010. január 11-én a Duna Televízió Esti Híradója is bemutatta.

De az öregekre a községben más vonatkozásban is figyelnek. Albert Margit, a Nefelejcs Egyesület alelnöke, nyugalmazott tanítónő arról számolt be, hogy 2007. július 15-én a dánfalvi időseknek találkozót szerveztek, amelynek során a Kissoltról, Magyarországról érkezett Nagy házaspár az egyes betegségekről megelőzéséről vagy gyógyításáról, mint a rákos megbetegedések, csontritkulás, ízületi bántalmak, cukorbetegség, magas vérnyomás, magas koleszterinszint, torokfájás stb. beszéltek. Az előadás végén bárki elmondhatta az egészségével kapcsolatos panaszait, a Nagy házaspár pedig lelkiismeretes, alapos, körültekintő módon mindenki számára elmagyarázta, milyen terméket használjon gyógyulása érdekében. Végül a megjelentek hálás köszönetet mondtak nekik, ők pedig megígérték, hogy máskor is felkeresnek bennünket. Addig is Zsók Jolánt ellátták megfelelő ismeretterjesztő anyaggal, hogy

minden érdeklődőt a legteljesebb mértékben fel tudjon világosítani, és beszerezni számukra a megfelelő gyógyhatású terméket.³

Dánfalván a Nefelejcs Nyugdíjas Egyesület tagjai időközönként közös összejöveteleket, kirándulást is szerveznek. 2007-ben meglátogatták a Munkácsy-tárlatot.⁴

Dánfalván 2007 márciusában Nyugdíjas Klub is alakult, a tagság elnöknek Zsók Jolánt választotta. A klub tagjai közül egy csoport Solt városába, Dánfalva testvértelepülésére is ellátogatott.⁵

Az Öregek Napját hasonlóképpen ünneplik a felcsiki szomszédos községekben is.

Karcfalván 2007. októberében a 100. életévét taposó, s közelebbről születésnapját ünneplő Sugár Andrást köszöntötték az Öregek Napján.⁶

Madarason is 2008. október 26-án hasonló ünnepséget tartottak. Bálint Emma és Bíró Éva főszervezők arról számoltak be, hogy 220 meghívott közül 140-en vettek részt a szentmisén és a közös ebéden, amelynek során fiatalok köszöntötték az öregeket virággal, verssel, énekkel. A helyi fúvószenekar is külön köszöntötte. Megjelent a megemlékezésen Kelemen Hunor parlamenti képviselő is.⁷

Szenttamáson 2009. október 25-én tartották az Idősek Napját, ahol szintén szentmisén, majd a részükre előkészített ünnepi műsoron vehettek részt a megjelent öregek.⁸

1. Csikdánfalvi Harangszó II. évf. 1. sz. 2006. január.
2. Szabó Imre Hargita Népe XX. évf. 240. sz. 2008. október 15.
3. Albert Margit Csikdánfalvi Harangszó III. évf. 2007. 7. sz. 3.
4. Csikdánfalvi Harangszó III. évf. 6. sz. 2007.
5. Csikdánfalvi Harangszó II. évf. 10. sz. 2006. 1.
6. Hargita Népe XIX. évf. 233. sz. 2007. okt. 6.
7. Hargita Népe XX.évf. 250. sz. 2008. október 27.
8. Csiki Hírlap IV. évf. 207. sz. 2009. október 23.

KULTÚRHÁZ – KÖNYVTÁR

KULTÚRHÁZ

Dánfalván a XX. század elején még nem volt kultúrház. Bizonyos kulturális rendezvényeket a régi iskolában tartottak. A fiatalok téli táncösszejöveleteket tízesekben régi házak vagy nagyobb szobák bérbevételeivel rendeztek.

A két világháború között Antal Gyula épített színpaddal együtt nagyobb termet, ahol a helyi és más műkedvelők sikerrel mutattak be színműveket, a fiatalok vasárnaponként táncmulatságokat rendeztek. Táncmulatságokat, nagyobb összejöveleteket tartottak a község-háza nagytermében is, majd 1938 után az iskola dísztermében, később a község-házában.

A kultúrházat 1970–1974 között építették, amelynek külső falán Zsigmond Márton, dánfalvi képzőművész nagyméretű márványmozaijka látható. A belső részében 350 személynek biztosítottak férőhelyet, megfelelő színpadot építettek, bármely társulat jó feltételek között tarthatja meg előadását. A csíkszeredai Jászó Társulat előadásaira évente 200 körül váltanak bérletet, de ellátogat a marosvásárhelyi társulat is. Dánfalván koncerteket is tudnak tartani.

Kultúrházat alakítottak át, bővítettek, vagy újat építettek Madarason, Karcfalván, Szenttamáson is.

A dánfalvi kulturális élet fellendítéséhez elsősorban a község vezetőinek, a helyi értelmiségnek, tantestületnek kellett összefognia. Rendezvényeik sikeresek, messze földön megbecsülést szereznek a községnek, egyre gyarapodnak újabb lehetőségekkel.

OLVASÓKÖRÖK

Felcsíkon már a XX. század fordulóján alakultak *olvasókörök*. Elsőrendű feladatuknak tekintették az irodalmi alkotások, folyóiratok népszerűsítését, emellett egyben a művelődési élet központjává tudtak válni. Irányításába a helyi tanítók, más értelmiségiek bekapcsolódtak, így irodalmi esteket, megemlékező ünnepségeket, ismeretterjesztő előadásokat, színdarabok bemutatását, bálók szervezését a népnevelés egyik részét magukra tudták vállalni. A karcfalvi olvasókör után Dánfalván az I. világháborút követően alakult – Molnár György kezdeményezésére –, melynek működését a helyi tanítók, iparosok, földművesek segítették.

A községi művelődési otthon vezetői mindig találtak megfelelő módot arra, hogy a hosszú diktatúra idején is őrizték a hagyományokat akár éneklésre, táncolásra, szokások őrzésére, színjátszásra került lehetőség.

Manapság minden területen újabb fellendülés tapasztalható, de az új lehetőségek is az évek során hagyománnyá alakultak. Ilyenek a kortárstalálkozók, a falunapok, kapcsolat a testvértelepülésekkel, a zenekari koncertek, tűzijátékok, stb.

KÖNYVTÁR

A 930-as években az Iparosok Egyesülete már bizonyos könyvtárat működtetett, olvasókört is alakított. Az iskolai könyvtár köteteit a 930-as években kicserélték, 1940–44 között a leventéknek működtettek könyvtárat.

A II. világháború után egy ideig Gáll Lajos cipész házában kihelyezett könyvtár működött, amely az ipartestület folytatásaként alakult át községi könyvtárrá az 1950-es évek elején.

A dánfalvi könyvtár külön könyvtárossal 1955 májusától kezdett működni Fülöp Mária irányításával. Mivel a község költségvetésében rendszeresen szerepelt könyv-

vásárlásra alap, rövid idő alatt a könyvek számát 3000–3500-ra lehetett emelni, működését az akkori Néptanács épületében biztosították. A könyvtár irányítását a továbbiakban Eröss Etelka és Karda Ida végezte. Az új kultúrotthon felépítésével a könyvtárnak is megfelelő helyiséget lehetett biztosítani. 1974-től 1990-ig szűkített órarenddel kellett működtetni a könyvtárat, de így is Szász Erzsébet irányításával tovább bővült a könyvvállomány, mintegy 10 000-re, az olvasók is 300 körül rendszeresen látogatták. Jó kapcsolatot sikerült kialakítaniuk az iskolával is.

1989 után újból önálló könyvtárost lehetett alkalmazni Szász Csilla, majd Eröss Zsuzsa személyében, folytatta Both Ágoston, Gál Kálmán.¹

Napjainkban, 2004-től Szabó Imre vezetésével sikeresen működik a község könyvtára, mintegy 18 000 könyvet sikerült beszerezniük. Kérésre a könyveket házhoz is elszállítják. A könyvtár találkozót, különböző rendezvényeket szervez. Ötletes pályázatot írt ki a községi könyvtár, amikor Móra Ferenc *Cinege cipője* versére mesét kellett írniuk a gyermekeknek. Huszonkét mese készült el. A fiatalok jutalmazását a Polgármesteri Hivatal vállalta.

Érdeklődéssel követték a Nagy Könyv magyarországi versenyét, amely azért is jelentős volt, mert a dánfalviak is érdeklődéssel figyelték az érdekes vitákat. A könyvtárban a versenyző könyvek fontosabb részét meg is lehetett találni.

Külön könyvtár működik az iskolában Karda Zsuzsanna irányításával, ahol 2008-ban 21 353 kötetet tartottak számon. Ez a szám azért is nagy értéket jelent, mert Szász János közlése szerint 1957-ben az iskolában csupán 110 könyv szerepelt a leltárban.

A házi olvasmányok biztosítása, a szakterületek új könyvei, az értékes sorozatok, a legújabb nagy értékű lexikonok jelentősen megkönnyítik a tanulók tájékozódását a szépirodalomban és a tudományos eredményekben. A könyvtár hozzásegíti a tanulókat a kutatáshoz, a különböző pályázatokra írt sikeres dolgozatok elkészítéséhez is.

1. Közölte Szász János. Művelődés. 2010. (Kézirat.)

ÚJ MŰFAJOK

FÉNYKÉPEK

Érdemes figyelemmel követni a Csíkdánfalvi Harangszóban megjelentetett fényképeket, amelyek idővel történelmi bizonyosságai lesznek a mai eseményeknek.

A fényképek szemléletes bizonyítékai bizonyos korok embereinek sorsáról, életmódjáról, számtalan eseményről, a környezetről, építkezésről, szokásokról, viseletről, katonaságról, szolgák-, szolgálókról stb. Dánfalván is az idők folyamán számos olyan fénykép készült, amelyeknek megismerése közérdeklődésre tarthat számot, de csak szűk kör ismeri. Az utóbbi években a község története iránt érdeklődők számos képet gyűjtöttek össze különböző időszakokból: Ambrus-Mátyás Mária az iskola történetéhez, népviselethez kapcsolódókat, Szabó Imre a község régi életéhez, Márton István, Süket Jenő, Imre Károly a korábbi dánfalviakról gyűjtöttek össze képeket. Igen értékes Ádám Gyula és Dobos Árpád fotóművész Dánfalváról készített képsorozata, amelyek egyik része CD-lemezen is megjelent. Az említett fényképeszek kiváló minőségű, bárhol dicséretet érdemlő asztali- és falnaptárokat készítettek az egymást követő években, s ezekben minden hónap lapjához valamely jellegzetes dánfalvi képet kapcsolnak.

A Dánfalváról és a hat faluról szóló könyvben még számosan hozzájárultak a dánfalvát és a felcsiki hat falut bemutató képek megjelentetéséhez.

A *Csíkdánfalvi Harangszó*, a község újságja, 2005 óta rendszeresen közöl fényképeket a község mai életéről: a mindennapi eseményekről, március 15-i ünnepekről, a Dánfalva Napokról, pünkösdi búcsúról, első áldozókról, bérmálásról, árvízről, kortárstalálkozókról, az iskola és az óvoda jelentősebb eseményeiről stb. A III., 2007-ik évfolyamától kezdődően a szerkesztőség felhívással fordult a község lakosságához: keressék meg régi fényképeiket, és juttassák el a szerkesztőkhöz, ők az újságban közlik, hogy a jelentősebb eseményekről szóló képeket mások is megismerjék. Így kerülhetett sor a templom építésekor készült fénykép, különböző korábbi találkozók, kulturális rendezvények közlésére.

A *Csiki Hírlap* 2009-től kezdődően „*Régi csiki képeslapok*” rovatban, Eröss Vilmos szerkesztésében sorozatban közöl fényképeket Csík különböző helységeiről. Így kerülhetett sor az 1940-es években készült Madaraszról és Dánfalváról szóló képeslap megjelentetésére.¹

E képeslapok sorozatban közlése azért is figyelmet érdemel, mert közölje hol a képeket magyarázza, hol a település néhány mondatos történetét is leírja. A Dánfalvához és Madarashoz kapcsolódó szövegek:

Az 1940-es évek elején megjelent csíkdánfalvi ötképes lap felirata: Utcarészlet, Iskola, Templom, Utcarészlet és Hangya. (Lásd a fényképek között). A továbbiakban rövid összefoglaló található a község történetéről.

Csikmadaras

A Mihalcz András-féle üzletház az 1930-as években épült. Bal oldalán később bővítettek, jelenleg a Bomilact tejfeldolgozó és a Kalorisz vegyes üzlet működik benne. Az 1931-ben felépült új községházán, majd kultúrotthonban később a rendőrség is helyet kapott. A mai községháza csendőrlaktanyának épült 1938–40 között. A falurészleten távolban a római katolikus templom, előtte néhány lakóház található. Az alsó képen, a „Fő-úton” a magasra nőtt fáktól nem látjuk a templomot, csak a kökerítést, amely 1906-ban épült a templom és az iskola

frontján. Az ötödik kép, „Részlet a Hargitával”, jobbra egy nagy épületet ábrázol, mely a Tamás Ároné volt. Eröss Vilmos.

HONLAP

Napjainkban Minden község elkészíti vagy elkészítteti honlapját, amelyen a településsel kapcsolatos szövegek mellett egész sor fényképen örökítik meg a község mai fontosabb eseményeit.

FILM

A felcsíkiak a filmeket kezdetek óta ismerték, mivel iparosok, szolgáltatók, szolgák nagy számban éltek nagyobb városokban. De már 1916-ban Szentdomokoson néma filmeket mutattak be, mivel a faluban a gyárak áramot szolgáltatottak. A két világháború között a vándor filmesek szinte minden faluban – ahol megfelelő helységet találtak – vetítettek egy-egy játékfilmet, 1940–1944 között Karcfalván szombaton és vasárnap rendszeresen vetítettek filmet, a környék falvainak lakossága folyamatosan látogatta a bemutatókat.

A háború után kivételes alkalomnak számított egy-egy film megtekintése, a televízió elterjedésével fokozatosan háttérbe szorultak a vetítések.

A XXI. században azonban néhány felcsíki falu lakói részeseivé váltak egy magyarországi film elkészítésének.

Bodor Ádám *Az érsek látogatása* című kisregénye nyomán filmet forgattak, amelynek jelentős része a Hargitán készült. Rendezője, Kamondi Zoltán mintegy 100 statisztát Felcsíkról: Dánfalváról, Karcfalváról, Jenőfalváról választott Novák Zsóka ajánlására, kinek segítettek a kiválogatásban Juhász Levente dánfalvi táncoktató, valamint karcfalvi Kozma Ervin alpolgármester és felesége.

A dánfalvi és karcfalvi statiszták 2004 telén, majd 2005 nyarán „példásan közreműködtek” a film forgatása idején.

A filmen szereplők közül külön is meg kell említenünk a dánfalvi akkor 95 éves Abos Károlyt, akit Juhász Levente ajánlott a rendezőnek: „Kamondi Zoltán rendezőnek első látásra megtetszett a bohókás természetű Karcsi bácsi. Hamar megkedvelte az öregget, s rábízta a haldokló vikárius szerepét”. Szereplésére emlékezve Abos Károly elmondta, hogy autóval vitték a Hargitára, Bükszadra is. Amikor a haldokló érsek szerepében szemét be kellett hunyia, humorosan mondta: „Legtöbbször kifogtam rajtuk, s mondtam, hogy még mielőtt behunynám szemem, töltsenek egy jó pohár pálinkát. Töltöttek, s mikor egy kis idő után felkínálták a következő pohárkával, már tudtam, mi a teendőm, rögtön hunytam is le a szememet”. A forgatás alatt bőven kínálták pálinkával. Társainak mondta, mikor elfogyott a pálinka: „Adnak helyette mást, ha még úgy akarják, hogy behunyjam a szememet”.

Karcfalvi szereplő Fülöp László tanár, aki a sánta öregurat, Sántha Katalin kosaras aszszonyt játszott, Sánta József 67 éves karcfalvi asztalos arról beszélt, hogy vagy 20–30-an, mind sovány emberek, börtönben tartózkodtak, meg kellett hajigálniuk két vénkisasszonyt. Az egyik Töröcsik Mari volt. Itt is rögzítsük a vele való élményt: Jelenet ismétlésekor arra biztatta a felcsíki statisztákat, hogy jobban, hevesebben hajigálják, de hozzáfűzte: „Arra viszont ügyeljenek, hogy ne üssenek agyon, mert én december ötödikén magukra szavaztam”. Így tehát folytatták a dobálást, de a végén látták, hogy a szegény színésznők arca véres. Nagyon megsajnálták, azonban ők nevetve mondták, hogy nem igazi vér, hanem piros festék van az arcukon. „Valami proletárféle lehettem” – mondta Kozma Mihály nyugdíjas Csikjenőfalváról, akit kutyák kergettek.

Azt is elmondták a felcsíki statiszták, hogy a nyugdíjhoz jól fogott a napi 250 ezer, Abos Károlynak pedig az 500 ezer régi lej.²

CSÍKDÁNFALVI HARANGSZÓ

A Csíkdánfalvi Harangszó 1. száma 2005. március 15-én jelent meg. A Csíkdánfalva Önkormányzata adta ki, támogatta a Communitas Alapítvány is. Az első szerkesztők: Antal Árpád plébános, Both Kinga-Zsuzsanna, Gál Kálmán, Imre Károly, Kajtár Sándor, Kajtár Szidónia, Márton István, Szabó Imre. Időközben hol bővült, hol szűkült a szerkesztősége. 2008-ban a következő nevek szerepeltek: Szerkesztők: Gál Kálmán, Szabó Imre. Munkatársak: Antal Árpád esperes-plébános, Gáll Izabella, Imre Károly, Márton István. Havonta jelent meg.

Az első számban Márton István polgármester így köszöntötte az olvasókat: „Kedves csíkdánfalvi falustársaim és elszármazottak! Hiszem, rólunk, Dánfalviakról szól ez az újság, és falusfeleink írják véleményüket a történésekről, tudósítanak eseményekről, tájékoztatnak, segítenek, eligazítanak a törvények értelmezésében. Szól az önkormányzat munkájáról, tájékoztat az egyházzól, kulturális eseményekről, sportról, vagyis mindenről, ami foglalkoztatja a faluközösséget”. Antal Árpád esperes-plébános is beköszöntőjében azt fejezte ki, hogy „üzenete, jelentése világos, nemcsak Isten házába, hanem munkára, összefogásra, jövő építésre hív” a megjelenő újság. S valóban. Az újság éveken át betöltötte hivatását. Egy bizonyos időszak jelentős eseményeit írta meg, amelynek során visszatekintett a múltba is, de mindenekelőtt a napi teendőkre, a jövő útjának keresésére hívta fel a figyelmet. Megemlékezett a fontosabb történelmi eseményekről, különböző rendezvényekről, testvértelepülésről, kortárs találkozókról, külön oldalon írtak az egyházzól, gyakran az iskoláról, óvodáról, a sporteseményekről, jelentős helyet biztosítottak a mezőgazdaságnak, állattenyésztésnek; szakmai tanácsokat adtak az időközi munkálatokhoz. Nehéz lenne felsorolni, hogy mi mindenre terjedt ki a szerkesztők figyelme, azt azonban összegezőképpen elmondhatjuk, hogy a szerkesztők sikerrel teljesítették vállalt feladatukat.

TELEHÁZ

Újabbban a művelődési otthon tartozéka az úgynevezett teleház, amelyet magyarországi mintára szerveztek. Dánfalván a helyi ifjúsági szervezetek irányítására bízták működését, de a község vezetősége folyamatosan támogatja. Sikertült már a kezdetkor, 2005 telén 6 számítógépet biztosítani, amely nagyszerű lehetőséget jelent a fiataloknak mind a világháló, mind a villámposta használatára. Dánfalván *Mindenki irodájának* nevezik a használatára berendezett helységet. A fiatalok sorban tanulják meg kezelését, kellemesen tudják tölteni szabadidejüket, kellő használattal az érdeklődők minden területen jelentősen bővíthetik tudásukat.

A fiatalok a számítógépek használatát már az iskolában megtanulják, ismereteiket itt továbbfejleszthetik.

Eddig ismeretlen ajánlközás lehetőségét teremtették meg a 35 év alatti munkanélkülieknek Felcsíkon, Szentdomokoson. Számukra olyan tanfolyamot szerveznek, amelynek elvégzés után a munkanélküliek távmunkát vállalhatnak, esetleg megmenekülhetnek így az ingyázástól vagy akár az elvándorlástól, Ezért is nevezik Távmunka-központnak.³

Számítógép ma már Dánfalván minden intézményben működik, hasznosítják a világháló tudását, a gyors elektronikus levelezést, tájékozódnak a világban, figyelemmel követik a pályázati lehetőségeket. Jellegetes eredmény, hogy 2004-ben a dánfalviak a villámposta segítségével sikerrel szervezték a székiekkel a gyermek-lakodalmat. Számítógép számos család tulajdonában is található, de elterjedt a maroktelefon, a színes televízió is.

TELEVÍZIÓ

Ma már a mindennapi használat mellett a dánfalviak és a felcsíki hat falu lakói is igénylik a saját szerkesztésű televíziós adások megszervezését. Minden faluban évek óta időközönként helyi adásokat is közvetítenek, de napjainkban olyan igény is született, hogy kellő összefogással megvalósítható legyen a felcsíki térség rendszeres tévéadása, amely a helyi eseményeket mutatja be. Az első lépéseket már megtették. A Felcsíki Kistérségi Társulat, amely 2000-ben alakult Csíkszentdomokos központtal, mára áthelyezte irodáit Dánfalvára, sok más hasznos kezdeményezés mellett ma egyik figyelme arra irányul, hogy létrehozza a Felcsík-Tévét. A tervezet szerint Csíkcsecsótól Balánbányáig terjedne ki hatásköre, rendszeresen hol havonta, hetente, esetleg naponta közvetítene közérdekű adásokat. A televízió Szentdomokos központtal a Kosza család irányításával működne. Az első lépések biztatóak. 2009-ben elkészítették kisfilmjüket, amelynek segítségével Csicsó, Madéfalva, Rákos, Madaras, Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva, Szenttamás, Szentdomokos, Balánbánya jellegzetességeit mutatták be. A forgatókönyv szövegét Kurkó István írta, elmondta Farkas Beáta. Filmezték, feldolgozták: Kosza Róbert, Kosza Arnold, Kosza Endre. A film megtekinthető a világháló www.rastudio.net pontján.

A Kosza család 2008-ban kiváló néprajzi filmet készített Csíkszentdomokosról. Ebben a szentdomokosi földművelés módjára tekinthet be a néző a tavaszvárástól, szántástól-vetéstől aratásig, a mai fejlett gazdasági felszerelések, eszközök alkalmazásáig, egészen az őszi betakarításig. Erről a filmről is elmondható, hogy kiváló alkotás, szép nyelvezettel megfogalmazott kísérőszöveggel. Az ilyen jellegű filmek nagyban hozzájárulnának Felcsík népszerűsítéséhez a magyar lakta területeken, külföldön is.

1. Eröss Vilmos 2010. Dánfalva Csíki Hírlap V. évf. 8. sz. 2010. január 13. Régi csíki képeslapok (24.); Madaras Csíki Hírlap V. évf. 13. sz. 2010. január 20. Régi csíki képeslapok (25.) Fényképezte Mihálecz András; Madaras Csíki Hírlap V. évf. 23. sz. 2010. február 3. Régi csíki képeslapok (27.) Közölte Eröss Vilmos.

2. Kristó Tibor: Statiszták a Hargitán – avagy egy groteszk regény népszerűsítése –. Székelyföld X. évf. 3. sz. 2006. március. 131–136.

3. Csíki Hírlap V. évf. 40. sz. 2010. február 26.